

„Nowa” strategia rozwoju powiatu tucholskiego
oraz gmin Cekcyn, Gostycyn, Kęsowo, Lubiewo, Śliwice, Tuchola

Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju powiatu tucholskiego

Opracowanie: mgr Adam Stańczyk
maj-czerwiec 2007 r.

Spis treści

Wstęp - uwagi ogólne	03
Powiat tucholski w polityce regionalnej województwa	04
Powiat tucholski na tle województwa. Rola, znaczenie, specyfika	12
Zmiany pozycji powiatu na tle województwa w latach 2000-05. Wybrane aspekty	32
Konkurencyjność i atrakcyjność powiatu. Najważniejsi rywale w polityce regionalnej	51
Powiat tucholski wobec głównych wyzwań polityki regionalnej województwa kujawsko-pomorskiego	65
Podsumowanie	68
Załącznik – zestawienia tabelaryczne, ilustracje	70

Wstęp - uwagi ogólne

Niniejsze opracowanie stanowi część analiz prowadzonych na potrzeby aktualizowanej Strategii rozwoju powiatu tucholskiego oraz gmin powiatu tucholskiego - Cekcyn, Gostycyn, Kęsowo, Lubiewo, Śliwice i Tuchola.

Uwarunkowania zewnętrzne stanowią niezwykle istotną dla rozwoju powiatu, grupę czynników. Stanowią tło dla zachodzących w powiecie procesów - są zarówno punktem odniesienia (np. dla oceny czy stan rozwoju danego obszaru jest lepszy czy gorszy), jak też czynnikiem przyspieszającym i ułatwiającym lub utrudniającym i ograniczającym szeroko rozumiany rozwój. W zakresie wielu aspektów rozwoju wpływ czynników zewnętrznych jest znacznie silniejszy i ważniejszy, niż aktywność władz i mieszkańców danego obszaru. Pozycja danego obszaru „na tle” (sąsiadów, wartości średnich, czy też innych obszarów i podobnym charakterze) często jest traktowana jako swego rodzaju ranking atrakcyjności, czy też wstępna ocena stanu rozwoju. Powiat tucholski pod wieloma względami jest obszarem specyficznym i mocno odróżniającym się od innych powiatów regionu - tym bardziej istotne jest, czy te specyficzne cechy są jego atutami czy wadami w rywalizacji z innymi obszarami oraz w jaki sposób (w jakim natężeniu i w jakim - pozytywnym czy negatywnym - charakterze), specyfika ta zaznacza się na tle województwa.

W niniejszym opracowaniu przeanalizowano następujące aspekty uwarunkowań zewnętrznych rozwoju:

- postrzeganie powiatu w dokumentach określających politykę województwa kujawsko-pomorskiego (w jaki sposób powiat jest postrzegany z punktu widzenia rozwoju całego regionu - jakie przypisuje się mu funkcje, specjalizację, znaczenie, jakiego rodzaju inwestycje są tu przewidywane w przyszłości);
- określenie roli, rangi, znaczenia, specyfiki powiatu na tle województwa;
- określenie pozycji powiatu na tle innych powiatów;
- porównanie kierunków i charakteru rozwoju województwa i powiatu w ostatnich latach (ma to na celu także określenie, w jakim tempie powiat rozwija się na tle regionu i czy zmiany stanu mają podobny czy odmienny charakter);
- określenie poziomu konkurencyjności i atrakcyjności powiatu na tle województwa oraz dalszego sąsiedztwa (obszar leżący w promieniu ok. 100 km od Tucholi).

Celem niniejszego opracowania jest jak najszersza analiza zjawisk i procesów mających wpływ na bieżącą pozycję powiatu i możliwości jego rozwoju w przyszłości. Należy jednak podkreślić, iż wykonanie analiz dla niektórych zagadnień jest bardzo utrudnione, często wręcz niemożliwe, ze względu na brak danych statystycznych. Dla niektórych zagadnień dostępne są tylko dane pośrednie, które nie zawsze dotyczą najważniejszych aspektów i mogą mieć charakter tylko pomocniczy-orientacyjny. Wśród zagadnień, dla których brakuje danych i informacji, wymienić trzeba przede wszystkim: rolnictwo (zarówno efekty ekonomiczne, jak też ludność związana z rolnictwem), potencjał ekonomiczny powiatów (wielkość, wartość i charakter produkcji na terenie powiatu), opieka zdrowotna, niektóre aspekty turystyki, niektóre aspekty jakości życia mieszkańców.

Jeżeli nie zaznaczono inaczej, posługiwano się danymi statystycznymi pochodzącymi z publikacji lub baz danych Głównego Urzędu Statystycznego, za rok 2005.

Powiat tucholski w polityce regionalnej województwa

Podstawową konsekwencją reformy administracyjnej z roku 1999 jest utworzenie samorządowych powiatów i województw oraz nadanie samorządom kompetencji w zakresie kreowania rozwoju. Na szczeblu samorządu wojewódzkiego, podstawowymi dokumentami określającymi politykę rozwoju regionalnego są strategia rozwoju oraz plan zagospodarowania przestrzennego województwa. Obydwa opracowania mają charakter komplementarny - strategia wyznacza cele i priorytety rozwoju, natomiast plan stanowi ich przestrzenny wyraz. W województwie kujawsko-pomorskim pierwszą strategię rozwoju uchwalono w roku 2000, natomiast w roku 2005 uchwalono kolejną wersję tego dokumentu. Plan zagospodarowania przestrzennego został uchwalony w 2003 roku. W ostatnich latach samorząd województwa sporządził także opracowania (strategie lub programy) „sektorowe” mające na celu szczegółowe określenie celów i kierunków rozwoju w zakresie poszczególnych dziedzin funkcjonowania województwa (np. turystyki, transportu, rolnictwa i obszarów wiejskich, innowacyjności, zdrowia, ochrony środowiska). W zamierzeniach samorządu jest, by na podstawie strategii sektorowych opracować programy operacyjne. Poszczególne opracowania cechują się określoną specyfiką - cechą wspólną jest dwudzielny charakter, polegający na wykonaniu jako pierwszej części analizy stanu (diagnozy), a jako drugiej charakterystyki docelowego stanu wraz z określeniem działań zapewniających jego osiągnięcie (czyli wizji rozwoju). Zróżnicowana jest ich szczegółowa metodologia, w tym zwłaszcza stopień ogólności, zakres odniesienia do przestrzeni województwa (część z opracowań zawiera tylko wykaz celów i działań bez wskazywania obszarów, których powinny w szczególności dotyczyć), a przede wszystkim okres i uwarunkowania, w których powstały (część opracowań jest obecnie zwyczajnie zdezaktualizowana, choć formalnie nie przestały być oficjalnymi dokumentami samorządu województwa).

W związku z powyższym, ustalenia odnoszące się do powiatu tucholskiego lub związane z działalnościami szczególnie istotnymi dla realizacji interesów powiatu tucholskiego, mają w tych dokumentach bardzo zróżnicowany charakter. Poniżej przedstawiono analizę najważniejszych – z punktu widzenia powiatu tucholskiego - dokumentów i sposób postrzegania w nich zagadnień istotnych dla powiatu.

a) powiat tucholski w Strategii rozwoju województwa

Pierwszą „Strategię rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego” opracowano niezwłocznie po utworzeniu województwa, w latach 1998-2000, natomiast uchwalono 20 czerwca 2000 r. Nadrzędną ideą opracowania było określenie celów i kierunków rozwoju, ale niemniej istotne było stworzenie bazy informacji o nowo powstałym regionie i zdiagnozowanie uwarunkowań jego integracji przestrzennej i funkcjonalnej (dotąd region funkcjonował jako 3 województwa). Powyższe założenia rzutowały na poziom ogólności opracowania - głównym zamierzeniem była realizacja interesów regionu jako całości, a poziom

szczegółowości/ogólności zarówno analiz na poziomie diagnostycznym, jak też zapisów celów i kierunków został dostosowany do tego założenia. Nadrzędnym celem rozwoju województwa przyjętym w „Strategii” z 2000 r. była: *„Poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”*. Realizacji tego celu nadrzędnego służyć miała realizacja 14 celów bardziej szczegółowych, obejmujących bardzo szerokie spektrum zagadnień istotnych dla rozwoju regionu – w tym w większości odnoszących się także do obszaru powiatu tucholskiego.

Tuchola wymieniana była wśród ośrodków, w których zakłada się rozwój instytucji obsługi mieszkańców o charakterze ponadlokalnym (w tym rozwój szkolnictwa wyższego), a powiat tucholski wymiany jest głównie w kontekście wzmocnienia potencjału ekologicznego oraz rozwoju i wzmocnienia znaczenia turystyki

Radykalna zmiana uwarunkowań rozwoju związana z akcesją Polski do UE, ale także duże zmiany stanu rozwoju województwa leżały u podstaw aktualizacji Strategii rozwoju województwa. „Nowa” Strategia rozwoju województwa, przyjęta w 2005 r. ma też zdecydowanie inny charakter – powstała w odpowiedzi na istotne zmiany uwarunkowań zewnętrznych (akcesja Polski do UE, zmiana podstawowych dokumentów z zakresu polityki regionalnej państwa) i jest w większym stopniu dostosowana do praktycznego wykorzystania przy ubieganiu się o środki finansowe (układ priorytetów rozwoju i działań). Zawiera bardzo mało bezpośrednich odniesień do przestrzeni województwa – imiennie Tuchola wymieniona jest w kontekście hierarchii sieci osadniczej (jako ośrodek predestynowany do zaliczenia do kategorii ośrodków subregionalnych – określanych tu jako II poziom hierarchiczny), a powiat w kontekście ochrony przyrody i rozwoju turystyki.

Strategia rozwoju z roku 2005 zachowała nadrzędny cel rozwoju województwa, jakim jest *„Poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”*. Jego realizacja nastąpi poprzez następujące priorytety i działania:

Priorytetowy obszar działań 1. Rozwój nowoczesnej gospodarki

Działanie 1.1. Kreowanie warunków przedsiębiorczości i upowszechniania innowacji

1.1.1 Rozwijanie postaw przedsiębiorczych

1.1.2. Rozwijanie instytucji otoczenia biznesu

1.1.3. Kształtowanie regionalnego systemu transferu innowacji i wymiany informacji

1.1.4. Rozwój potencjału naukowo-badawczego regionu

Działanie 1.2. Wzmacnianie konkurencyjności regionalnej gospodarki rolnej

1.2.1. Wspieranie adaptacji gospodarstw rolnych do funkcjonowania na współczesnych rynkach rolnych

1.2.2. Wzmacnianie konkurencyjności przetwórstwa rolno-spożywczego

Działanie 1.3. Promocja rozwoju turystyki

1.3.1. Promocja walorów i produktów turystycznych

1.3.2. Rozwój sektora usług turystycznych

Priorytetowy obszar działań 2. Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu

Działanie 2.1. Wspieranie rozwoju sieci osadniczej

2.1.1. Wspieranie procesów metropolizacji ośrodków stołecznych Bydgoszczy i Torunia

2.1.2. Rewitalizacja miast i wsi regionu

Działanie 2.2. Rozwój infrastruktury technicznej

2.2.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu

2.2.2. Unowocześnienie układów transportowych wewnątrzregionalnych

2.2.3. Rozwój i unowocześnienie pozostałej infrastruktury technicznej i mieszkalnictwa

2.2.4. Rozwój infrastruktury gospodarki wodnej

Działanie 2.3. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego

2.3.1. Rozwój infrastruktury teleinformatycznej

2.3.2. Informatyzacja usług publicznych, zwłaszcza w administracji i zarządzaniu

- Działanie 2.4. Rozwój infrastruktury społecznej
 - 2.4.1. Unowocześnianie infrastruktury usług społecznych
 - 2.4.2. Kształtowanie sieci usług publicznych z punktu widzenia ich dostępności
- Działanie 2.5. Promocja dziedzictwa kulturowego
 - 2.5.1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego
 - 2.5.2. Adaptacja dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych
- Działanie 2.6. Zachowanie i wzbogacanie zasobów środowiska przyrodniczego
 - 2.6.1. Utrwalanie, wzbogacanie systemu ekologicznego regionu
 - 2.6.2. Rewaloryzacja środowiska przyrodniczego
- Priorytetowy obszar działań 3. Rozwój zasobów ludzkich*
- Działanie 3.1. Budowa społeczeństwa opartego na wiedzy
 - 3.1.1. Zwiększenie roli szkolnictwa wyższego w rozwoju regionu
 - 3.1.2. Poprawa efektywności kształcenia
 - 3.1.3. Dostępność edukacji dla dorosłych
 - 3.1.4. Wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży
- Działanie 3.2. Budowa kapitału społecznego
 - 3.2.1. Wspieranie rozwoju sektora organizacji pozarządowych
 - 3.2.2. Budowa partnerstwa publiczno-społecznego
- Działanie 3.3. Promocja zatrudnienia osób pozostających bez pracy lub zagrożonych jej utratą
 - 3.3.1. Rozwój zatrudnienia osób bezrobotnych
 - 3.3.2. Przeciwdziałanie bezrobociu osób zagrożonych utratą pracy w rolnictwie oraz sektorach mających problemy z dostosowaniem się do potrzeb rynku pracy
- Działanie 3.4. Promocja i profilaktyka zdrowia
 - 3.4.1. Edukacja zdrowotna społeczeństwa
 - 3.4.2. Promocja aktywności sportowo-rekreacyjnej
 - 3.4.3. Powszechna, wczesna diagnostyka medyczna, profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień
- Działanie 3.5. Integracja społeczno-zawodowa i bezpieczeństwo ludności
 - 3.5.1. Przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu
 - 3.5.2. Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych
 - 3.5.3. Poprawa stanu bezpieczeństwa ludności

Strategia rozwoju jest podstawą dla Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-13, który będzie podstawowym instrumentem podziału środków na rozwój regionalny.

b) powiat tucholski w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa

Celem głównym zagospodarowania przestrzennego województwa, zawartym w „Planie” jest *„Zbudowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców”*.

Pochodne od niego 3 cele szczegółowe są następujące:

1. *Zwiększenie atrakcyjności regionu w wymiarze europejskim jako pochodnej jego walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, wysokich standardów życia mieszkańców, wysoce sprawnych systemów infrastruktury technicznej, dogodnych powiązań ze światem zewnętrznym,*
2. *Przyspieszenie rozwoju największych miast regionu jako aktywnych biegunów wzrostu, stymulujących wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w ich otoczeniu,*
3. *Modernizacja struktury przestrzenno-funkcjonalnej regionu osiągnięta w następstwie rozwoju miast średnich (Włocławek, Grudziądz, Inowrocław), a także pozostałych miast powiatowych, jako węzłów systemów transportowych i teleinformacyjnych oraz obszarów z unikatowymi walorami środowiska przyrodniczego i predyspozycjami do użytkowania rekreacyjnego”*.

W „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego” Tuchola została usytuowana jako ośrodek o niewspółmiernie dużym, w stosunku do obecnie prezentowanego potencjału

społeczno-gospodarczego, znaczeniu. Miasto w hierarchii sieci osadniczej zostało określone jako „ośrodek o znaczeniu subregionalnym” co stanowi 3 poziom hierarchiczny w województwie (po Bydgoszczy i Toruniu ulokowanych w I poziomie oraz Włocławku, Grudziądzu i Inowrocławiu – w II poziomie). Warto zauważyć, że na tym samym poziomie ulokowano jedynie Brodnicę, natomiast wszystkie pozostałe miasta powiatowe zostały sklasyfikowane na poziomie niższym („ośrodki o znaczeniu ponadlokalnym”). Dla miast tego poziomu ustalono następujące zadania (w kategorii realizacji interesów województwa): „*subregionalne ośrodki równoważenia rozwoju – miasta stanowiące centra obsługi mieszkańców dla stref polityki przestrzennej i uzupełniające w obszarach swojego oddziaływania potencjał ośrodków stołecznych*”.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej województwa, Tucholę określono jako ośrodek centralny dla jednej z 4 stref polityki przestrzennej (co uzasadnia tak eksponowaną pozycję w hierarchii osadnictwa) – „strefy północnej”. Strefa ta obejmuje północno-zachodnią część województwa, na północ od doliny Noteci i na zachód od doliny Wisły – w jej skład wchodzi powiaty: tucholski, sępoleński, znaczna część powiatu świeckiego oraz północne części powiatów bydgoskiego i nakielskiego. Strefa charakteryzuje się wyraźną specyfiką, wynikającą z dużego zalesienia, dużego znaczenia obszarów prawnie chronionych, relatywnie słabej przydatności rolniczej i dosyć dużego znaczenia turystyki. Zamierzenia i oczekiwania samorządu województwa w odniesieniu do strefy, zostały sformułowane w sposób następujący:

Zasady polityki przestrzennej dla tego obszaru zdefiniowano następująco: Realizacja polityki przestrzennej na obszarze strefy ukierunkowana będzie na rozwój gospodarki leśnej i użytkowanie rekreacyjne. Poza wzmocnieniem roli Tucholi nie przewiduje się koncentracji procesów urbanistycznych. Zagospodarowanie przestrzenne ukierunkowane jest głównie na poprawę wyposażenia infrastrukturalnego i rozwój komunikacji, poprawę jakości środowiska przyrodniczego oraz uporządkowanie zagospodarowania turystycznego. Działania te przyniosą efekty w postaci podniesienia standardów wypoczynku w rejonie Borów Tucholskich i życia mieszkańców.

Bardzo eksponowana pozycja Tucholi wynika z oczekiwań, iż miasto to przejmie funkcje, które w poprzednim układzie administracyjnym pełniły wobec tego obszaru Chojnice. Zapisy Planu mają tu więc charakter bardziej postulatyczny i planistyczny, niż rzeczywisty (obecnie obserwowany) i wiążą się z ustaleniami dotyczącymi wzmocnienia potencjału i pozycji Tucholi w celu osiągnięcia poziomu pozwalającego na pełnienie zakładanych w Planie funkcji.

Zgodnie z ustaleniami Planu:

„Wzmocnienie potencjału głównych ośrodków miejskich województwa w instytucje obsługi mieszkańców będzie realizowane: [...]

- w Brodnicy i Tucholi poprzez: rozwój w nich szkolnictwa średniego, umocnienie szkolnictwa wyższego w Brodnicy i zainicjowanie tego typu szkolnictwa w Tucholi, rozbudowę ich bazy lecznictwa szpitalnego, wykreowanie obydwu ośrodków na subregionalne centra obsługi ruchu turystycznego, wzmocnienie w nich

sektora finansowo-bankowego i innych instytucji wspomagania przedsiębiorczości, zwłaszcza w sferze obsługi ruchu turystycznego”

Ustalenia Planu są więc bardzo korzystne dla Tucholi, bowiem znacznie poprawiają konkurencyjność tego miasta w stosunku do innych ośrodków powiatowych (także tych o większej liczbie ludności i większym potencjale społeczno-gospodarczym) – z jednej strony ze względu na zapisaną wysoką pozycję w hierarchii sieci osadniczej oraz w strukturze funkcjonalno-przestrzennej regionu, a z drugiej – ze względu na oczekiwane wzmocnienie potencjału miasta jako ośrodka centralnego dla obszaru obejmującego kilkanaście gmin.

Oprócz powyższych ustaleń ogólnych, ale jasno określających pozycję, funkcje i rangę Tucholi i powiatu tucholskiego w strukturze funkcjonalno-przestrzennej województwa, „Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego” zawiera szereg ustaleń dotyczących wzmocnienia znaczenia, poprawy stanu, poprawy funkcjonowania, modernizacji, lub też rozwoju w odniesieniu do poszczególnych grup zagadnień: środowiska przyrodniczego, środowiska kulturowego, infrastruktury komunikacyjnej, infrastruktury drogowej, zasad zagospodarowania przestrzeni. Plan zawiera także bardzo szczegółowe zadania, precyzyjnie umiejscowione w przestrzeni. Wśród ważnych zadań bezpośrednio dotyczących Tucholi lub powiatu tucholskiego, wymienić należy między innymi:

- włączenie części obszaru powiatu do sieci ekologicznej Natura 2000
- utworzenie rezerwatu biosfery na obszarze Borów Tucholskich
- likwidację źródeł zanieczyszczeń wód w zlewni Brdy
- ustanowienie planów ochrony dla parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody
- rekultywację zdegradowanych jezior (wymienia się imiennie jezioro Głębołek w Tucholi)
- rewaloryzację historycznych układów urbanistycznych (Tuchola)
- utworzenie wyższych szkół zawodowych (Tuchola)
- przebudowę drogi wojewódzkiej nr 240
- przebudowę pozostałych dróg wojewódzkich na terenie powiatu
- przebudowę linii kolejowej nr 208 (linia Chojnice – Tuchola – Grudziądz)
- remont akweduktu Wielkiego Kanału Brdy w Fojutowie

c) powiat tucholski w wybranych strategiach branżowych

c1) powiat tucholski w Strategii rozwoju transportu

W 2005 roku została opracowana „Strategia rozwoju transportu do roku 2015 w województwie kujawsko-pomorskim”. W odniesieniu do powiatu tucholskiego, opracowanie zawiera następujące informacje i ustalenia:

- według pomiarów ruchu na drogach krajowych i wojewódzkich w roku 2000, droga nr 240 była

najsilniej obciążoną drogą wojewódzką na terenie województwa (5-6 tys. pojazdów na dobę, ruch z Tucholi w kierunku Świecia wyższy, niż w kierunku Chojnic); obciążenie drogi nr 240 było wyższe, niż wielu dróg krajowych (np. porównywalne z obciążeniem drogi nr 10 na odcinku Bydgoszcz - Nakło); te same pomiary wskazywały obciążenie drogi nr 237 (z Tucholi do Mąkowska) na poziomie przeciętnej (typowej) dla dróg wojewódzkich (ok. 2,8 tys.), natomiast drogi nr 237 (odcinek z Tucholi do Czerska) i drogi nr 241 (odcinek Tuchola - Sępólno Krajeńskie) na poziomie bardzo niskim (ok. 1-1,2 tys.) - co lokowało je wśród dróg wojewódzkich o najniższym natężeniu ruchu w województwie

- wśród propozycji zadań inwestycyjnych na lata 2004-2006 wskazane są dwa zadania na drodze nr 240:
 - Przebudowa drogi woj. Nr 240 Chojnice – Tuchola – Świecie od km 41+050 do km 51+525 (w m. Bysław, Lubiewice, Bładzim, Franciszkowo), dł. 10,475 km - zmiana przekroju poprzecznego, poszerzenie, wzmocnienie, zwiększenie nośności do 100kN/os, regulacja odwodnienia, przebudowa mostu na przepust. Wartość robót 9 017 496 zł
 - Przebudowa drogi woj. Nr 240 Chojnice – Tuchola - Świecie od km 11+243 do km 18+000 (gr. województwa - Piastoszyn – Palno), dł. 6,757 km – zmiana przekroju poprzecznego, poszerzenie, wzmocnienie, zwiększenie nośności do 100kN/os, regulacja odwodnienia. Wartość robót 10 500 000 zł
- wśród propozycji zadań inwestycyjnych na lata 2007-2013 wskazane są następujące zadania:
 - Przebudowa drogi woj. Nr 240 Tuchola – Świecie od km 24+720 do km 36+600 (w m. Rudzki Most - Rudzki Młyn – Płazowo - Szumiąca) i od km 62+599 do km 65+335 (w m. Polski Konopat - Kozłowo), dł. 14,616 km – wzmocnienie nawierzchni, zwiększenie nośności do 100 kN/os, przebudowa i budowa chodników lub ścieżek rowerowych, przebudowa i wzmocnienie mostu. Wartość robót 24 400 000 zł.
 - Przebudowa drogi woj. Nr 241 Tuchola - Rogoźno od km 0+004 do km 26+360 (w m. Mędromierz – Brzuchowo – Wieszczyce – Pamiętowo - Skarpa), dł. 26,356 km - wzmocnienie, zwiększenie nośności do 100 kN/os, budowa zatok autobusowych i chodników, budowa kanalizacji burzowej, przebudowa 3 obiektów mostowych. Wartość robót 39 600 000 zł.
- stan techniczny linii kolejowej nr 208 (Działdowo-Chojnice) oraz linii 215 (Łaskowice - Bąk) określany jest jako „dobry”¹
- stan techniczny linii kolejowej nr 201 (Maksymilianowo-Kościierzyna) oraz linii 241 (Tuchola - Koronowo) określany jest jako „dostateczny”

¹ Linie kolejowe, dla których stan techniczny określa się jako:

„dobry” – to linie, na których aktualny stan techniczny pozwala na prowadzenie ruchu bez ograniczeń przewozowych oraz ograniczeń prędkości;

„dostateczny” – to linie (odcinki) wymagające zwiększonego wykonania robót naprawczych. Z uwagi na wiek nawierzchni oraz obciążenie przewozowe linii, infrastruktura kolejowa uległa dekapitalizacji, wymuszając (dla zapewnienia bezpieczeństwa ruchu) ograniczenia eksploatacyjne. Konsekwencją ograniczenia nakładów na naprawy (inwestycje odtworzeniowe) będą kolejne obostrzenia ruchowe do zawieszenia przewozów włącznie;

„niedostateczny” – to linie, na których postępująca dekapitalizacja infrastruktury spowodowała konieczność całkowitego, bądź znacznego zawieszenia ruchu pociągów. Wznowienie eksploatacji może nastąpić po wykonaniu robót inwestycyjnych odtworzeniowych.

- stan techniczny linii kolejowej nr 240 (Świecie - Złotów) określany jest jako „niedostateczny”
- rejon Borów Tucholskich wskazywany jest jako obszar, który cechuje się generowaniem bardzo małych potoków pasażerskiego ruchu kolejowego, ale jednocześnie pozbawiony jest sieci dróg

c2) powiat tucholski w Strategii rozwoju turystyki

Strategia rozwoju turystyki została uchwalona w 2004 roku. Składa się z części diagnostycznej - charakterystyki walorów, stanu zagospodarowania oraz analiz ruchu turystycznego oraz z zasadniczej części kierunkowej - zawierającej wizję i cele rozwoju turystyki w województwie.

W odniesieniu do powiatu tucholskiego, należy zwrócić uwagę na następujące zapisy i ustalenia opracowania:

a) w części diagnostycznej:

- dostrzega się wysoką wartość i dużą atrakcyjność związaną z systemem obszarów chronionych
- dostrzega się dużą przydatność dla turystyki zasobów wodnych
- dostrzega się wysoką lesistość powiatu i jej dużą atrakcyjność
- dolina Brdy jest wskazywana jako atrakcyjna dla turystyki pod względem rzeźby terenu
- pod względem walorów kulturowych obszar jest mniej atrakcyjny, niż wiele innych powiatów województwa, ranga walorów kulturowych w kształtowaniu wizerunku powiatu jako obszaru turystycznego, jest też znacznie niższa niż walorów przyrodniczych; w opracowaniu dostrzega się przede wszystkim takie miejscowości związane z dziedzictwem kulturowych (i wyróżniające się w tym względzie w województwie), jak: Krąg (zabytki architektury i budownictwa), Fojutowo (zabytki przemysłowe), Tuchola (ośrodek krajoznawstwa, muzeum)
- gminy Lubiewo i Śliwice są wskazywane wśród 10 gmin województwa o największej liczbie miejsc noclegowych; Lubiewo jest także wymieniane wśród gmin o największej liczbie korzystających z noclegów
- rejon „Borów Tucholskich i Zalewu Koronowskiego” (obejmujący części powiatów tucholskiego, świeckiego i bydgoskiego) jest wskazywany jako znacząca (1 z 3) dużych koncentracji miejsc noclegowych - udział tego obszaru w obsłudze wypoczynku pobytowego w sezonie letnim (który jest tu identyfikowany jako dominujący kierunek ruchu) ocenia się na przynajmniej 30% realizowanego na terenie całego regionu
- Bory Tucholskie są wskazywane jako rejon o dobrze rozwiniętej sieci szlaków turystycznych
- Tuchola jest wskazywana jako jeden z kilkunastu w regionie ośrodków informacji turystycznej
- powiat tucholski wskazywany jest jako powiat o zdecydowanie największej liczbie zarejestrowanych gospodarstw agroturystycznych
- w dokonanej jako podsumowanie części diagnostycznej waloryzacji przestrzeni turystycznej województwa, obszar Borów Tucholskich (z doliną Brdy i Wdy) jest zaliczany do kategorii „obszarów i miejscowości o największym znaczeniu i/lub najlepszych predyspozycjach dla rozwoju funkcji

turystycznej”

- w ocenie konkurencyjności międzyregionalnej oferty turystycznej kujawsko-pomorskiego, zwraca się uwagę na fakt, iż obszar Borów Tucholskich podlega silnej konkurencji ze strony sąsiedniego powiatu chojnickiego, prezentującego ten sam charakter walorów

b) w części obejmującej wizję, cele i zasady rozwoju turystyki w województwie:

- spływy wodne na rzece Brdzie są wskazywane jako jeden z podstawowych produktów markowych turystyki na terenie województwa
- zakłada się, iż istniejące ukształtowane rejon turystyczne, w tym Borów Tucholskich w kolejnych latach będą przechodziły proces restrukturyzacji, w celu dostosowania do oczekiwań klientów, a ich rola i znaczenie może zmaleć, tym bardziej iż zakłada się rozwój nowych rejonów wypoczynku i rekreacji, między innymi położonego w sąsiedztwie rejonu Krajny
- wskazuje się znaczenie linii kolejowych leżących na terenie Borów Tucholskich dla obsługi turystyki oraz postuluje tworzenie połączeń Tucholi z Bydgoszczą i Toruniem
- wśród celów i kierunków rozwoju turystyki wymienia się między innymi cel związany z opracowaniem „zintegrowanych programów rozwoju turystyki dla ośrodków i obszarów turystycznych”, wśród których wymienia się „Opracowanie programu rozwoju funkcji turystycznej dla Borów Tucholskich z Dolinami Brdy i Wdy”

c3) powiat tucholski w Strategii rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich

Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa została uchwalona w 2000 roku jako jeden z pierwszych dokumentów z zakresu planowania rozwoju województwa. Strategia ze względu na charakter przedmiotu analiz kierowana jest przede wszystkim do obszarów o dużym znaczeniu rolnictwa, jako funkcji a jednocześnie znaczeniu tych obszarów w rolnictwie całego regionu.

Powiat tucholski wraz z brodnickim zaliczony został do kategorii obszarów problemowych, na których występuje najniższa produkcja rolnicza (związana z warunkami naturalnymi), a jednocześnie ma miejsce znacząca rola ochrony przyrody. Na terenie powiatu wyróżniono „ekstremalne ograniczenia przyrodnicze”, takie jak: występowanie słabych gleb, występowanie znaczącego deficytu wody oraz występowanie znacznej powierzchni obszarów chronionych. Jednocześnie powiat zaliczono także do grupy obszarów o problemach strukturalnych, związanych z wysokim udziałem ludności zależnej ekonomicznie od rolnictwa oraz z niskim poziomem jej wykształcenia (bazowano na danych PSR z 1996 r.)

Część dotycząca kierunków rozwoju zawiera ogólne sformułowania wspólne dla całego regionu i nie wyróżniające w żaden sposób obszaru powiatu.

Poważną słabością tego opracowania jest fakt, że powstało 7 lat temu, na podstawie danych sprzed ok. 10 lat i jest obecnie zarówno w części diagnostycznej, jak i kierunkowej - zdezaktualizowane.

Powiat tucholski na tle województwa. Rola, znaczenie, specyfika

a) demografia

Pod względem liczby ludności powiat zalicza się do jednostek małych. Mieszkańcy powiatu - 47,2 tys. - stanowią 2,28% ludności województwa ogółem i 3,71% ludności powiatów ziemskich. Powiat lokuje się na 12. pozycji wśród 19 powiatów ziemskich. Od najmniejszego powiatu ziemskiego - wąbrzeskiego - tucholski liczy 35% więcej ludności, ale od największego - inowrocławskiego - jest 3,5-krotnie mniejszy.

O niskim zaludnieniu obszaru powiatu świadczy fakt, iż podobną do powiatu tucholskiego liczbę mieszkańców notują powiaty znacznie mniejsze pod względem zajmowanej powierzchni (najbardziej podobne pod względem liczby ludności są mogileński, golubsko-dobrzyński i chełmiński - zajmujące powierzchnię 527-675 km kw. przy 1075 km kw. powiatu tucholskiego; pod względem zajmowanej powierzchni bardzo zbliżone są powiaty: brodnicki i lipnowski, jednak liczba ich ludności to odpowiednio 75,0 i 66,3 przy 47,2 tys. w tucholskim), a wskaźnik gęstości zaludnienia na terenie powiatu jest zdecydowanie najniższy - przy średniej wojewódzkiej równej 115, powiat notuje wskaźnik 44. Kolejny powiat o najniższym wskaźniku gęstości - sępoleński - notuje wartość 52, a więc wyższą o 18%.

W zakresie parametrów charakteryzujących struktury i procesy demograficzne mające miejsce wśród mieszkańców powiatu, obserwuje się zarówno wskaźniki pozytywne, jak i negatywne. Do cech pozytywnych zaliczyć należy:

- korzystne wartości wskaźnika urodzeń i zgonów oraz w konsekwencji - wskaźnika przyrostu naturalnego
- wskaźnik zawieranych małżeństw
- struktura wieku (pomimo typowych i zachodzących podobnie jak we wszystkich powiatach, procesów starzenia ludności, powiat wykazuje wskaźniki dosyć korzystne na tle innych obszarów)
- strukturę źródeł utrzymania (najnowsze dostępne dane dotyczą NSP z 2002 r.), wskazującą iż odsetek osób pracujących jest podobny jak w innych powiatach, natomiast różna jest struktura utrzymania; przede wszystkim zaznacza się mniejszy udział utrzymujących się z rolnictwa (tylko niespełna 16% ogółu ludności i ok. 25,6% ogółu pracujących) i wysoki odsetek utrzymujących się z pracy na własny rachunek (aż 10% - jest to najwyższy udział tej grupy wśród powiatów ziemskich po powiecie bydgoskim); obydwie wskaźniki znajdują swe uzasadnienie w specyfice powiatu - rolnictwo nie jest tak ważną, jak w innych powiatach, dziedziną gospodarki, natomiast liczne działalności związane z pozyskaniem i przetwórstwem drewna są realizowane przez podmioty gospodarcze osób fizycznych; odsetek utrzymujących się z pracy najemnej jest natomiast typowy i porównywalny z innymi powiatami; strukturę utrzymania, w której jest wysoki udział osób żyjących z pracy na własny rachunek i mały udział utrzymujących się z rolnictwa uważa się za prorozwojową;

Negatywny charakter wykazują:

- ujemne saldo migracji (podkreślić jednak należy, że jego wielkość jest korzystniejsza, niż w większości powiatów województwa);

- bardzo wysoki wskaźnik zgonów niemowląt;
- wskaźnik bezrobocia (wprawdzie nie wyróżnia się na tle innych powiatów, ale obiektywnie stanowi niekorzystne uwarunkowanie);
- dosyć niski wskaźnik feminizacji, mogący stanowić przeszkodę w liczbie zawieranych małżeństw i odnowie pokoleniowej.

Neutralny charakter mają wskaźniki wykształcenia. Obiektywnie niekorzystny jest fakt, że aż 41% ludności w wieku powyżej 15 lat legitymuje się tylko wykształceniem podstawowym lub nie posiada wykształcenia, jednak są to wartości typowe także dla innych obszarów. Struktura wykształcenia w powiecie jest typowa i porównywalna z innymi powiatami ziemskimi. Powiat wyróżnia się jedynie nieco wyższym udziałem ludności z wykształceniem zasadniczym zawodowym, przy nieco niższym udziale ludności z wykształceniem średnim. W praktyce - te minimalne różnice wskaźników nie mają znaczenia. Wśród ośrodków powiatowych Tuchola wyróżnia się dosyć wysokim udziałem ludności z wykształceniem wyższym. Wskaźnik ten wynosił wg NSP 8,8% co lokowało miasto na 8 pozycji wśród 19 miast (lepsze wartości notowały: Toruń, Bydgoszcz, Włocławek, Radziejów, Brodnica, Żnin i Inowrocław).

Warto zauważyć, że niektóre cechy i procesy mają bardzo zmienny charakter - nawet w cyklach corocznych wykazują duże różnice wartości - są to np. wskaźniki ruchu naturalnego i migracji. W okresie dekady może dojść do zasadniczych zmian struktur wieku (przesunięcia między grupami przed-, po- i produkcyjną). Z kolei cechy takie jak poziom wykształcenia, czy udział ludności rolniczej są zazwyczaj bardzo trwałe i ich wyraźne zmiany obserwuje się dopiero w cyklach co najmniej kilkunastoletnich. Zazwyczaj procesy te mają charakter ogólny (dotyczą wszystkich obszarów w podobnym stopniu), dlatego też najczęściej zachowane zostają generalne relacje między obszarami (obszary o korzystnych uwarunkowaniach najczęściej pozostają w grupie jednostek o korzystnych uwarunkowaniach, podobnie - obszary o relatywnie niekorzystnych uwarunkowaniach, także pozostają w grupie niekorzystnych).

b) infrastruktura komunikacyjna i techniczna. Dostępność komunikacyjna

Powiat tucholski należy do obszarów położonych poza przebiegiem najważniejszych ciągów infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, znaczenia wojewódzkiego, krajowego, czy międzynarodowego. Przebiegająca przez teren powiatu infrastruktura ma oczywiście duże znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania regionu, a częściowo także położonych w sąsiedztwie powiatu tucholskiego powiatów województwa pomorskiego (zwłaszcza chojnickiego), jednak pod względem rangi i znaczenia nie zalicza się ona do najwyższych kategorii i ustępuje pod tym względem infrastrukturze zlokalizowanej w innych częściach województwa kujawsko-pomorskiego.

W zakresie infrastruktury transportowej na terenie powiatu znaczenie regionalne i ponadregionalne mają:

- linia kolejowa nr 201 - w relacji Nowa Wieś Wielka - Gdynia Port Centralny; linia zaliczana do kategorii

„pozostałych” (nie znaczenia państwowego);

- linia kolejowa nr 208 - w relacji Działdowo - Chojnice; linia znaczenia państwowego;
- linia kolejowa nr 215 - w relacji Laskowice Pomorskie - Bąk, linia zaliczana do kategorii „pozostałych” (nie znaczenia państwowego);
- droga wojewódzka nr 240 w relacji Świecie - Tuchola - Chojnice; droga klasy głównej (G)
- droga wojewódzka nr 241 w relacji Tuchola - Sępólno - Nakło - Rogoźno; droga klasy zbiorczej (Z)
- droga wojewódzka nr 237 w relacji Czersk - Tuchola - Gostycyn - Mąkowasko; droga klasy głównej (G)

Gęstość dróg wojewódzkich na terenie powiatu jest dosyć niska (choć nie należy też do najniższych). W większości powiatów sytuacja jest lepsza między innymi ze względu na występowanie dróg krajowych, które nie tylko zagęszczają sieć, ale też sprzyjają rozwojowi dróg wojewódzkich; wiele z powiatów ma mniejszą powierzchnię co ułatwia obsługę za pomocą sieci dróg, a także większą gęstość zaludnienia i/lub większą liczbę miast - co również w naturalny sposób sprzyja rozwojowi sieci drogowej; wreszcie część powiatów ma bardziej tranzytowy charakter. Gorsze uwarunkowania rozwoju sieci dróg są więc w dużej mierze wynikiem peryferyjnego położenia oraz występowania określonych - niezbyt sprzyjających - warunków naturalnych. W powiązaniu z drogami powiatowymi sieć dróg wojewódzkich zapewnia jednak warunki do prawidłowej obsługi powiatu. Wszystkie drogi wojewódzkie w powiecie zbiegają się w Tucholi, stanowiącej najważniejszy węzeł drogowy tej części województwa - Tuchola jest jedyną miejscowością położoną na północ od Bydgoszczy i na zachód od Świecia, skąd drogi rangi wojewódzkiej lub krajowej biegną w 5 kierunkach (z Sępólna, Więcborka i Koronowa - w 4 kierunkach). Biorąc pod uwagę wszystkie siedziby powiatów (pomijając powiaty grodzkie) właśnie 4-5 kierunków połączeń jest najczęściej spotykanych; większymi węzłami są tylko Inowrocław i Lipno (6 kierunków), natomiast kilka miast posiada mniejszą liczbą połączeń. Podkreślić jednak należy, że znaczna część powiatu nie jest obsługiwana przez drogi wojewódzkie - dotyczy to całej gminy Śliwice oraz zdecydowanej większości gminy Cekcyn (droga 240 biegnie w jej skrajnie południowej części). Spośród wiejskich siedzib gmin na terenie powiatu przy drodze wojewódzkiej leży jedynie Gostycyn.

Droga nr 240 charakteryzuje się bardzo dużym natężeniem ruchu (najnowsze dostępne dane dotyczą roku 2000; wielkość ruchu jest obecnie znacznie wyższa, stąd nie mogą być one miarodajne, jednak relacje wielkości ruchu na różnych drogach zostały w dużym stopniu zachowane i mogą być używane do ogólnych porównań). Jest najbardziej obciążoną drogą wojewódzką w kujawsko-pomorskim (ocena ta dotyczy drogi na całym jej przebiegu - co wskazuje na duży równomierny ruch, także tranzytowy, na całej długości drogi; wybrane krótkie odcinki innych dróg wojewódzkich charakteryzują się większym natężeniem ruchu, jednak jest to ruch o znaczeniu wybitnie lokalnym, np. związany z dojazdami do pracy) i pod tym względem przewyższa wiele dróg krajowych. Drogi nr 237 i 241 należą natomiast - w skali województwa - do dróg o średnim (Tuchola - Mąkowasko) lub małym ruchu, co wskazuje na relatywnie niewielkie ciężenia i przepływy w relacjach Tuchola - Czersk i Tuchola - Sępólno Krajeńskie. Drogi te nie leżą w ciągu szlaków

tranzytowych, natomiast mała liczba mieszkańców w pobliżu tych dróg i stosunkowo słabe wzajemne powiązania tych miast, nie są w stanie wygenerować dużych przepływów. Kierunek Tuchola - Mąkowarsko, a więc połączenie z Bydgoszczą wykazuje już znacząco wyższe natężenie.

Na terenie województwa, tylko przez teren dwóch powiatów nie bieżą drogi krajowe - tucholskiego i rypińskiego. Dostępność powiatu rypińskiego jest jednak lepsza, gdyż sieć dróg wojewódzkich jest tu nieco gęstsza, a odległości do biegnących w sąsiednich powiatach dróg krajowych - nieco mniejsze. W sąsiedztwie powiatu tucholskiego bieżą 2 drogi krajowe:

a) na północny-zachód od granic powiatu bieżą droga nr 22, będąca fragmentem szlaku komunikacyjnego z Trójmiasta do Gorzowa Wielkopolskiego (jest to także jeden z wariantów połączenia Trójmiasta ze Szczecinem) a w relacjach międzynarodowych - jest to fragment szlaku Obwód Kaliningradzki i Kraje Bałtyckie - Berlin - Europa Zachodnia. Z analizy pomiarów natężenia ruchu z roku 2000 wynika, że ruch tranzytowy na tej drodze jest stosunkowo niewielki (a więc, że ranga tej drogi nie jest tak duża, jak wskazywałaby na to jej relacja, czyli połączenie ośrodków i rejonów potencjalnie generujących duże przepływy) - stosunkowo duży ruch na drodze nr 22 obserwuje się tylko w relacjach związanych z codziennymi dojazdami (np. Chojnice - Człuchów, czy też dojazdy do Trójmiasta ze Starogardu Gdańskiego). Wielkość ruchu na odcinku Chojnice-Czersk była niższa, niż wielkość ruchu na drodze wojewódzkiej 240 pomiędzy Tucholą a Świeciem i Tucholą a Chojnicami (co może także oznaczać, iż Tuchola wykazuje silniejsze związki z Chojnicami, niż Czersk). Odległość z Tucholi do drogi nr 22 wynosi ok. 25 km, natomiast odległość ze Śliwic i Kęsowa nie przekracza 20 km.

b) na południowy-zachód od granic powiatu bieżą droga krajowa nr 25 (Oleśnica - Bobolice) - droga ta łączy centralną część kraju ze środkowym Wybrzeżem (za pośrednictwem węzła w Bydgoszczy). Droga nr 25 (na odcinku Bydgoszcz - Sępólno - granica województwa) charakteryzuje się bardzo małym, jak na drogę krajową, ogólnym natężeniem ruchu - niektóre z odcinków drogi na terenie województwa należą do najsłabiej obciążonych ruchem fragmentów dróg krajowych - np. odcinek Mąkowarsko - Sępólno z natężeniem ok. 2,2 tys. pojazdów na dobę (natężenie ruchu było tu ponad 2-krotnie niższe niż na drodze nr 240). Ruch na drodze nr 25 cechuje się jednak wybitną sezonowością, a w okresie letnim droga pełni bardzo ważną rolę w obsłudze ruchu turystycznego. Odległość z Tucholi do drogi nr 25 wynosi ok. 25-30 km. Odległości z Gostycyna i Kęsowa są mniejsze.

Oceniając więc znaczenie drogi 240 - głównej osi komunikacyjnej powiatu, można stwierdzić, że pomimo niższej jej rangi (w randze drogi wojewódzkiej), droga ta jest znacznie bardziej obciążona ruchem niż położone najbliżej powiatu drogi krajowe (22 i 25) i zapewne pełni dużą rolę także w obsłudze ruchu tranzytowego, uzupełniając sieć dróg krajowych.

Warto zauważyć, że dla mieszkańców wschodniej części powiatu, zwłaszcza gminy Lubiewo, duże znaczenie w zapewnieniu dostępności międzyregionalnej ma - położony stosunkowo niedaleko (ok. 30 km) węzeł drogowy w Świeciu, zapewniający połączenie z dużo ważniejszymi i charakteryzującymi się znacznie większym natężeniem ruchu, drogami krajowymi nr 1 i nr 5.

Oceniając dostępność powiatu w komunikacji kolejowej, stwierdzić należy, że biegnące przez jego teren linie nie są wykorzystywane do komunikacji międzyregionalnej - służą właściwie tylko celom lokalnym, przewozom ludności na niewielkie dystanse, co pod względem funkcjonalnym w hierarchii krajowych linii obsługiwanych przez PKP, lokuje je wśród linii niższych kategorii. Linie 201 i 208, a zwłaszcza linia Kościerzyna - Bydgoszcz (201), cechują się bardzo dużym znaczeniem społecznym. Wschodnia część powiatu tucholskiego i zachodnia część powiatu świeckiego wykazują dosyć silne i utrwalone od kilkudziesięciu lat, ciężenia do Bydgoszczy (wynika to także z faktu słabej obsługi tych terenów przez PKS i utrudnionym dostępem - zwłaszcza do Świecia, ale także Tucholi; Bydgoszcz jest dzięki komunikacji kolejowej najłatwiej dostępnym miastem dla mieszkańców niektórych gmin z tych okolic). Układ sieci drogowej w tej części województwa powoduje utrudnioną dostępność Bydgoszczy w samochodowym transporcie indywidualnym (pomimo małej odległości czas jazdy jest bardzo długi), a PKS praktycznie nie prowadzi połączeń bezpośrednich tych gmin z Bydgoszczą. Tym samym komunikacja kolejowa jest najszybszym, bądź jedynym środkiem komunikacji z Bydgoszczą. Tym samym funkcjonowanie tej linii ma bardzo duże znaczenie dla lokalnego rynku pracy i dla młodzieży szkolnej, jednak ze względu na małe zaludnienie tej części regionu, potoki ruchu, mimo iż w stosunku do liczby mieszkańców tego terenu - duże, są obiektywnie niewielkie i stanowią zagrożenie zawieszenia komunikacji ze względów ekonomicznych. Tak duże znaczenie społeczne transportu kolejowego, związane z niekorzystnymi warunkami funkcjonowania komunikacji PKS i motoryzacji indywidualnej, nie jest praktycznie spotykane w żadnej innej części województwa i musi być podkreślane jako jeden z podstawowych argumentów na rzecz utrzymania i wzmacniania pasażerskiego transportu kolejowego na tej linii (leży to także w interesie powiatu świeckiego).

Od kilkunastu lat transport kolejowy przeżywa regres, który tym bardziej dotknął linie regionalne, położone poza siecią linii łączących największe miasta w kraju. Obydwie główne linie kolejowe powiatu w okresie świetności transportu kolejowego uznawane były za istotne, w skali ogólnokrajowej zwłaszcza dla transportu towarowego (ale także ze względów militarnych), a w skali lokalnej dla zapewnienia codziennych dojazdów do miast (zagadnienie to było bardzo ważne ze względu na wspomniane bardzo słabe połączenia w komunikacji autobusowej i duże utrudnienia dla motoryzacji indywidualnej), choć linia Bydgoszcz-Kościerzyna wykorzystywana była także w krótkim okresie dla komunikacji pospiesznej (odciążenie przeciążonej linii Bydgoszcz - Laskowice - Gdańsk). Niestety obydwie linie do końca lat 80-tych nie zostały zelektryfikowane (choć planowano ich elektryfikację), co z jednej strony skutkowało w późniejszym okresie niższymi nakładami na ich utrzymanie (linie zelektryfikowane były pod tym względem traktowane priorytetowo) i tym szybciej postępującą degradację, a ponadto praktycznie stracona została szansa na ich elektryfikację w przyszłości (od wielu lat nie przeprowadza się tego typu inwestycji). Linia nr 215 miała znaczenie dla obsługi ruchu turystycznego (ze stacji węzłowej w Laskowicach) a także dla mieszkańców Śliwic.

Oceniając dostępność powiatu tucholskiego w komunikacji kolejowej na tle innych powiatów województwa, należy podkreślić dwa aspekty:

- tylko kilka powiatów w województwie posiada naprawdę dobrą dostępność w komunikacji kolejowej (należy tu uwzględnić dużą liczbę stacji, w tym w pobliżu dużych miejscowości oraz dużą liczbę połączeń) - zaliczyć tu należy przede wszystkim powiaty inowrocławski i bydgoski. Pozostałe powiaty bądź są w ogóle pozbawione pasażerskiego transportu kolejowego (np. sępoleński, żniński, rypiński), bądź też jego znaczenie jest znikome ze względu na małą rangę linii i bardzo małą liczbę połączeń (np. lipnowski, chełmiński). Nawet powiaty przez które biegną najważniejsze na terenie województwa linie kolejowe, często nie czerpią z tego tytułu korzyści w postaci dobrej dostępności, ze względu na małą liczbę stacji, lub też zlokalizowanie stacji poza głównymi miastami (w miejscowościach do których nie ma dostępu z innych obszarów), lub też skrajnie peryferyjny przebieg linii (np. brodnicki, radziejowski, golubsko-dobrzyński). W tym kontekście dostępność powiatu tucholskiego, pomimo niskiej rangi linii, jest lepsza, niż w przypadku wielu powiatów w województwie.
- w przypadku powiatu tucholskiego podstawowe znaczenie ma zapewnienie prawidłowej obsługi w relacjach do Bydgoszczy i Chojnic (jako miejsc pracy, nauki i załatwiania różnego rodzaju potrzeb z zakresu handlu i usług) oraz do Laskowic, jako stacji przesiadkowej w komunikacji międzyregionalnej. Chodzi więc o wykorzystanie kolei do zaspokajania codziennych, podstawowych potrzeb mieszkańców. Powiat nie ma ambicji posiadania szybkich połączeń międzyregionalnych. Miarą sukcesu będzie funkcjonowanie takiej liczby połączeń i w takich porach, które będą realizowały właśnie te potrzeby ludności. Jest to, w porównaniu z innymi powiatami, sytuacja specyficzna, ponieważ w żadnym z powiatów znaczenie społeczne kolei nie jest tak duże.

Oceniając dostępność powiatu w relacjach ponadlokalnych w transporcie publicznym, należy zauważyć małą liczbę połączeń międzyregionalnych. Miejscowości powiatu nie są dostępne z innych regionów w komunikacji kolejowej, natomiast w komunikacji autobusowej są notowane tylko pojedyncze połączenia do Warszawy, Łodzi, Słupska. Tuchola na tle innych siedzib powiatów cechuje się słabym osadzeniem w sieci połączeń międzyregionalnych, choć sytuacja pod tym względem jest zróżnicowana i poszczególne siedziby powiatów wykazują różne uwarunkowania (związane przede wszystkim z położeniem na szlaku pomiędzy dużymi ośrodkami regionalnymi; siedziby powiatów ziemskich w województwie bardzo rzadko posiadają przystanek początkowy dla kursów do siedzib innych województw). Nieliczne siedziby powiatów ziemskich posiadają dalekobieżne połączenia kolejowe, np. Mogilno, Inowrocław, Aleksandrów Kujawski, Wąbrzeźno; podobnie nieliczne są węzły komunikacji PKS z połączeniami do co najmniej kilku dużych miast poza województwem - np. Nakło, Inowrocław, Brodnica, Lipno. Głównym węzłem w komunikacji dalekobieżnej (autobusowej) dla mieszkańców powiatu tucholskiego pozostają Chojnice, mające znaczną liczbę tego typu połączeń.

W ostatnich latach coraz większe znaczenie dla zapewnienia dostępności międzyregionalnej i międzynarodowej ma transport lotniczy. Znaczenie tego rodzaju transportu znacznie wzrosło po akcesji Polski do UE, a zwłaszcza wraz z ekspansją tzw. tanich linii lotniczych. Lotnicze porty regionalne co roku notują znaczące wzrosty liczby obsługiwanych pasażerów oraz liczby uruchamianych połączeń. Korzystnym uwarunkowaniem jest fakt, że powiat tucholski może być potencjalnie obsługiwany przez 2 porty lotnicze - Rębiechowo w Gdańsku i lotnisko w Bydgoszczy. Warto zauważyć, że warunki dostępności tych lotnisk nie należą do bardzo korzystnych ze względu na relatywnie długi czas dojazdu - odległość do lotniska w Bydgoszczy wynosi z Tucholi tylko ok. 70 km, natomiast do lotniska w Gdańsku jest około 2-krotnie większa. Korzystanie z oferty obydwu portów ograniczają jednak niezbyt korzystne połączenia w komunikacji publicznej, znacznie wydłużające czas podróży oraz ich brak w pewnych porach (np. brak połączeń nocnych). Obecnie port lotniczy w Gdańsku oferuje znacznie większą liczbę połączeń, między innymi z portami pełniącymi rolę „hub”-ów (węzłów) np. Kopenhagą i Warszawą, skąd istnieje praktycznie nieograniczona możliwość połączeń przesiadkowych. Wyższa ranga portu w Gdańsku w stosunku do lotniska w Bydgoszczy, będzie zachowana zapewne także w najbliższych latach. Pomimo iż, jak wspomniano powyżej, warunki dostępności obydwu lotnisk nie zapewniają swobodnej i nieograniczonej możliwości korzystania z ich usług (ze względu na niedostatki funkcjonowania połączeń komunikacji publicznej terenu powiatu z tymi portami, zwłaszcza brak połączeń bezpośrednich z pominięciem konieczności przesiadek oraz brak połączeń nocnych), to na tle województwa możliwość korzystania z komunikacji lotniczej przez mieszkańców powiatu tucholskiego, jest relatywnie dobra. Dostępność portu lotniczego w Bydgoszczy z większości powiatów wschodniej części województwa jest znacznie gorsza, a dodatkowo nie ma tam możliwości korzystania z oferty innego, łatwo dostępnego, lotniska. Dostępność lotniska w Bydgoszczy dla mieszkańców Tucholi korzystających z komunikacji indywidualnej, jest natomiast porównywalna do dostępności dla mieszkańców np. Włocławka, czy Grudziądz.

Powiat tucholski nie odgrywa żadnej roli w transporcie wodnym i nie należy się spodziewać zmiany tego stanu w przyszłości. Na terenie województwa zagadnienie transportu wodnego dotyczy w praktyce tylko powiatów nadnoteckich oraz Bydgoszczy i Torunia, choć znaczenie ekonomiczne tego rodzaju transportu jest tam symboliczne.

Spośród infrastruktury technicznej znaczenie regionalnego i ponadregionalnego, na terenie powiatu znajdują się: linia elektroenergetyczna WN 110 kV oraz gazociąg wysokiego ciśnienia.

Zarówno linia energetyczna, jak też gazociąg, są częścią dosyć rozbudowanych na terenie regionu sieci mających na celu zasilanie poszczególnych powiatów i gmin. Linia WN 110 kV biegnie z elektrowni wodnej Żur na Wdzie w gminie Drzycim przez GPZ w Tucholi do Chojnic (na terenie powiatu linia biegnie przez środkową część gminy Cekcyn, na północ od Tucholi oraz przez północną część gminy Kęsowo). Linie tego rodzaju oraz zlokalizowane na ich bazie główne punkty zasilania (GPZ) są powszechne na terenie

województwa. (Do przesyłu energii w dalszych relacjach - zasilanie w relacjach międzyregionalnych - służą linie WN220 kV i 400 kV).

Biegący przez teren powiatu gazociąg wysokiego ciśnienia Dn150 stanowi również część systemu służącego do zaopatrywania odbiorców na poziomie lokalnym. Odcinek biegnący przez powiat łączy Świecie z Chojnicami (przebieg gazociągu jest zbliżony do przebiegu drogi 240; gazociąg biegnie przez gminy Lubiewo, Cekcyn, Gostycyn, Tuchola oraz Kęsowo) i zasila obecnie stacje redukcyjno-pomiarowe dla gmin Lubiewo, Cekcyn, Tuchola, a potencjalnie może także zaopatrywać gminy Lniano, Drzycim, Gostycyn i Kęsowo. Na wysokości Żalna znajduje się odgałęzienie tego gazociągu do Czerska (Dn 100; ten gazociąg biegnie przez zachodnią część gminy Tuchola).

Województwo kujawsko-pomorskie jest silnie zróżnicowane pod względem występowania zainwestowania infrastruktury technicznej znaczenia regionalnego i ponadregionalnego. Powiat tucholski należy do obszarów o raczej małym natężeniu zainwestowania (mierzonym zarówno liczbą infrastruktury, jak też jej rangą). Są wprawdzie powiaty o jeszcze mniejszym znaczeniu (np. sępoleński, rypiński), jednak w większości zainwestowanie tego rodzaju jest większe. Infrastruktura o charakterze tranzytowym nie przynosi korzyści dla danego obszaru, natomiast jej obecność wiąże się z występowaniem pewnego rodzaju ograniczeń przestrzennych. Warto zauważyć, że szczególnie duża liczba tego typu infrastruktury biegnie przez wschodnią i południową część regionu (powiaty lipnowski, włocławski, radziejowski, inowrocławski i mogileński) gdzie oprócz podobnej rangi sieci energetycznych i gazowych, występują także linie związane z transportem gazu i ropy naftowej. W centralnej części województwa jest koncentracja linii energetycznych najwyższych napięć oraz głównych punktów zasilania. W województwie funkcjonuje też przesyłanie - na większe odległości - wody pitnej oraz solanki. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa nie przewiduje rozwoju tranzytowej infrastruktury technicznej znaczenia regionalnego lub ponadregionalnego (o charakterze tranzytowym) na terenie powiatu, co można uznać za pozytywne uwarunkowanie.

c) środowisko przyrodnicze

Wysoka jakość środowiska przyrodniczego jest obok turystyki podstawowym wyróżnikiem powiatu tucholskiego w województwie kujawsko-pomorskim. Dostępne dane statystyczne i wyniki analiz Inspekcji Ochrony Środowiska potwierdzają, iż powiat tucholski charakteryzuje się wysoką jakością środowiska, niskim poziomem emisji zanieczyszczeń oraz dużym udziałem powierzchni chronionych - w zakresie wymienionych cech lokuje się wśród obszarów o najkorzystniejszych uwarunkowaniach w regionie.

Dostępne dane na temat korzystania z zasobów przyrody oraz emisji zanieczyszczeń w roku 2005 charakteryzują powiat w sposób następujący:

a) z oczyszczalni ścieków korzysta 62,1% ogółu ludności powiatu; jest to obok powiatu inowrocławskiego (66,6%) najwyższy wskaźnik wśród powiatów ziemskich; wprawdzie ogólny wskaźnik dla województwa

wynosi aż 63,2%, jednak jest on zdecydowanie zawyżany przez 4 powiaty grodzkie notujące wskaźniki na poziomie 84 - 96%, natomiast w większości powiatów ziemskich wskaźnik ten wynosi 40-60%, choć w najgorszych (radziejowski i włocławski) jest niższy od 20% (odpowiednio 15 i 19%)

- b) produkcja ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania wynosi 862 dam³ - jest to wielkość typowa dla słabo uprzemysłowionych powiatów (kilka powiatów tego typu notuje tu wartość 500-1000 dam³, np. sąsiedni sępoleński zaledwie 498), powiaty najsilniej uprzemysłowione wytwarzają wielokrotnie większą ilość ścieków - np. w świeckim i inowrocławskim jest to poziom 20-25 tys. dam³. Na uwagę zasługuje fakt, że największa część ścieków wymagających oczyszczania, jest oczyszczana właśnie w powiecie tucholskim - ścieki oczyszczane stanowią ponad 99% całości (w większości powiatów ziemskich jest to 75-95%), natomiast pod względem wartości bezwzględnych ścieki nieoczyszczone to zaledwie 4 dam³, podczas gdy w powiatach jest to od kilkudziesięciu do kilkuset dam³.
- c) przepustowość komunalnych oczyszczalni ścieków na terenie powiatu wynosi ok. 7,8 tys. m³/dobę; jest to wartość typowa dla powiatów o podobnej klasie wielkościowej (dla porównania w Bydgoszczy jest to wielkość ok. 109 tys.); 1 z 4 (największa) działających w powiecie oczyszczalni charakteryzuje się podwyższonym usuwaniem biogenów - jej udział w ogólnej przepustowości oczyszczalni wynosi prawie 80% - jest to wskaźnik bardzo wysoki (w wielu powiatach ziemskich udział ten wynosi 0%, a wyższy jest jedynie w powiecie znińskim i inowrocławskim)
- d) na terenie powiatu nie notuje się przemysłowych emisji zanieczyszczeń powietrza (pyłowych i gazowych); powiat należy do grupy 5 powiatów (golubsko-dobrzyński, grudziądzki, mogileński, sępoleński, tucholski), w których nie notuje się tego typu zagrożeń środowiska (były one wykazywane jeszcze w II połowie lat 90-tych aczkolwiek ich wielkość wówczas była już na tle innych powiatów bardzo mała - 0,3 tys. t na ponad 120 tys. t wytwarzanych w województwie); wg danych WIOŚ, w 2004 roku w powiecie zanotowano emisję zanieczyszczeń pyłowych na poziomie 40 t (co należało do najniższych wartości wśród powiatów i stanowiło 0,5% wojewódzkiej sumy emisji), z tej liczby 33 t pochodziło ze spalania paliw, a 7 t z zakładów przemysłowych; wg tej samej publikacji emisja zanieczyszczeń gazowych 2004 roku wynosiła 174 t (co również lokowało powiat wśród najmniejszych emitentów; stanowiło to 0,26% sumy wojewódzkiej; cała emisja pochodziła ze spalania paliw);
- e) powiat należy do grupy 4 powiatów na terenie których nie wytwarza się i nie składa się odpadów przemysłowych (aleksandrowski, sępoleński, tucholski, wąbrzeski)

Według „Raportu o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego w 2005 roku” (publikacja Inspekcji Ochrony Środowiska), stan środowiska w powiecie na tle województwa przedstawia się następująco:

- na mapie emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, powiat tucholski został zaliczony do kategorii powiatów o najniższych emisjach
- pomiary stężeń zanieczyszczeń powietrza w stacji pomiarowej zlokalizowanej w Tucholi przy ulicy

Piastowskiej, wykazywały w roku 2005 następujące wartości ($\mu\text{g}/\text{m}^3$): SO_2 - 0,8, NO_2 - 16,0, pył zawieszony - 3,6, benzen - 0,6; były to wartości wyższe, niż notowane w latach 2003-04, ale też znacznie niższe od tych notowanych w roku 2001; warto zauważyć, że np. na tle wartości notowanych w centrum Bydgoszczy są to wartości wyraźnie niższe; od roku 2004 działa stacja pomiarowa w Zielonce - w 2005 zanotowano tu następujące stężenia: SO_2 - 4,1, NO_2 - 7,9, NO_x - 9,1; na uwagę zasługuje fakt, iż spośród 46 stacji pomiarowych w województwie, pod względem średniego rocznego stężenia dwutlenku siarki, stacja w Tucholi przy ulicy Piastowskiej lokowała się na 44. pozycji, a stacja w Zielonce - na 23.; biorąc jednak pod uwagę maksymalne stężenie 1-godzinne, stacja w Zielonce wskazywana była na 2. miejscu, notując stężenia wyższe, niż w centrum Bydgoszczy, Włocławka, Torunia i Świecia - jednocześnie jednak, wartość ta wynosiła tylko ok. 1/3 maksymalnej dopuszczalnej,

- na mapie średniego stężenia rocznego dwutlenku siarki, powiat tucholski wskazywany jest jako najmniej zanieczyszczona część północno-zachodniej części województwa i jako jeden z 3. rejonów o najniższym poziomie stężenia,
- pod względem średniego stężenia rocznego dwutlenku azotu, powiat lokuje się wśród powiatów o najniższych wartościach, choć są na terenie województwa 2 rejon o jeszcze niższym stężeniu; maksymalna stężenie w powiecie (jako obszar najwyższego stężenia wskazuje się południową część powiatu) jest jednak ponad 2-krotnie niższe od maksymalnego notowanego w województwie; na 39 stacji pomiarowych w województwie, stacja w Tucholi lokuje się na 25. pozycji (jest to ok. 40% stężenia dopuszczalnego), a stacja w Zielonce - na 36. pozycji,
- na mapie średniego rocznego stężenia pyłu zawieszzonego, powiat został zaliczony do obszarów o niskim i umiarkowanym stężeniu,
- na mapie maksymalnego stężenia tlenku węgla, powiat został zaliczony do obszarów o najniższym stężeniu - jest ono ok. 5-krotnie niższe od maksymalnego notowanego w województwie,
- średnie roczne stężenie benzenu jest na stacji pomiarowej w Tucholi ok. 8-krotnie niższe od rygorystycznej dopuszczalnej normy dla uzdrowisk; wśród 26 stacji pomiarowych, stacja w Tucholi (przy ul. Piastowskiej) lokowała się na 24. pozycji pod względem notowanego stężenia,
- stan czystości rzeki Brdy na terenie powiatu tucholskiego oceniany jest bardzo wysoko - Brda jest jedną z najczystszych rzek województwa, w tym najczystszą dużą rzeką, i jedyną dla której wysoka klasa czystości utrzymuje się na dużej długości; stan czystości Brdy pogarsza się nieco poniżej ujścia Kiczy (Kicz jest odbiornikiem oczyszczonych ścieków z Tucholi) - o ile powyżej ujścia Kiczy ogólna ocena biologiczna jest określana jako „bardzo dobry stan wód”, to poniżej ujścia Kiczy jest określana jako „dobry stan wód”; Brda posiada również bardzo wysoki wskaźnik bioróżnorodności oraz wysoki indeks biotyczny; pod względem ogólnej oceny, Brda na terenie powiatu zaliczana jest do II klasy (wartości biologicznych wskaźników wykazują niewielki wpływ oddziaływań antropogenicznych); podobnie jak praktycznie wszystkie rzeki na terenie województwa (z wyjątkiem 1 stanowiska pomiarowego na rzece Drwęcy i 1 stanowiska na Cichówce) Brda nie spełnia jednak wymagań dla bytowania ryb łososiowatych

i karpiowatych,

- zaledwie 9 jezior z terenu powiatu było w ostatnich latach przedmiotem badań WIOŚ; z tej liczby 5 charakteryzuje się wskaźnikami pozwalającymi zaliczyć je do II klasy czystości, 3 do klasy III, a 1 jest poza-klasowe; powyższe dane trudno odnieść do badań stanu jezior w innych powiatach między innymi ze względu na różną liczbę badanych jezior - w powiecie brodnickim, gdzie zbadano ponad 40 jezior, notuje się równie wysoki udział jezior klasy II (a nawet 2 jeziora klasy I), zróżnicowany jest stan jezior w powiecie włocławskim (gdzie zbadano aż 30 jezior) - notuje się tu dużo jezior klasy II ale jednocześnie dużo jezior pozaklasowych; w powiatach bydgoskim, grudziądzkim, lipnowskim, rypińskim i żnińskim stan czystości jest znacznie gorszy, niż w powiecie tucholskim;
- linia kolejowa Chojnice - Działdowo jest wskazywana jako trasa przewozu materiałów niebezpiecznych - z którą wiąże się zwiększone ryzyko wystąpienia poważnej awarii; powiat jest w stosunkowo małym stopniu zagrożony - w większości powiatów liczba potencjalnych zagrożeń (związanych z komunikacją, występowaniem specyficznej infrastruktury technicznej lub też funkcjonowaniem zakładów przemysłowych) jest większa, niekiedy znacznie.

Powiat tucholski należy do obszarów o największym udziale powierzchni chronionych. Wskaźnik ten wynosi 64,4% i lokuje powiat na drugiej pozycji, po powiecie sępoleńskim (77,6%). Średni udział powierzchni chronionych w powierzchni województwa wynosi 32,4%, a najniższy wśród powiatów ziemskich wynosi poniżej 10% (nakielski - 7,4%). Oprócz powiatów sępoleńskiego i tucholskiego, tylko brodnicki notuje udział obszarów chronionych na poziomie ponad 50% (55,2%), a świecki, golubsko-dobrzyński i bydgoski - powyżej 40%.

Bezwzględna powierzchnia obszarów chronionych w powiecie tucholskim wynosi 69,2 tys. ha i jest to obok powiatu świeckiego (70,9 tys. ha) najwyższa wartość wśród powiatów województwa. Na terenie powiatu leży aż 11,9% wszystkich obszarów chronionych w województwie. W strukturze powierzchni chronionych zaznacza się bardzo duża powierzchnia rezerwatów (ponad 2,5 tys. ha, większą powierzchnię ma tylko powiat inowrocławski). Większą powierzchnię parków krajobrazowych (w tucholskim - 31,7 tys. ha, czyli prawie 15% ogółu parków krajobrazowych w województwie) mają jedynie powiaty sępoleński i świecki. Fakt, iż przy tak dużej ilości i powierzchni obszarów chronionych, wydatki inwestycyjne na ochronę środowiska i gospodarkę wodną, należą do najniższych w województwie (tylko 0,52% ogólnej sumy wojewódzkiej), świadczy o wysokiej jakości środowiska i braku pilnej konieczności przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom.

Powiat tucholski charakteryzuje się najwyższym wśród powiatów województwa wskaźnikiem lesistości - lasy i grunty leśne zajmują aż 48,2% powierzchni ogólnej, przy średniej wojewódzkiej 2-krotnie niższej i wskaźnikach dla kolejnych powiatów wynoszących - niespełna 41% w bydgoskim i ok. 35% w świeckim i toruńskim (w 4 powiatach ziemskich wskaźnik jest niższy od 10%, minimalny w radziejowskim nie

przekracza 5%). Pod względem bezwzględnej powierzchni lasów (51,9 tys. ha) powiat tucholski ustępuje jednak znacznie większym powierzchniowo powiatom - bydgoskiemu (56,7 tys. ha) i minimalnie świeckiemu (52,0 tys. ha). Pod względem powierzchni leśnej przypadającej na 1 mieszkańca, powiat tucholski notuje zdecydowanie najwyższy wskaźnik - jest jedynym powiatem w województwie, gdzie wskaźnik ten wynosi powyżej 1 ha (1,1 ha), przy średniej wojewódzkiej równej 0,2 ha, średniej dla powiatów ziemskich - 0,3 ha i wskaźnikach dla powiatów ziemskich wynoszących od 0,06 ha (aleksandrowski) do 0,6 ha (bydgoski - zajmujący drugą po tucholskim, lokatę).

d) gospodarka - przedsiębiorczość, turystyka, rolnictwo, bezrobocie.

Powiat tucholski należy do obszarów o małej liczbie zarejestrowanych podmiotów gospodarczych oraz niskich wskaźnikach przedsiębiorczości. W 2005 roku na terenie powiatu działało 3,4 tys. firm, czyli zaledwie 3,7% wszystkich w powiatach ziemskich województwa. Warto jednak zauważyć, że wśród 19 powiatów ziemskich, aż 7 notowało mniejszą ich liczbę, wśród nich był powiat chełmiński, liczący o ponad 10% więcej mieszkańców.

Najbardziej obiektywny wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 mk, wynosi w powiecie (2005 r.) 68,7, przy średniej wojewódzkiej równej 90,5 i średniej dla powiatów ziemskich równej 72,1. Wskaźnik ten lokuje powiat na 13. pozycji wśród 19 powiatów ziemskich (wartość wskaźnika w powiecie to 95% średniej) i na 17 pozycji wśród 23 powiatów ogółem.

Powiat tucholski na tle zachodniej części województwa wprawdzie lokuje się wśród obszarów najsłabszych, gdyż tylko powiat mogileński wykazuje niższy wskaźnik (67,4), jednak różnice w stosunku do powiatów: sępoleńskiego, świeckiego, żnińskiego są bardzo niewielkie (jest to mniej lub ok. 2/1000 mk, co oznacza, że gdyby liczba firm w powiecie wzrosła o 100, to powiat miałby wyższy wskaźnik niż wymienione). W zachodniej części województwa zdecydowanie wyższy wskaźnik notują natomiast powiaty: bydgoski (87,3; tak wysoka wartość wskaźnika wynika z podmiejskiego położenia i jest zdecydowanie najwyższa wśród powiatów regionu), nakielski i inowrocławski.

Problemem przedsiębiorczości w powiecie jest nie tylko relatywnie niski ogólny wskaźnik, ale przede wszystkim niskie wskaźniki cząstkowe dla różnych rodzajów działalności (tabela). Z analizy tabeli wynika, że w zakresie wielu dziedzin istotnych dla funkcjonowania gospodarki, bezpośrednio kształtujących jakość życia mieszkańców, mających wpływ na pobudzanie innych rodzajów przedsiębiorczości (między innymi przez kooperację), czy też w sposób szczególny związany z tworzeniem nowych miejsc pracy – powiat wykazuje wskaźniki niskie lub bardzo niskie.

Na tle innych powiatów ziemskich, szczególnie niekorzystne są wartości wskaźników w zakresie:

- handlu – powiat tucholski ma najniższy wskaźnik wśród wszystkich powiatów województwa, wynosi on zaledwie 61% średniej wojewódzkiej i 75% średniej dla powiatów ziemskich;
- pośrednictwa finansowego – także najniższy wskaźnik wśród powiatów (40% średniej wojewódzkiej i 62% średniej dla powiatów ziemskich);

- transportu i łączności – przedostatnia pozycja wśród powiatów (49% średniej wojewódzkiej i 64% średniej dla obszarów wiejskich).

Tak niskie wskaźniki w tych sekcjach świadczą o niedorozwoju tego typu działalności, ale dodatkowym nakładającym się czynnikiem jest mniejsza liczba miast w powiecie, gdyż zazwyczaj tego typu działalności wykształcają się w każdym z miast, niezależnie od jego wielkości, natomiast wiejskie siedziby gmin prezentują zbyt mały potencjał, by je wykształcić.

Tabela. Porównanie wskaźników przedsiębiorczości (2005 r.)

rodzaj działalności	kujawsko-pomorskie	powiaty ziemskie	powiat tucholski	pozycja na tle województwa	% średniej wojewódzkiej	pozycja na tle 19 powiatów ziemskich	% średniej dla powiatów ziemskich
Wskaźnik ogółem (na 1000 mk)	90,5	72,1	68,7	17	75,9	13	95,3
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	2,4	3,5	6,0	1	245,7	1	170,4
Przetwórstwo przemysłowe	9,3	8,0	9,4	8	100,7	6	116,6
Budownictwo	8,7	7,3	7,9	9	90,2	6	108,3
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	31,5	25,4	19,1	23	60,7	19	75,2
Hotele i restauracje	2,4	2,0	1,9	11	78,3	7	93,2
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	6,6	5,0	3,2	22	48,8	18	64,3
Pośrednictwo finansowe	3,5	2,2	1,4	23	39,2	19	62,4
Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	12,9	8,3	8,3	10	63,9	6	99,5
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne	0,6	0,8	1,6	1	271,4	1	196,1
Edukacja	2,1	1,9	2,5	5	120,3	3	135,3
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	4,5	3,0	2,8	14	61,8	10	92,3
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	5,9	4,5	4,6	11	78,3	7	102,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W zakresie kilku dziedzin wskaźniki są niewspółmiernie korzystne – dotyczy to zwłaszcza administracji publicznej (powiat prezentuje najwyższy wskaźnik wśród powiatów, notując 271% średniej wojewódzkiej i 196% średniej dla powiatów ziemskich) a także w zakresie edukacji (3. pozycja wśród powiatów ziemskich; 120% średniej wojewódzkiej i 135% średniej dla powiatów ziemskich). Tak wysokie wskaźniki są konsekwencją nie tylko dobrego stanu rozwoju (dotyczy to zwłaszcza edukacji i dużej liczby placówek) ale

w dużej mierze wynika z małej liczby mieszkańców – do obsługi każdego obszaru niezbędna jest określona liczba i określony zakres instytucji (zwłaszcza w zakresie administracji) niezależny od liczby ludności (w przypadku powiatów o małej liczbie ludności wskaźniki odniesione do liczby mieszkańców są w tym zakresie bardzo wysokie).

Wśród innych dziedzin, wykazujących w powiecie bardzo dobry stan rozwoju, należy wymienić: przetwórstwo przemysłowe (6. pozycja wśród powiatów ziemskich, aż 116% średniej dla powiatów ziemskich; pomimo, że średnia wojewódzka jest tu silnie zawyżana przez powiaty grodzkie, to powiat lokuje się powyżej średniej wojewódzkiej) oraz budownictwo (6. pozycja wśród powiatów ziemskich, 108% wartości średniej).

Na szczególną uwagę zasługuje wysoki wskaźnik w sekcji A obejmującej „rolnictwo, leśnictwo i łowiectwo”. Powiat notuje tu 170% wartości średniej wśród powiatów ziemskich, co jest najwyższym wskaźnikiem. Wprawdzie w wielu powiatach ziemskich notuje się wysoką wartość tego wskaźnika, jednak zazwyczaj jest ona związana z działem „rolnictwo” (gospodarstwa rolne działające jako firmy oraz instytucje obsługi około-rolnej), podczas gdy w powiecie tucholskim na tak wysoką wartość składa się prawie wyłącznie dział „leśnictwo”.

Powiat tucholski jest powszechnie postrzegany jako obszar atrakcyjny dla rozwoju turystyki i ważny - w skali województwa - pod względem wielkości zagospodarowania i ruchu turystycznego. Warto zauważyć, że wizerunek ten wykształcił się w latach 60-80-tych i był związany z najważniejszymi rodzajami realizowanego wówczas wypoczynku (w tym zwłaszcza wypoczynku urlopowego - pobytowego w grupach zorganizowanych w ośrodkach wypoczynkowych - w dużym stopniu „wczasów pracowniczych” oraz wypoczynku młodzieży realizowanego często z wykorzystaniem bazy niskostandardowej, typu pola namiotowe, itp.). W okresie tym obszar obecnego powiatu tucholskiego należał rzeczywiście do obszarów o największej intensywności ruchu i o bardzo dużej atrakcyjności. W kolejnych latach (zwłaszcza od początku lat 90-tych) znacznie zmieniły się oczekiwania społeczne dotyczące turystyki, rekreacji i wypoczynku, wskutek czego zmieniły się także preferencje dotyczące wyboru rodzaju wypoczynku i miejsca jego realizacji. Znacznie wzrosło zainteresowanie wszelkimi aktywnymi formami wypoczynku oraz wypoczynkiem w sezonie zimowym. Bardzo duże znaczenie dla sektora turystyki miały także zmiany społeczno-polityczne, w wyniku których wykształcił się, niespotykany praktycznie dotąd w tej formie, nowy rodzaj ruchu - biznesowo-kongresowy, a przede wszystkim upowszechniły się wyjazdy turystyczne za granicę. Wskutek opisanych zmian, tradycyjne formy wypoczynku, realizowane wg modelu: około 2-tygodniowy pobyt w ośrodku wypoczynkowym położonym na pojezierzu (nad jeziorem wśród lasów), stały się bardzo mało atrakcyjne, a rejony bazujące na tego typu walorach zanotowały znaczne spadki ruchu, a co za tym idzie także zmniejszenie ekonomicznego znaczenia tej funkcji (czego pochodną są kłopoty gestorów bazy w zakresie zdolności do inwestycji, modernizacji, itp.). Opisanie powyżej zmiany w bardzo dużym stopniu dotknęły powiat tucholski i miały wpływ na znaczące zmniejszenie znaczenia turystyki w

gospodarce powiatu, jak też spadek znaczenia powiatu na tle województwa w zakresie realizacji tej funkcji. Obecnie na terenie województwa kujawsko-pomorskiego można mówić o 4 filarach ruchu turystycznego - równorzędnych pod względem znaczenia i pod względem budowy turystycznego wizerunku regionu na tle innych:

- tradycyjny wypoczynek pobytowy związany przede wszystkim z pobytami w obszarach pojeziernych (pod względem terytorialnym, zaznaczają się tu rejony: Borów Tucholskich z Doliną Brdy, Pojezierza Brodnickiego, Jezior Żnińskich, Przyjezierza);
- ruch krajoznawczy (związany przede wszystkim z walorami kulturowymi - w największym stopniu dotyczy Torunia, Biskupina, Wenecji, Golubia-Dobrzynia, Chełmna);
- ruch uzdrowiskowy (Inowrocław i Ciechocinek, w znacznie mniejszym stopniu Wieniec Zdrój);
- ruch biznesowo-kongresowy i związany z organizacją imprez (związany z funkcjami gospodarczymi, naukowymi, a także organizacją imprez sportowych i kulturalnych - realizowany jest przede wszystkim w Bydgoszczy i Toruniu, w znacznie mniejszym stopniu w pozostałych miastach).

Spośród wymienionych dziedzin, powiat tucholski odgrywa istotne znaczenie w województwie właściwie tylko w pierwszej. W praktyce nie ma możliwości rozwoju turystyki uzdrowiskowej, a potencjał kulturowy jest, na tle najcenniejszych pod tym względem rejonów i ośrodków w regionie - na tyle niski, że nie może stanowić o konkurencyjności tego obszaru. Potencjalnie istnieje możliwość rozwoju turystyki biznesowo-kongresowej - zarówno poprzez dalszy rozwój targów związanych z funkcją leśną, jak też wypromowanie masowej imprezy kulturalnej.

Tabela. Porównanie liczby zwiedzających muzea w powiatach

powiat	2001	2002	2003	2004	2005	łącznie 01-05	% udział
województwo razem	776 947	809 366	833 397	682 362	685 929	3 788 001	100,0
brodnicki	40 343	44 168	30 000	33 000	41 463	188 974	5,0
chełmiński	8 720	9 950	10 553	8 997	9 692	47 912	1,3
golubsko-dobrzyński	120 682	178 000	154 127	41 850	3 447	498 106	13,1
inowrocławski	14 204	12 505	10 869	12 942	12 152	62 672	1,7
mogileński	0	0	2 616	3 981	3 302	9 899	0,3
nakielski	5 423	5 607	4 702	6 583	6 051	28 366	0,7
rypiński	2 675	905	0	0	0	3 580	0,1
tucholski	8 672	7 919	8 818	8 022	10 034	43 465	1,1
żniński	281 472	299 955	325 949	308 535	306 225	1 522 136	40,2
m.Bydgoszcz	55 645	48 800	55 658	36 737	76 991	273 831	7,2
m.Grudziądz	34 979	25 640	32 114	26 774	27 979	147 486	3,9
m.Toruń	164 316	146 743	161 019	158 229	154 703	785 010	20,7
m.Włocławek	39 816	29 174	36 972	36 712	33 890	176 564	4,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pewną – niedoskonałą, bo obejmującą tylko niewielki fragment zagadnienia – ale przy braku innych danych, jedyną dostępną, miarą ruchu krajoznawczego jest liczba zwiedzających muzea. W okresie 2000-05 łączna liczba zwiedzających muzeum w Tucholi wyniosła ponad 43 tysiące, co lokowało powiat na 6. miejscu wśród powiatów ziemskich (na 10. ogółem, ponieważ każdy z powiatów grodzkich także notował wyższą liczbę). Udział powiatu tucholskiego w ogólnej sumie wojewódzkiej wynosił jednak tylko ok. 1%.

Oprócz wymienionych 4 dziedzin, z którymi wiąże się największy ruch, i których znaczenie jest na tyle duże, iż notuje się istotny wpływ ekonomiczny, wymienić należy także inne - mniej popularne - rodzaje turystyki realizowane w województwie. Wymienić tu można między innymi dziedziny, które są realizowane na terenie powiatu tucholskiego i w ich zakresie powiat zaznacza swoją rolę i znaczenie na tle całego województwa: turystyka wiejska i agroturystyka, turystyka wodna, turystyka wędrówkowa, edukacja ekologiczna. Niestety te rodzaje turystyki nie wiążą się z dużym ruchem turystów, a więc z jednej strony nie mają istotnego znaczenia ekonomicznego, a z drugiej - nie stanowią na tyle silnego popytu, by opłacalna była na dużą skalę realizacji infrastruktury i bazy do ich obsługi. Warto jednak zauważyć, że te rodzaje ruchu mogą stanowić podstawę do wykreowania turystycznego produktu markowego (a więc oferty, która jest powszechnie znana i utożsamiana z wysoką jakością i gwarancją satysfakcjonującego wypoczynku) - a to ma już duże znaczenie marketingowe i pomimo relatywnie małego znaczenia ekonomicznego, buduje pozytywny wizerunek obszaru.

Znaczenie powiatu tucholskiego w obsłudze turystyki w województwie - wyrażane wskaźnikami statystycznymi - jest obecnie znacznie mniejsze, niż 2-3 dekady wcześniej (tym bardziej, iż w granicach byłego województwa bydgoskiego Bory Tucholskie były obszarem uważanym za najatrakcyjniejszy i praktycznie nie mający konkurencji - obszar Jezior Żnińskich notował wówczas znacznie niższe wskaźniki). Warto także zauważyć, że niektóre dziedziny turystyki - jak np. ruch krajoznawczy - nie znajdują swojego odzwierciedlenia we wskaźnikach bazy noclegowej czy liczby udzielanych noclegów, stąd też znaczenie powiatów, w których jest on rozwinięty, jest faktycznie większe, niż wynikałoby to z danych statystycznych. Pod względem liczby miejsc noclegowych, powiat tucholski lokuje się na 3. pozycji wśród powiatów - liczy prawie 2,4 tys. miejsc i ustępuje brodnickiemu (2,7 tys.) i bydgoskiemu (2,5 tys.); wyprzedza (o kilkadziesiąt miejsc) - aleksandrowski (ponad 2,3 tys.). Mniejszą liczbę miejsc noclegowych wykazują także wszystkie powiaty grodzkie. Powiat skupia 9,0% wszystkich miejsc noclegowych w województwie.

Znacznie mniejsze jest znaczenie powiatu pod względem liczby miejsc całorocznych - jest ich w powiecie (2005 rok) ledwie 221, co stanowi tylko 1,6% ogółu w regionie i lokuje powiat na 9 miejscu wśród 19 powiatów ziemskich, a ponieważ wyższą ich liczbę notują także powiaty grodzkie, więc wśród 23 powiatów województwa, tucholski lokuje się na 13 pozycji. Fakt, iż tylko część miejsc noclegowych ma charakter całoroczny jest całkowicie zrozumiałą jeśli uwzględni się rodzaj walorów i charakter ruchu, który w powiecie odbywa się w zdecydowanej większości w sezonie letnim. Jednak udział miejsc całorocznych stanowi tylko 9,3% całości bazy noclegowej i jest to wskaźnik bardzo niski, także w porównaniu z innymi powiatami wykazującymi podobne walory - np. w brodnickim udział ten przekracza 18%, w świeckim wynosi ok. 34%, w bydgoskim - 45%, a w żnińskim - aż 51%. Baza całoroczna zazwyczaj wykazuje wyższy standard, ponadto umożliwia realizację funkcji turystycznej także poza ścisłym sezonem letnim (wydłużanie sezonu). Wśród powiatów województwa najwyższą liczbę miejsc całorocznych wykazują oczywiście powiaty „uzdrowiskowe” i powiaty grodzkie (duży udział bazy hotelowej). Ale znacznie wyższą ich liczbę, niż w tucholskim notują także: bydgoski (ponad 1,1 tys.), żniński (ponad 4-krotnie więcej, niż tucholski -

ponad 0,9 tys.), brodnicki (ok. 0,5 tys.); także sąsiedni powiat świecki ma prawie 2-krotnie więcej miejsc całorocznych (ok. 0,4 tys.). Zarówno udział miejsc całorocznych, jak też ich bezwzględna liczba oraz porównanie do innych obszarów, jednoznacznie wskazują na zbyt słaby rozwój tego segmentu bazy.

Pod względem liczby osób korzystających z noclegów, powiat lokuje się na 6. pozycji wśród powiatów ziemskich i na 10. ogółem (ustępuje wszystkim powiatom grodzkim). Ten wskaźnik w największym stopniu odzwierciedla poziom atrakcyjności danego obszaru dla turystów. W 2005 roku zaledwie 3% wszystkich korzystających z noclegów na terenie województwa, wypoczywało w powiecie tucholskim. Liczba ta wynosiła w powiecie 19,8 tys. Większy ruch notowały powiaty „uzdrowskie” - aleksandrowski (64,3 tys.) i inowrocławski (45,4 tys.), ale zdecydowanie większy ruch notował także powiat bydgoski (48,8 tys.), zniński (35,5 tys.) i brodnicki (27,9 tys.). Warto także zauważyć, że dystans między powiatem tucholskim, a kolejnymi - nie jest duży. W świeckim liczba ta wynosiła 17,5 tys., a w toruńskim - 16,0 tys.). O wielkości ruchu w powiecie tucholskim, niezbyt korzystnie świadczy także fakt, że nawet w mieście Grudziądz, które w skali województwa nie zalicza się do ważnych ośrodków biznesowych, naukowych czy krajoznawczych, liczba ta była prawie o połowę wyższa (27,2 tys.); dla porównania w Toruniu z noclegów korzystało aż 160 tys. osób, a w Bydgoszczy - prawie 93 tys.

Bardzo ważnym problemem turystyki w powiecie jest kompletny brak znaczenia w obsłudze turystów zagranicznych (zaledwie 0,3% w skali regionu, 16. pozycja wśród powiatów). Wprawdzie w skali województwa dominująca ich liczba koncentruje się w największych miastach (Toruń skupia 57% ruchu, a 4 powiaty grodzkie łącznie - ponad 83%), ale spośród powiatów ziemskich np. bydgoski notuje prawie 9-krotnie wyższy ruch turystów zagranicznych, zniński - ponad 6-krotnie, a brodnicki - prawie 6-krotnie wyższy ruch. W powiatach tych duże znaczenie ma jednak położenie przy głównych drogach międzyregionalnych, o czym świadczy fakt, że także inne powiaty leżące przy drogach krajowych (a nie będące obszarami o bardzo dużej atrakcyjności) notują dosyć wysoką ich liczbę (wysoka liczba turystów zagranicznych wynika tu więc raczej z obsługi kierowców, niż z ich pobytów stricte turystycznych).

Pod względem liczby udzielonych noclegów powiat wciąż należy do obszarów najważniejszych w regionie. Wskaźnik ten pośrednio świadczy także o tym, że turyści przebywają tu nieco dłużej niż przeciętnie - stąd przy stosunkowo małej liczbie korzystających z noclegów, liczba noclegów (będąca wypadkową liczby korzystających i czasu ich pobytu) jest wysoka. Wskaźnik ten świadczy także o relatywnie dobrym wykorzystaniu bazy. Wprawdzie liczba udzielonych noclegów na terenie powiatu - wynosząca w 2005 roku 97,4 tys., to zaledwie 4,1% ogólnej wartości wojewódzkiej (6. pozycja wśród powiatów ziemskich i 8. pozycja ogółem), jednak wyjątkowo wysokie wartości notują tu powiaty uzdrowskie (aleksandrowski i inowrocławski - po ok. 520 tys., włocławski - z uzdrowskiem w Wieńcu - ponad 110 tys.; w powiatach uzdrowskich baza wykorzystywana jest przez cały rok, a pobyt - związany ściśle z procesem leczenia, jest zazwyczaj bardzo długi) oraz Toruń (ponad 251 tys.) i Bydgoszcz (prawie 165 tys.). Spośród powiatów turystycznych o charakterze pobytowym, wyrównane wartości prezentują tucholski (97,4), brodnicki (101 tys.) i bydgoski (109 tys.). Wyraźnie niższa jest już ta liczba w znińskim (86,5 tys.), mogileńskim (68,8 tys.)

i świeckim (57,3 tys.)

Miarą rozwoju funkcji turystycznej na danym obszarze są także wskaźniki bazy i ruchu odniesione do liczby ludności. Te wskaźniki lokują powiat tucholski wśród obszarów o najwyższym stopniu rozwoju. Wskaźnik liczby miejsc noclegowych na 1000 mk wynosi w powiecie 50,2 i jest najwyższy wśród powiatów województwa. Średnia wojewódzka wynosi w zakresie tego wskaźnika 12,7, wartość w sąsiednim powiecie świeckim – 12,7, a w żnińskim – 25,8 a w brodnickim – 35,7.

Wskaźnik liczby udzielonych noclegów na 1000 mk wynosi w powiecie 2,1 tys. Znacznie wyższe wartości notują powiaty uzdrowiskowe – aleksandrowski (9,5 tys.) i inowrocławski (3,1 tys.), jednak w pozostałych powiatach wskaźnik jest znacznie niższy – w kolejnym po tucholskim – mogileńskim, wynosi niespełna 1,5 tys., a w innych powiatach o turystycznym charakterze zazwyczaj zawiera się w przedziale 1-1,2 tys.

Wskaźnik korzystających z noclegów na 1000 mk (będący miarą jak duża liczba turystów odwiedza danych obszar w stosunku do jego stałych mieszkańców), jest w powiecie wyraźnie wyższy od średniej dla województwa – 419 wobec 320 – jednak w 4 powiatach wartości te są jeszcze wyższe: aleksandrowskim (1166 – jest to jedyny powiat, w którym liczba turystów odwiedzających w ciągu roku jest większa od liczby mieszkańców), mieście Toruniu (768), bydgoskim (515) i żnińskim (508). Dla porównania w powiecie brodnickim wskaźnik ten wynosi 371, a w mogileńskim 225.

Rolnictwo na terenie powiatu ma znacznie mniejsze znaczenie, niż w większości powiatów, a powiat tucholski nie należy do istotnych producentów żywności. Analizy potencjału rolnictwa są znacznie utrudnione ze względu na brak danych statystycznych, zwłaszcza dotyczących charakteru i produkcji rolnej, stąd też ocenę znaczenia rolnictwa na tle województwa można przeprowadzić jedynie na podstawie uproszczonych pomocniczych wskaźników. Pośrednim dowodem na relatywnie małe znaczenie rolnictwa jest dosyć niski - na tle innych obszarów - udział ludności utrzymującej się z rolnictwa (drugi najniższy po bydgoskim). Powiat charakteryzuje się niezbyt korzystnymi warunkami przyrodniczymi, związanymi z niską przydatnością gleb. W niektórych gminach (głównie Śliwice, ale także Cekcyn) poważnym ograniczeniem jest także mały areal, wynikający z dużego zalesienia. Średni wskaźnik jakości rolniczej przydatności produkcyjnej dla powiatu lokuje powiat tucholski wśród obszarów najmniej przydatnych dla rolnictwa (nieznacznie niższe wskaźniki notują tylko powiaty rypiński i lipnowski). W strukturze pokrywy glebowej wg klas bonitacyjnych dominują słabsze klasy - tylko niespełna 7% powierzchni gruntów mieści się w klasach II - IIIa (brak klas I) - jest to wskaźnik lokujący powiat na 15. pozycji wśród 19 powiatów ziemskich (w wielu powiatach wskaźnik ten przekracza 20%, a maksymalny sięga 50%). Uwzględniając przedział klas I - IVb na terenie powiatu mieści się w nim niespełna 25% gruntów (w wielu powiatach wskaźnik ten przekracza 40%, a maksymalny w powiecie inowrocławskim sięga 66%). Z kolei pod względem udziału gleb bardzo słabych (klasy V-VIz) powiat ze wskaźnikiem sięgającym 37% zajmuje 3. lokatę wśród powiatów ziemskich (zazwyczaj wskaźnik ten nie przekracza 25%). Ogólna powierzchnia użytków rolnych

w powiecie wynosi 44,2 tys. ha i jest to wśród 19. powiatów wartość lokująca powiat na 14. pozycji (wartości w powiatach o mniejszych wartościach są bardzo zbliżone do tucholskiego); pod względem powierzchni gruntów ornych powiat lokuje się na 16. pozycji (stanowią one tylko 3,7% areалу wojewódzkiego). Duża jest natomiast powierzchnia łąk - wynosi ponad 5 tys. ha (5,6% ogółu w województwie) i wskaźnik ten lokuje powiat na 8. pozycji. Dla porównania w notującej największą powierzchnię użytków rolnych wśród gmin województwa, gminie Koronowo, powierzchnia ta wynosi prawie 23 tys. ha, a więc 52% tej w całym powiecie tucholskim, natomiast w powiecie o największej powierzchni użytków rolnych - włocławskim - powierzchnia ta wynosi 103 tys. ha.

Na tle województwa kujawsko-pomorskiego, powiat tucholski notuje trwale wysokie wskaźniki bezrobocia. Podkreślić jednak należy, że zagadnienie bezrobocia na terenie regionu jest silnie zróżnicowane pod względem terytorialnym, a także iż podlega niewielkim zmianom w okresach corocznych. Przede wszystkim zaznacza się ogromna dysproporcja w poziomie bezrobocia pomiędzy największymi miastami (powiatami grodzkimi – Bydgoszczą i Toruniem) i powiatem bydgoskim, a pozostałymi częściami województwa. Dysproporcja ta jest tak duża, a jednocześnie wpływ tych 3 jednostek na zjawisko bezrobocia w regionie – tak silny, że w końcu 2006 roku tylko 4 spośród 23 powiatów notowały stopę bezrobocia korzystniejszą od średniej wartości wojewódzkiej.

Sytuacja wśród powiatów ziemskich, z wyjątkiem powiatu bydgoskiego, notującego stopę bezrobocia znacznie poniżej 20%, nie jest bardzo zróżnicowana i zdecydowana większość z nich wykazuje wskaźniki stopy bezrobocia w przedziale 23-28 %. W grupie tej znajduje się również powiat tucholski.

Wielkość bezrobocia w ostatnich latach podlega w województwie zmianom, które mają dwójaki charakter – liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia w każdym z powiatów sukcesywnie zmniejsza się, jednocześnie jednak rośnie dysproporcja stopy bezrobocia pomiędzy powiatami o skrajnych wartościach (w roku 2002 wynosiła ona ok. 2,6 razy; w roku 2006 – już ponad 3,2-razy).

Pomimo iż obiektywnie wielkość bezrobocia w powiecie tucholskim jest duża i stanowi istotne negatywne uwarunkowanie rozwoju, to powiat lokuje się raczej wśród powiatów ziemskich o nieco korzystniejszych wskaźnikach. Ponadto sytuacja ta ulega poprawie w stosunku do lat poprzednich.

W roku 2007 w stosunku do roku 2002 liczba bezrobotnych była o prawie 800 osób niższa – o ile w roku 2002 powiat lokował się na 7. pozycji pod względem liczby bezrobotnych, to w kolejnych latach wyprzedził w tej klasyfikacji powiaty grudziądzki i chełmiński, wskutek czego, w roku 2006 już tylko 4 powiaty notowały niższą bezwzględną liczbę bezrobotnych.

Pod względem stopy bezrobocia w roku 2002 powiat lokował się na 16. pozycji wśród 23 jednostek, podczas gdy w roku 2006 – na 13. (w roku 2005 – nawet na 11.)

Tabela. Porównanie wskaźników bezrobocia

Rok	liczba bezrobotnych w województwie (stan na XII)	liczba bezrobotnych w powiecie (stan na XII)	udział powiatu w ogólnej liczbie bezrobotnych	lokata powiatu wśród 23 powiatów	stopa bezrobocia - województwo (stan na XI)	stopa bezrobocia - powiat (stan na XI)	stopa bezrobocia w powiecie jako % średniej wojewódzkiej	lokata wśród 23 powiatów
2002	211 593	5 784	2,73	7	21,9	26,1	119,18	16
2003	212 066	5 691	2,68	7	22,1	25,7	116,29	15
2004	199 566	5 424	2,72	6	22,9	28,9	126,20	13
2005	188 021	5 007	2,66	5	21,8	27,0	123,85	11
2006	160 061	4 142	2,59	5	19,0	24,4	128,42	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP.

Jednocześnie jednak, wskutek opisanego zjawiska powiększania dysproporcji pomiędzy 3 najlepszymi jednostkami, a pozostałymi powiatami, pomimo zmniejszania liczby bezrobotnych i poprawy stopy bezrobocia, sytuacja w powiecie odniesiona do średniej wojewódzkiej jest jednak coraz gorsza – w roku 2002 stopa bezrobocia w powiecie była o 20% wyższa od średniej, w roku 2006 – już o ponad 28% wyższa.

Tabela. Stopa bezrobocia w XI 2006 r.

średnio województwo	19,0
Bydgoszcz	8,6
Toruń	9,5
bydgoski	16,6
Włocławek	17,6
świecki	19,8
brodnicki	20,5
radziejowski	23,0
rypiński	23,0
mogileński	23,1
chełmiński	23,6
aleksandrowski	23,7
golubsko-dobrzyński	23,7
tucholski	24,4
włocławski	24,8
wąbrzeski	25,1
Grudziądz	25,6
toruński	25,7
inowrocławski	26,3
lipnowski	26,6
nakielski	26,6
sępoleński	26,7
grudziądzki	27,6
żniński	27,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP.

Sąsiedni powiat sępoleński w każdym z analizowanych lat w okresie 2002-2006 notował wyższą stopę bezrobocia, podczas gdy sąsiedni powiat świecki – w każdym z analizowanych lat notował niższą stopę, a

ponadto poprawa sytuacji następowała szybciej, niż w powiecie tucholskim, wskutek czego w roku 2006 powiat świecki notował już wyraźnie korzystniejszy wskaźnik.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż pod względem wielkości bezrobocia powiat nie wyróżnia się wśród powiatów ziemskich regionu. Obiektywnie sytuacja nie jest korzystna, ale jednocześnie wiele powiatów notuje sytuację wyraźnie gorszą – a tylko niektóre – sytuację wyraźnie lepszą. Pozytywnym aspektem jest natomiast powolna poprawa sytuacji powiatu na tle innych powiatów, o czym świadczy przesuwanie się powiatu na korzystniejsze pozycje w rankingu stopy i liczby bezrobotnych – dowodzi to, iż na terenie powiatu poprawa na rynku pracy zachodzi nieznacznie szybciej, niż w większości powiatów.

Zmiany pozycji powiatu na tle województwa w latach 2000-05. Wybrane aspekty

a) założenia ogólne

Zmiany stanu rozwoju powiatu oraz pozycji powiatu na tle województwa zostaną przeanalizowane dla okresu 2000-2005. Dla roku 2005 pochodzą najnowsze publikowane, obiektywne i porównywalne dane dla powiatów. Rok 2000 to początek funkcjonowania powiatów, które zostały utworzone na mocy reformy administracyjnej w roku 1999. Sześcioletni okres wydaje się minimalnym przedziałem pozwalającym na porównanie stanu rozwoju i określenie kierunków i tendencji zachodzących zmian. Interesujące wydają się nie tylko zmiany stanu i potencjału powiatu tucholskiego, ale także zmiany jego pozycji w województwie. Kilka spośród powiatów województwa prezentuje podobny potencjał, stąd możliwe są zmiany ich wzajemnych relacji wynikające zarówno z działań samorządów gminnych i powiatowych, ale także z wpływu uwarunkowań zewnętrznych (powodujących zmiany atrakcyjności i konkurencyjności poszczególnych powiatów). Pomiędzy rokiem 2000, a 2005 Polska wstąpiła do Unii Europejskiej, co skutkowało dużymi zmianami w zakresie kreowania rozwoju lokalnego i regionalnego - przede wszystkim ze względu na pojawienie się możliwości finansowania, zwłaszcza rozwoju infrastruktury, ze źródeł zewnętrznych (pomoc unijna na te cele była w mniejszym zakresie dostępna także już przed akcesją Polski do UE). Poszczególne powiaty prezentowały różne możliwości absorpcji tych środków (były one dysponowane w dużej mierze przez gminy), ale wskutek dofinansowania lokalna infrastruktura techniczna była najbardziej dynamicznie rozwijająca się dziedziną w zakresie rozwoju lokalnego. Także inwestycje realizowane na poziomie województwa w różnym stopniu dotyczyły różnych powiatów (zadania wojewódzkie nie są równomiernie rozmieszczone na terenie całego regionu). Dwa podstawowe zadania powiatów w zakresie obsługi ludności - szkolnictwo ponadpodstawowe oraz leczenie specjalistyczne - były przedmiotem reformy zasadniczo zmieniającej zasady ich funkcjonowania. O ile przed reformą dziedziny te były mocno zunifikowane, to wskutek reformy powiaty zyskały autonomię w ich zarządzaniu i w różnym stopniu rozwinęły te działalności. Wreszcie ostatnie lata to okres dynamicznych zmian stylu życia, związanych między innymi z globalizacją gospodarki, upowszechnieniem technologii informatycznych, a

także zwiększeniem mobilności społeczeństwa - znacznie wzrosła liczba samochodów prywatnych, ale także wskutek otwarcia zewnętrznych rynków pracy, na bardzo dużą skalę realizowane są czasowe lub stałe migracje zagraniczne.

Powyższe uwarunkowania powodują, że ostatnie lata były okresem dużych zmian w stanie rozwoju - zarówno na poziomie województwa, jak też poszczególnych powiatów i gmin, a tym samym także zmiany wewnętrznych relacji - w tym umacniania pozycji niektórych jednostek i spadku znaczenia innych, a także zmian atrakcyjności i konkurencyjności poszczególnych jednostek.

Analiza porównawcza zmian stanu rozwoju w ostatnich latach jest utrudniona z kilku obiektywnych względów, głównie związanych z dostępnością danych statystycznych. Przede wszystkim w zakresie niektórych, nawet bardzo podstawowych zagadnień charakteryzujących stan rozwoju, brakuje w pełni porównywalnych danych statystycznych, pozwalających na bezpośrednie porównanie stanu sprzed kilku lat i obecnie. Niekiedy dane charakteryzujące te same zagadnienia przedstawiane są w nieco innym ujęciu, co powoduje, że dla poszczególnych okresów możliwe jest dokonanie wiarygodnych analiz pozycji powiatu na tle innych obszarów, ale nie jest możliwe porównanie zmian stanu zachodzących w analizowanym czasie. Liczne, ważne z punktu widzenia rozwoju i interesujące dla poznania specyfiki powiatu zagadnienia, nie są analizowane cyklicznie, ale są przedmiotem jednorazowych (lub bardzo nieregularnych) badań, wskutek czego nie jest możliwe dokonanie porównań dynamiki, czyli zmian stanu.

Istotną barierą dla przeanalizowania niektórych ważnych zagadnień jest brak informacji statystycznych - dotyczy to zwłaszcza gospodarki powiatu, w tym wielkości PKB, wielkości produkcji, wielkości eksportu z terenu powiatu, czy nawet struktur zatrudnienia - dane te nie tylko nie są dostępne w ujęciu dynamicznym, ale w ogóle nie są przedmiotem publikacji statystycznych.

Stosunkowo najslabiej, pod względem statystycznym, scharakteryzowaną dziedziną funkcjonowania powiatu, jest rolnictwo. Dane dotyczące kierunków i wielkości produkcji, sytuacji demograficznej i ekonomicznej ludności wiejskiej, wyposażenia gospodarstw, ekonomicznych efektów prowadzenia gospodarki rolnej, są przedmiotem praktycznie wyłącznie Powszechnych Spisów Rolnych, organizowanych nieregularnie (ostatnie w latach 1996 i 2002, przy czym metodologia badań w zakresie wielu zagadnień wyklucza możliwość dokonania porównań).

Bardzo ważnym problemem jest też duże opóźnienie w publikowaniu danych przez Urząd Statystyczny - obecnie (I kwartał 2007 roku) najnowsze dostępne dane w zakresie większości zagadnień dotyczą roku 2005. Na przełomie lat 90/00 w Polsce miała miejsce reforma służby zdrowia oraz reforma systemu edukacji. Spowodowały one, iż dane dotyczące liczby czy wskaźników dostępności do tego rodzaju świadczeń w latach 2000 i 2005 nie są ze sobą porównywalne (rok 2000 był okresem przejściowym związanym z wdrażaniem nowych systemów), a dostępność danych dla roku 2005 (np. w zakresie liczby personelu medycznego, czy pracowników oświatowych) jest utrudniona.

Poniższa analiza opiera się na dostępnych danych statystycznych. Przedmiotem tak podstawowej w

założeniu analizy porównawczej nie mogą więc być aspekty niemierzalne statystycznie i wymagające bardziej złożonych interpretacji - takie jak np. zagadnienia jakości funkcjonowania infrastruktury społecznej i technicznej.

Przystępując do analizy porównawczej stanu rozwoju powiatu i kierunków zmian rozwoju, trzeba być więc świadomym, iż z powodu powyższych ograniczeń, utrudniających lub uniemożliwiających charakterystykę niektórych aspektów stanu rozwoju, przeprowadzone porównanie ma charakter ogólny i dotyczy wybranych zagadnień.

b) zagadnienia demograficzne

Zmiany potencjału demograficznego powiatu w latach 2000-05 odzwierciedlały pod względem kierunków i natężenia, tendencje zmian demograficznych obserwowanych w całym regionie. Pomiędzy rokiem 2000 a 2005 liczba ludności powiatu zmniejszyła się o ok. 2% (województwo o 1,5%) przy czym spadek ten nieco silniej dotknął mężczyzn, wskutek czego wartość wskaźnika feminizacji (czyli liczby kobiet na 100 mężczyzn) wzrosła o 1 punkt (w skali województwa miały miejsce analogiczne procesy, które doprowadziły do zmiany wskaźnika feminizacji w identycznym wymiarze). Wskaźnik feminizacji jest w powiecie niższy, niż ogólnie w województwie (101 wobec 107), co jest jednak sytuacją typową dla powiatów ziemskich.

Nieznaczny spadek liczby mieszkańców skutkowało także minimalnym spadkiem wskaźnika gęstości zaludnienia. Podobnie jak w roku 2000, także w roku 2005 wskaźnik ten jest znacznie niższy od przeciętnej wojewódzkiej (osiąga poziom zaledwie 38% średniej). Także udział ludności miejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców jest niższy od średniej - pomimo iż zarówno w skali powiatu, jak i województwa udział ludności miejskiej się nieco zmniejszył, to zachowana została 2-krotna różnica wartości wskaźnika pomiędzy powiatem, a średnią wojewódzką.

W ostatnich latach zaszły bardzo silne zmiany w zakresie struktur wieku. Podkreślić należy bardzo duże zmiany udziałów poszczególnych grup wiekowych, w tak krótkim czasie. Udział grupy przedprodukcyjnej w powiecie zmniejszył się z 28,6% do 24,6%, udział grupy produkcyjnej wzrósł z 58,6 do 62,4%, a poprodukcyjnej zwiększył się minimalnie (z 12,8 do 13,0%). W skali całego województwa zachodziły zmiany o podobnym charakterze i natężeniu, choć powiat wykazuje tu znacznie korzystniejsze uwarunkowania, związane z dużo większym udziałem młodszych grup wiekowych (sytuacja powiatu w roku 2000 była korzystniejsza od przeciętnej i relacje te zostały zachowane także w roku 2005). W liczbach bezwzględnych grupa przedprodukcyjna w powiecie zmniejszyła się o ponad 2,3 tys. osób, a więc o prawie 17%, grupa produkcyjna wzrosła o ponad 1,2 tys. a więc o ponad 4%. Na tle województwa zaznacza się mały wzrost liczebności grupy poprodukcyjnej (tylko 0,3% przy średniej wynoszącej 3,4%).

Pozytywną przesłanką dalszego rozwoju powiatu jest wyraźny wzrost wskaźnika zawieranych małżeństw. Obecnie jest on znacznie lepszy, niż średnio w województwie, tym bardziej że w skali regionu pomiędzy rokiem 2000, a 2005 zanotowano minimalny spadek tego wskaźnika.

Tabela. Zmiany podstawowych wskaźników w powiecie i województwie w okresie 2000-05

parametr	2000		2005		2000 = 100	
	powiat tucholski	województwo	powiat tucholski	województwo	powiat tucholski	województwo
ludność ogółem	48137	2099724	47231	2068253	98,1	98,5
mężczyźni	24086	1018571	23539	998676	97,7	98,0
kobiety\	24051	1081153	23692	1069577	98,5	98,9
ludność w miastach	30,0	62,2	29,6	61,5		
ludność na 1 km ²	45	117	44	115		
kobiety na 100 mężczyzn	100	106	101	107		
ludność w wieku przedprodukcyjnym	28,6	24,6	24,6	21,4		
ludność w wieku produkcyjnym	58,6	61,5	62,4	64,3		
ludność w wieku poprodukcyjnym	12,8	13,7	13,0	14,4		
ludność w wieku przedprodukcyjnym	13971	521699	11621	441718	83,2	84,7
ludność w wieku produkcyjnym	28207	1290497	29450	1329325	104,4	103,0
ludność w wieku poprodukcyjnym	6139	287528	6160	297210	100,3	103,4
na 1000 mk						
małżeństwa	5,5	5,7	6,4	5,6		
urodzenia	11,5	10,2	11,4	9,9		
zgony	9,2	9,4	8,9	9,4		
zgony niemowląt	12,7	8,7	9,3	6,7		
przyrost naturalny	2,3	0,8	2,5	0,5		
saldo migracji	-0,9	-0,5	-1,2	-1,0		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Spadek wskaźnika urodzeń (typowy dla większości obszarów) pomiędzy rokiem 2000, a 2005 jest minimalny i dużo słabszy, niż spadek średniego wskaźnika dla województwa. Ponieważ już w roku 2000 sytuacja powiatu była korzystniejsza od przeciętnej, a przebieg wskaźnika w kolejnych latach był w województwie dużo bardziej niekorzystny, sytuacja powiatu w roku 2005 jest tym bardziej korzystna (11,4/1000 mk wobec 9,9). Zmniejszeniu uległ wskaźnik zgonów, podczas gdy w skali regionu utrzymany został ten sam poziom. Ponieważ już w roku 2000 sytuacja powiatu była lepsza, niż przeciętnie w regionie, dalszy spadek wskaźnika zgonów powiększył dysproporcję na korzyść powiatu. Znacznej poprawie uległ też wskaźnik zgonów niemowląt, choć jest on wciąż znacznie gorszy (o prawie 40% wyższy), niż przeciętnie. Korzystny przebieg wskaźników urodzeń i zgonów skutkuje bardzo korzystnym wskaźnikiem przyrostu naturalnego - o ile w roku 2000 był on lepszy od średniej, to w kolejnych latach jego wartość dla województwa pogorszyła się, a dla powiatu - polepszyła wskutek czego obecnie notuje się znaczną różnicę na korzyść powiatu.

Procesem o niekorzystnych skutkach jest natomiast na terenie powiatu ruch migracyjny. Niekorzystne saldo notowane w roku 2000 uległo dalszemu pogorszeniu, choć należy zauważyć, że w skali województwa ten niekorzystny proces miał jeszcze większe nasilenie, wskutek czego w roku 2005 powiat notuje wprawdzie gorsze wskaźniki do średniej, ale różnica do średniej nie jest już tak duża, jak w roku 2000.

c) drogi

W analizowanym okresie na terenie powiatu i województwa miały miejsce tylko nieznaczne zmiany długości dróg powiatowych (w obydwu przypadkach minimalne zmniejszenie długości) i niewielkie zmiany długości

dróg gminnych (w powiecie wzrost o 4%, w całym województwie sieć dróg gminnych wzrosła o 12%). Znacznie większe znaczenie miały zmiany ich stanu, a przede wszystkim wzrost udział dróg o nawierzchni twardej. Na terenie powiatu zarówno w zakresie dróg powiatowych, a zwłaszcza gminnych miały miejsce wyraźne pozytywne zmiany, których skala jest dużo większa, niż przeciętnie w województwie. Długość dróg powiatowych o nawierzchni twardej w powiecie wzrosła o 2%, a ich udział wynosi obecnie ponad 94% i jest minimalnie wyższy od średniej, podczas gdy w roku 2000 był nieco niższy od średniej. Długość dróg gminnych o nawierzchni twardej wzrosła z 68 do 100,5 km, a więc aż o 48%, podczas gdy w skali województwa wzrost ten wyniósł ledwie 6%. Udział dróg gminnych o nawierzchni twardej, pomimo iż w ostatnich latach znacznie w powiecie wzrósł, jest nadal znacznie niższy, niż średnio w województwie. Dysproporcja ta jednak wyraźnie się zmniejszyła, ponieważ w powiecie udział dróg o nawierzchni twardej wynosi obecnie 20% (poprzednio - 14%), a w województwie - 31% (poprzednio 33%; długość sieci dróg gminnych wzrosła i były to przede wszystkim drogi gruntowe, wskutek czego wskaźnik zmniejszył się).

Tabela. Zmiany podstawowych wskaźników w powiecie i województwie w okresie 2000-05

parametr	2000		2005	
	powiat	województwo	powiat	województwo
drogi powiatowe ogółem	399	7056	394,3	7041,8
drogi powiatowe o nawierzchni twardej	366	6574	373,1	6616
drogi powiatowe o nawierzchni gruntowej	33	482	21,2	425,8
drogi gminne	486	13451	505,9	15150,6
w tym o nawierzchni twardej	68	4442	100,5	4723,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

d) szkolnictwo i kultura

Bezpośrednie porównanie stanu rozwoju szkolnictwa nie jest możliwe, ponieważ w roku 2000 rozpoczynała się reforma systemu edukacji, wskutek czego równolegle funkcjonowały placówki związane zarówno ze „starym” jak i „nowym” systemem. Dostępne dane pozwalają jednak na porównanie stanu rozwoju szkolnictwa w powiecie na tle średnich wartości wojewódzkich. Uwagę zwraca - zarówno w roku 2000, jak i 2005 - większa liczba uczniów we wszystkich grupach wiekowych w stosunku do liczby mieszkańców, co świadczy iż zarówno w 2000 jak i w 2005 społeczność powiatu jest nieco młodsza od przeciętnej (większy udział dzieci i młodzieży szkolnej). Istotne różnice między powiatem, a województwem oraz istotne zmiany między rokiem 2000 a 2005 dotyczą struktury kształcenia w szkołach „średnich” (w 2000 - ponadpodstawowych, w 2005 - ponadgimnazjalnych). W 2000 roku na terenie powiatu ok. 20% młodzieży uczęszczało do liceów ogólnokształcących, ok. 42% do średnich szkół zawodowych, a niespełna 38% do zasadniczych szkół zawodowych. Przeciętnie w województwie niższy był udział uczniów szkół zasadniczych (niespełna 30%), a szkół średnich zawodowych i liceów ogólnokształcących był bardzo wyrównany (po ok. 35%). W 2005 roku udział uczniów szkół ogólnokształcących jest w powiecie zbliżony i wynosi 20%, ale znacznie zwiększył się udział uczniów szkół średnich zawodowych (technika, licea profilowane, ponadpodstawowe średnie zawodowe), stanowiących ponad 60% ogółu, przy zmniejszeniu

udziału uczniów zasadniczych zawodowych (niespełna 20%). W województwie znaczenie szkół zasadniczych zawodowych również zmalało (17%, a więc dysproporcja pomiędzy wskaźnikiem dla powiatu i województwa nie jest w 2005 roku tak wyraźna, jak w 2000), jednak zachowana została równowaga między uczniami szkół ogólnokształcących i średnich zawodowych (po ok. 40%). Uwzględniając, iż w powszechnej opinii szkoły średnie zawodowe lepiej przygotowują do potrzeb rynku pracy, sytuację w powiecie można więc uznać obecnie nie tylko za korzystniejszą, niż w roku 2000, ale także za korzystniejszą, niż przeciętnie w województwie (podczas gdy w 2000 była mniej korzystna).

Tabela. Zmiany podstawowych wskaźników w powiecie i województwie w okresie 2000-05

parametr	2000		2005	
	powiat tucholski	województwo	powiat tucholski	województwo
udział uczniów szkół ponadgimnazjalnych (% ogółu):				
ogólnokształcących	19,54	35,87	20,13	40,68
średnich zawodowych	41,78	35,02	60,34	41,98
zasadniczych zawodowych	38,68	29,11	19,54	17,33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W okresie 2000 - 2005 w powiecie nastąpił rozwój szkolnictwa policealnego. Zwiększyła się liczba szkół tego typu, a wskaźnik uczniów szkół policealnych, który w 2000 był 3-krotnie niższy od średniej, w roku 2005 jest już tylko o 15% gorszy od średniej wojewódzkiej (zawyżanej przez wysokie wskaźniki dla największych miast).

Niekorzystnym procesem, obserwowanym zarówno w powiecie, jak i w województwie jest zmniejszenie liczby przedszkoli. Była to konsekwencja w głównej mierze zmniejszenia liczby dzieci w wieku przedszkolnym, choć czynniki ekonomiczne nie powinny być w tej dziedzinie czynnikiem decydującym o funkcjonowaniu placówek. Zmniejszenie liczby placówek wiązało się także zmniejszeniem liczby miejsc w przedszkolach. W powiecie tucholskim liczba ta przewyższa jednak wciąż liczbę dzieci uczęszczających do przedszkoli. Zarówno w powiecie, jak też w województwie wzrosła liczba oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych, choć w powiecie zmniejszyła się liczba dzieci uczęszczających do oddziałów (w województwie wzrosła). Wskaźniki liczby przedszkoli w odniesieniu do ludności, w roku 2000 i 2005 zarówno w powiecie jak i województwie były zbliżone, jednak wskaźniki liczby miejsc i liczby dzieci są i były w powiecie wyraźnie (o ok. 1/5) niższe. Wyższe są natomiast wskaźniki dzieci w oddziałach przedszkolnych.

Oceniając funkcjonowanie szkolnictwa w powiecie należy zauważyć także, że w analizowanym okresie zaszły - niemożliwe do statystycznego przedstawienia - zmiany związane z reorganizacją sieci szkół ponadpodstawowych. Bardzo ważny był także fakt utworzenia w Tucholi szkoły wyższej. Sposób udostępniania danych statystycznych uniemożliwia dokonanie porównań w tym zakresie, ale podkreślić należy, że tworzenie szkół wyższych w powiatach jest wciąż rzadkością i Tuchola wyróżnia się w tym zakresie na tle innych miast powiatowych.

Tabela. Zmiany podstawowych wskaźników w powiecie i województwie w okresie 2000-05

parametr	2000		2005		2000		2005	
	powiat tucholski	województwo	powiat tucholski	województwo	powiat tucholski	województwo	powiat tucholski	województwo
uczniowie szkół (bez specjalnych)					na 1000 mk			
podstawowych	4680	181416	3867	149442	97,2	86,4	81,9	72,3
gimnazjów	1699	66480	2361	90872	35,3	31,7	50,0	43,9
ogólnokształc.	630	48051	511	38212	13,1	22,9	10,8	18,5
zawodowych	1347	46910	1532	39432	28,0	22,3	32,4	19,1
zasadnicze zawodowe	1247	39001	496	16280	25,9	18,6	10,5	7,9
policealnych	88	11323	374	19381	1,8	5,4	7,9	9,4
szkoły podstawowe i gimnazja – liczba szkół					na 1000 mk			
szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży	27	833	28	745	0,6	0,4	0,6	0,4
szkoły gimnazjalne dla dzieci i młodzieży	8	319	11	380	0,2	0,2	0,2	0,2
liczba szkół					na 10 000 mk			
średnie ogólnokształcące	1	103	2	127	0,2	0,5	0,4	0,6
średnie zawodowe ogółem	5	260	14	274	1,0	1,2	3,0	1,3
zasadnicze zawodowe	4	120	5	143	0,8	0,6	1,1	0,7
policealne	1	62	4	241	0,2	0,3	0,8	1,2
przedszkola					na 10 000 mk			
przedszkola - liczba	8	342	6	299	1,7	1,6	1,3	1,4
przedszkola - miejsca	664	34000	573	31054	137,9	161,9	121,3	150,1
przedszkola - dzieci	625	35341	552	30592	129,8	168,3	116,9	147,9
oddziały przedszkolne - liczba	21	545	24	661	4,4	2,6	5,1	3,2
oddziały przedsz. - dzieci	378	10936	350	10755	78,5	52,1	74,1	52,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela. Zmiany podstawowych wskaźników w powiecie i województwie w okresie 2000-05

parametr	2000		2005	
	powiat tucholski	województwo	powiat tucholski	województwo
kina	1	28	0	20
seanse	165	16904	0	41728
widzowie w kinach	3257	746932	0	1003992
biblioteki z filiami	20	481	18	464
księgozbiór w woluminach (tys.)	212,9	7690,7	217,5	7750,6
czytelnicy (tys.)	8,1	364,3	8,3	362,5
wypożyczenia w woluminach (tys.)	160,6	7290,6	163,9	6874,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niewielki jest zakres dostępnych porównywalnych dla lat 2000-05, danych dotyczących instytucji kultury. W roku 2000 zakończyło działalność kino w Tucholi. W kolejnych latach w województwie malała liczba kin, ale jednocześnie znacznie wzrosła liczba seansów i liczba widzów. Pozorna poprawa wskaźników jest efektem rozwoju multipleksów w Bydgoszczy i Toruniu, podczas gdy w mniejszych ośrodkach ta forma kultury przeżywała regres, czego najlepiej widocznym skutkiem było zamykanie kin. Działalność bibliotek w powiecie w okresie 2000-05 należy ocenić lepiej, niż przeciętnie w regionie. Wprawdzie liczba placówek w powiecie się zmniejszyła (co było typowe także dla obszaru województwa), ale wielkość księgozbioru, liczba czytelników, czy liczba wypożyczeń zanotowały wzrost o 2-2,5% co było wynikiem znacznie lepszym od przeciętnej wojewódzkiej (gdzie zarówno liczba czytelników jak i liczba wypożyczeń zmalały). W odniesieniu do liczby mieszkańców, wielkość księgozbioru w powiecie jest znacznie wyższa, niż średnio; wskaźniki liczby czytelników i liczby wypożyczeń są niemal identyczne ze średnimi wojewódzkimi.

e) przedsiębiorczość i rynek pracy

W analizowanym okresie zarówno powiat, jak i województwo zanotowały wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wynoszący ok. 11%, co przy spadku liczby ludności, przyczyniło się do wzrostu wskaźnika przedsiębiorczości (liczba firm / 1000 mk) odpowiednio - o prawie 14% w powiecie i o prawie 13% przeciętnie w województwie. Wskaźnik przedsiębiorczości w powiecie, pomimo wzrostu z 60,5/1000 mk do 68,7/1000 mk pozostawał nadal znacząco niższy niż przeciętnie w regionie i podobnie jak w roku 2000, w 2005 wynosił 75% średniej.

W analizowanym okresie w powiecie zanotowano wzrost liczby firm we wszystkich głównych rodzajach działalności z wyjątkiem transportu i łączności (gdzie nastąpił minimalny spadek). Największy wzrost, podobnie jak w województwie, dotyczył firm działających w obsłudze nieruchomości i firm - aż o ponad 43% (województwo - 37%). Wysokie wzrosty objęły też branżę pośrednictwa finansowego i budownictwa, natomiast w przeciwieństwie do wskaźników wojewódzkich dynamiczny wzrost nie objął branży hotelarsko-gastronomicznej (średnio w województwie liczba tego typu firm wzrosła aż o 20%, w powiecie tylko o 6%). Zróżnicowane zmiany liczby firm w poszczególnych branżach skutkują zmianą struktury branżowej. Struktura ta w powiecie jest typowa i w zasadzie nie odbiega znacząco od spotykanych w innych powiatach ziemskich. W porównaniu do roku 2000, mocno wzrosło znaczenie obsługi nieruchomości i firm - podmioty prowadzące tę działalność w 2000 stanowiły nieco ponad 9, a w 2005 - już ponad 12% ogółu. Zmniejszyło się natomiast zauważalnie znacznie firm działających w handlu i naprawach - z prawie 30 do prawie 28% ogółu zarejestrowanych firm.

Tabela. Zmiany podstawowych wskaźników w powiecie i województwie w okresie 2000-05

parametr	2000		2005		zmiana (rok 2000 = 100)		struktura 2000 (% udział w ogólnej liczbie)		struktura 2005 (% udział w ogólnej liczbie)	
	powiat	województwo	powiat	województwo	powiat	województwo	powiat	województwo	powiat	województwo
regon ogółem	2910	168668	3245	187231	111,5	111,0	100,00	100,00	100,00	100,00
przemysł	434	18493	451	19532	103,9	105,6	14,9	11,0	13,9	10,4
budownictwo	339	17203	371	18015	109,4	104,7	11,7	10,2	11,4	9,6
handel i naprawy	871	61102	903	65094	103,7	106,5	29,9	36,2	27,8	34,8
hotele i restauracje	83	4108	88	4920	106,0	119,8	2,9	2,4	2,7	2,6
transport i łączność	154	13539	152	13652	98,7	100,8	5,3	8,0	4,7	7,3
pośrednictwo finansowe	55	5706	64	7152	116,4	125,3	1,9	3,4	2,00	3,8
obsługa nieruchomości i firm, nauka	273	19570	391	26780	143,2	136,8	9,4	11,6	12,1	14,3
regon na 1000 mk	60,45	80,33	68,7	90,53	113,7	112,7	-	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Powiat i województwo wykazują bardzo podobną sytuację w zakresie struktur i zmian bezrobocia w okresie 2000-2005. Zarówno w skali powiatu, jak i województwa zanotowano w tym czasie bardzo nieznaczny wzrost bezwzględnej liczby osób bezrobotnych (w powiecie o ponad 1%, w województwie - o prawie 4%). Zmniejszenie liczby osób czynnych zawodowo spowodowało jednak, iż zarówno w powiecie jak i w województwie znacznie wzrósł wskaźnik stopy bezrobocia (w powiecie o ok. 20%, w województwie o ponad 16%). Stopa bezrobocia w 2000 roku była wyższa od średniej wojewódzkiej o ponad 4 punkty procentowe, w roku 2005 różnica to wzrosła do 5 pkt.

W przebiegu bezrobocia w latach 2000-05 widać analogie pomiędzy powiatem a województwem, dotyczące poszczególnych grup wykształcenia - znacznie wzrosła liczba osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym (ponad 2-krotnie), bardzo wyraźny był też wzrost liczby bezrobotnych z wykształceniem średnim zawodowym i ogólnokształcącym (o ok. 1/4). Jediną grupą, w której zanotowano spadek liczby bezrobotnych, to bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

Tabela. Zmiany podstawowych wskaźników w powiecie i województwie w okresie 2000-05

parametr	2000		2005		2000=100	
	powiat tucholski	województwo	powiat tucholski	województwo	powiat tucholski	województwo
stopa bezrobocia	23,5	19,2	28,3	22,3	120,4	116,1
liczba bezrobotnych	4940	181230	5007	188021	101,4	103,7
bezrobotni - wyższe	39	3252	87	6629	223,1	203,8
bezrobotni - średnie zawodowe	704	30214	869	34033	123,4	112,6
bezrobotni - średnie ogólnokształcące	199	10216	250	13024	125,6	127,5
bezrobotni - zasadnicze zawodowe	2392	69914	2174	66449	90,9	95,0
bezrobotni - podstawowe i niepełne podstawowe	1606	67634	1627	67886	101,3	100,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS. Uwaga-dane GUS dotyczące bezrobocia mogą się różnić od danych WUP.

Struktura bezrobotnych wg wykształcenia jest w powiecie i województwie bardzo podobna (zbliżony udział bezrobotnych o określonym poziomie wykształcenia) - jedyna istotna różnica dotyczy wyższego udziału w powiecie bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym (43% wszystkich bezrobotnych w powiecie, podczas gdy średnio wskaźnik ten wynosi 35%).

f) turystyka

Działalności turystyczne na terenie powiatu przeżywają w ostatnich latach poważny kryzys polegający na znacznym zmniejszeniu wskaźników bazy i ruchu oraz zmniejszeniu znaczenia powiatu w województwie. O ile w skali województwa zmniejszeniu uległy wskaźniki bazy noclegowej, to wskaźniki ruchu wykazują duży wzrost. Świadczy to o optymalizacji bazy przy jednoczesnym rozwoju tego rodzaju działalności. Na terenie powiatu natomiast wszystkie podstawowe wskaźniki notują spadek - niekiedy bardzo istotny, co może wskazywać, iż oferta powiatu nie jest dostosowana do oczekiwań potencjalnych klientów.

Tabela. Zmiany podstawowych wskaźników w powiecie i województwie w okresie 2000-05

parametr	2000		2005		zmiany 2000=100		(% sumy dla województwa)	
	powiat	województwo	powiat	województwo	powiat	województwo	udział powiatu 2000	udział powiatu 2005
obiekty noclegowe turystyki	30	431	20	338	66,7	78,4	7,0	5,9
miejsca noclegowe	2473	29960	2372	26325	95,9	87,9	8,3	9,0
w tym całoroczne	286	11997	221	13967	77,3	116,4	2,4	1,6
korzystający z noclegów	23392	576344	19811	662705	84,7	115,0	4,1	3,0
w tym turyści zagraniczni	395	66942	288	86691	72,9	129,5	0,6	0,3
udzielone noclegi	123099	2286663	97441	2395374	79,2	104,8	5,4	4,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba obiektów noclegowych turystyki zmniejszyła się w powiecie z 30 do 20, czyli o 1/3 - w skali województwa spadek ten był mniejszy i wyniósł nieco ponad 1/5. Liczba miejsc noclegowych zmniejszyła się nieznacznie (o 4%), podczas gdy w skali województwa spadek wyniósł ok. 12%. Jednak w województwie zwiększyła się aż o 16% liczba miejsc całorocznych, podczas gdy w powiecie zanotowano spadek wynoszący aż 1/4. Ogółem w województwie miejsca całoroczne stanowią aż 53% całości (było 40%), podczas gdy w powiecie - tylko 9% (było 11%). Nawet uwzględniając specyfikę walorów powiatu (predestynująca szczególnie do wypoczynku letniego) zaobserwowane tendencje są niekorzystne. Na terenie powiatu w analizowanym okresie miało miejsce znaczne zmniejszenie liczby korzystających z noclegów - aż o ponad 3,5 tys., czyli o ponad 15%, podczas gdy w skali województwa zanotowano aż 15% wzrost. W województwie znacznie wzrosła też liczba turystów zagranicznych (aż o 30%), podczas gdy w powiecie zanotowano znaczne jej zmniejszenie. Liczba udzielonych noclegów jest w powiecie aż o 1/5 niższa, podczas gdy w województwie notuje się niewielki jej wzrost (o prawie 5%). Opisanie niekorzystne procesy doprowadziły do zmniejszenia znaczenia powiatu w obsłudze turystyki w województwie. W 2000 roku na

terenie powiatu było 7% całej bazy noclegowej, w 2005 roku udział ten był niższy od 6%. Nieznacznie wzrósł udział powiatu w liczbie miejsc noclegowych - obecnie jest to 9%, jednak o ile w 2000 roku na terenie powiatu było 2,4% wszystkich miejsc całorocznych, to w 6 lat później już tylko 1,6%. Udział korzystających z noclegów spadł z ponad 4% do 3%, a udzielonych noclegów z ponad 5% do 4%. Powiat praktycznie nie liczy się w obsłudze turystów zagranicznych - zaledwie co trzysetny turysta zagraniczny odwiedzający województwo, zatrzymuje się na nocleg na terenie powiatu. Sześć lat wcześniej udział powiatu był dwukrotnie wyższy.

Regres funkcji turystycznej w powiecie i spadek znaczenia powiatu w województwie są niewątpliwie związane ze zmianami preferencji turystycznych ludności - oferta pojezierzy jest od wielu lat mało atrakcyjna, co skutkuje zmniejszającym się ruchem, a w konsekwencji upadkiem bazy. Problem ten dotyczy nie tylko powiatu tucholskiego, ale także innych obszarów bazujących na tego samego rodzaju walorach, choć w przypadku powiatu tucholskiego jest szczególnie dostrzegalny ze względu na jego tradycyjnie bardzo duże znaczenie w obsłudze turystyki. Zmiana preferencji turystycznych powoduje, że na znaczeniu zyskują obszary atrakcyjne dla rozwoju innego rodzaju produktów turystycznych.

g) bezpieczeństwo publiczne

W analizowanym okresie zarówno w skali powiatu jak i województwa miało miejsce pogorszenie stanu bezpieczeństwa publicznego, przy czym w powiecie zanotowano znaczny wzrost liczby i wskaźników przestępczości. Podkreślić należy, że o ile w roku 2000 powiat tucholski należał do obszarów o bardzo małej liczbie przestępstw, a wskaźniki odniesione do liczby mieszkańców były znacznie niższe od przeciętnych, to w roku 2005 wskaźniki dla powiatu są zbliżone do średnich wojewódzkich, co jest sytuacją o tyle niekorzystną, że średni wskaźnik wojewódzki jest zawyżany przez największe miasta, podczas gdy zazwyczaj na obszarach wiejskich i w małych miastach przestępczość jest wyraźnie niższa.

Wskaźnik przestępczości ogółem wzrósł w powiecie w ciągu 5 lat prawie 2-krotnie - z 18,3/1000 mk do 33,8/1000 mk. W skali województwa wzrost wyniósł zaledwie 5%. W największym stopniu zwiększyła się liczba przestępstw gospodarczych oraz drogowych (w tym wypadku prawdopodobnie zaszła zmiana w klasyfikacji tego typu czynów, gdyż zarówno w skali województwa jak i powiatu zanotowano 9-krotny wzrost liczby przestępstw tego typu). W skali województwa zmalała liczba przestępstw kryminalnych, podczas gdy w powiecie zanotowano wzrost o ponad 10%, choć wciąż powiat jest znacznie bezpieczniejszy, gdyż ten wskaźnik wynosi tu zaledwie ok. 2/3 wskaźnika wojewódzkiego. W skali województwa zanotowano znaczny spadek kradzieży rozbójniczych (aż o 1/3), a w powiecie choć liczba tego typu zdarzeń jest bezwzględnie niewielka (w 2005 roku - 19), to jest ona wyższa, niż w roku 2000.

Dziedzina, w której powiat wykazuje znacznie gorszą sytuację niż województwo, jest bezpieczeństwo ruchu drogowego. Wskaźnik przestępstw drogowych był i jest znacząco wyższy od średniej. Malejąca, choć wciąż wyższa od średniej jest liczba wypadków i liczba ofiar wypadków, w tym ofiar śmiertelnych. Znacznie niższa od średniej jest liczba kolizji - wynika to z faktu, że tego typu zdarzenia zachodzą najczęściej w dużych miastach.

Tabela. Zmiany podstawowych wskaźników w powiecie i województwie w okresie 2000-05

parametr	2000		2005		zmiany 2000=100		na 1000 mk - 2000		na 1000 mk - 2005	
	powiat	województwo	powiat	województwo	powiat	województwo	powiat	województwo	powiat	województwo
przestępstwa ogółem	879	70194	1597	73551	181,7	104,8	18,3	33,4	33,8	35,6
w tym kryminalne	735	60047	816	51481	111,0	85,7	15,3	28,6	17,3	24,9
w tym gospodarcze	90	7096	406	11792	451,1	166,2	1,9	3,4	8,6	5,7
w tym drogowe	30	884	271	8045	903,3	910,1	0,6	0,4	5,7	3,9
przeciwko życiu i zdrowiu	24	1751	23	1363	95,8	77,8	0,5	0,8	0,5	0,7
kradzież	193	14991	189	16035	97,9	107,0	4,0	7,1	4,0	7,8
kradzież z włamaniem	251	21388	173	12929	68,9	60,4	5,2	10,2	3,7	6,3
kradzież rozbójnicza	14	2876	19	1916	135,7	66,6	0,3	1,4	0,4	0,9
wypadki drogowe	91	2877	50	2156	54,9	74,9	1,9	1,4	1,1	1,0
ofiary wypadków	114	3941	80	3081	70,2	78,2	2,4	1,9	1,7	1,5
ofiary śmiertelne	13	327	18	322	138,5	98,5	0,3	0,2	0,4	0,2
ranni	101	3614	62	2759	61,4	76,3	2,1	1,7	1,3	1,3
kolizje	283	21619	431	26656	152,3	123,3	5,9	10,3	9,1	12,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

h) warunki mieszkaniowe

Zmiany w zakresie liczby istniejących oraz nowooddawanych mieszkań, w okresie 2000-05 miały w powiecie i województwie bardzo podobny charakter. Liczba mieszkań wzrosła w powiecie o ponad 7,5%, przy średniej wojewódzkiej równej 6%. Wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mk był w powiecie jeszcze bardziej wyraźny - poprawił się o 9,5% (województwo - o 7,6%). Także inne wskaźniki mieszkaniowe miały w powiecie pozytywny przebieg zmian - przeciętna powierzchnia mieszkaniowa wzrosła o ponad 7 m kw., czyli o ponad 10% (w skali województwa wzrost był bardzo podobny). Zmniejszyło się obciążenie mieszkań, czyli przeciętna liczba mieszkańców w mieszkaniu - spadek ten w powiecie był nawet nieco silniejszy, niż w województwie. Wskaźnik liczby mieszkań oddanych do użytku na 1000 mk, wzrósł w powiecie o prawie 30%. Obecnie wskaźnik ten jest identyczny z przeciętnym wskaźnikiem wojewódzkim.

Tabela. Zmiany podstawowych wskaźników w powiecie i województwie w okresie 2000-05

parametr	2000		2005		2000=100	
	powiat	województwo	powiat	województwo	powiat	województwo
zasoby mieszkaniowe - liczba mieszkań	12509	632504	13442	670172	107,5	106,0
na 1000 mk	259,9	301,2	284,6	324,0	109,5	107,6
przeciętna pow. użytkowa mieszkania	70,1	59,3	77,7	65,6	110,8	110,6
przeciętna liczba osób w mieszkaniu	3,78	3,26	3,51	3,09	92,9	94,8
mieszkania oddane do użytku na 1000 mk	1,7	1,8	2,2	2,2	129,4	122,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na tle wartości średnich dla województwa zaznacza się pewna specyfika powiatu (typowa zresztą także dla innych powiatów ziemskich o dużym udziale mieszkańców wiejskich i dużym udziale indywidualnej zabudowy mieszkaniowej). Specyfika ta polega na dużo większej przeciętnej powierzchni mieszkania oraz

większej liczbie zamieszkujących je osób. Pierwsze zagadnienie związane jest z dużym udziałem zabudowy indywidualnej o zazwyczaj znacznie większej powierzchni, a drugie wiąże się z częstszymi przypadkami rodzin wielopokoleniowych oraz nieco większą liczbą dzieci w rodzinach. Zachodzące w kolejnych latach zmiany poprawiają jakość zamieszkania (zarówno w powiecie, jak i przeciętnie w województwie), ale nie niwelują tych różnic, a utrwalają tę specyfikę.

i) zmiany pozycji powiatu na tle województwa

i1) potencjał i cechy demograficzne

Powiat tucholski należy do najmniejszych - pod względem liczby ludności - powiatów województwa. W 2000 roku lokował się na 13 pozycji wśród 19 powiatów ziemskich. W roku 2005 poprawił swoją pozycję, ponieważ wyprzedził powiat mogileński. Nie zmienia się jednak udział powiatu w ogólnej liczbie mieszkańców województwa, wynoszący 2,3% a udział w ludności powiatów ziemskich nawet minimalnie się zmniejszył (z 3,73% do 3,70%). Pod względem procesów i struktur demograficznych, w 2000 roku powiat należał do obszarów o dosyć korzystnych wskaźnikach i sytuacja ta zasadniczo utrzymała się w kolejnych latach. Wskaźnik przyrostu naturalnego wynosił w roku 2000 2,30/1000 mk (przy średniej wojewódzkiej równej 0,86), co lokowało powiat na 6. pozycji; w roku 2005 wskaźnik był jeszcze wyższy (2,44/1000), a dysproporcja do średniej wojewódzkiej - jeszcze większa (0,51/1000 mk). Powiat zachował 6. pozycję. Wyprzedził wprawdzie sąsiadujący powiat świecki, ale inni sąsiedzi - powiaty bydgoski i sępoleński notowały wyższe wskaźniki (w 2000 bydgoski notował niższy wskaźnik). Bardzo korzystny wskaźnik przyrostu naturalnego jest wynikiem dobrej pozycji w zakresie zarówno urodzeń i jak i zgonów. Warto zauważyć, że w roku 2000 powiat notował bardzo niekorzystną sytuację w zakresie śmiertelności niemowląt - ten wskaźnik lokował powiat na 7. pozycji wśród powiatów o najwyższej śmiertelności (wskaźnik wynosił aż 143% średniej wojewódzkiej). W kolejnych latach wartość wskaźnika znacznie się wprawdzie poprawiła (śmiertelność zmalała z 12,73 do 9,33 na 1000 urodzeń żywych), jednak w innych powiatach poprawa była jeszcze wyraźniejsza i gorsze wskaźniki w roku 2005 wykazywały już tylko 3 powiaty (wskaźnik w tucholskim wynosił aż 140% średniej). Spośród mierzalnych parametrów demograficznych, ten jest najsłabszym wskaźnikiem, sytuującym powiat wśród najgorszych w regionie. Pod względem salda migracji, zarówno w 2000, jak i w 2005 powiat należał do obszarów o ujemnym wskaźniku. W roku 2000 korzystniejsze saldo notowało tylko 5 powiatów, a w roku 2005 - już 8 powiatów. Wprawdzie pomiędzy rokiem 2000 a 2005 wartość wskaźnika w powiecie uległa pogorszeniu, jednak proces ten w skali całego regionu miał dużo większe nasilenie (w 2000 roku wskaźnik salda dla powiatu był znacznie gorszy od średniej wojewódzkiej, w 2005 - tylko nieco gorszy). Lata 2000-05 to w skali całego województwa okres bardzo dynamicznych zmian struktur wieku, polegających na zmniejszeniu liczebności grupy przedprodukcyjnej przy jednoczesnym zwiększeniu liczebności grup: produkcyjnej i poprodukcyjnej, a więc związanych ze starzeniem się ludności. W roku 2000 powiat tucholski cechował się „młoda” strukturą wieku - udział ludności w wieku przedprodukcyjnym należał do najwyższych (tylko 1 powiat notował nieco

wyższy wskaźnik), natomiast udziały ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym należały do niskich wśród powiatów (odpowiednio: 15. i 16. pozycja wśród 23 powiatów). W kolejnych latach w powiecie zachodziły typowe i podobne do innych jednostek procesy demograficzne, wskutek czego, pomimo zmiany wartości wskaźników - zachowane zostały relacje i powiat tucholski ponownie lokuje się wśród obszarów o najmłodszej strukturze. Wprawdzie już 3 powiaty notują wyższy udział grupy przedprodukcyjnej, ale w stosunku do roku 2000 zmniejszyła się liczba powiatów o korzystniejszych wskaźnikach dla grup produkcyjnej i poprodukcyjnej (pod względem ich udziału powiat zajmuje odpowiednio 17. i 18. pozycję). We wszystkich grupach wiekowych zarówno w roku 2000 jak i 2005 powiat notuje korzystniejsze wskaźniki od średniej wojewódzkiej, przy czym wskaźnik grupy poprodukcyjnej jest w 2005 jeszcze bardziej korzystny niż w 2000. Korzystna struktura wieku zazwyczaj przekłada się negatywnie na wskaźnik obciążenia ekonomicznego (stosunek liczebności grup przed i poprodukcyjnej do produkcyjnej) - w roku 2000 tylko 8 powiatów notowało wyższy (mniej korzystny) wskaźnik obciążenia (w tym tylko 1 powiat zachodniej części województwa), w roku 2005 już tylko 6 powiatów notowało mniej korzystny wskaźnik, przy czym powiat tucholski prezentował najwyższy wskaźnik w zachodniej części regionu.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż zarówno w roku 2000, jak i 2005 powiat wykazywał szereg pozytywnych uwarunkowań demograficznych, lokujących go wśród najlepszych pod tym względem obszarów województwa. Pod względem najbardziej „medialnego” wskaźnika - liczby ludności - powiat poprawił swoją pozycję o jedną lokatę, co nie zmienia faktu, iż należy do najmniejszych powiatów województwa. W zakresie innych mierzalnych wskaźników zachodziły niewielkie zmiany pozycji powiatu na tle innych powiatów, nie zmieniające jednak ogólnej oceny. Bez wątplenia najważniejszym problemem pozostaje bardzo wysoka śmiertelność niemowląt oraz wysoki wskaźnik obciążenia ekonomicznego (co jednak jest konsekwencją „młodej”, prorozwojowej struktury wieku i będzie się zmieniać w kolejnych latach wraz z przechodzeniem do grupy produkcyjnej licznych roczników z grupy przedprodukcyjnej).

i2) gospodarka - przedsiębiorczość i bezrobocie

Zarówno w roku 2000 jak i 2005 powiat należał do obszarów o bardzo niskiej pozycji pod względem wskaźnika przedsiębiorczości. W roku 2000 lokował się na 12., a w roku 2005 - na 13. pozycji wśród 19 powiatów ziemskich, notując w obydwu okresach ok. 75% średniego poziomu przedsiębiorczości w województwie oraz odpowiednio: 96,4% i 95,3% średniego wskaźnika przedsiębiorczości dla powiatów ziemskich. Wśród powiatów zachodniej części województwa, w roku 2000, tucholski wyprzedzał pod tym względem sąsiednie powiaty świecki i sepoleński; w roku 2005 wyprzedza tylko powiat mogileński, natomiast obydwa powiaty sąsiadujące prezentują obecnie wyższe wskaźniki.

Pod względem cząstkowych wskaźników obejmujących różne rodzaje przedsiębiorczości, na uwagę zasługują następujące zmiany, które zaszły w okresie 2000 - 2005:

- w sekcji przetwórstwo przemysłowe powiat zachowuje wysoką pozycję, choć pogorszył lokatę z 5. na 6.

- wśród powiatów ziemskich,
- w sekcji budownictwo powiat poprawił lokatę z 7. na 6. wśród powiatów ziemskich,
 - w sekcji transport i łączność powiat pogorszył lokatę z 17 na 18,
 - w sekcji pośrednictwo finansowe powiat spadł z przedostatniej na ostatnią (19.) pozycję wśród powiatów ziemskich,
 - w bardzo ważnej dla codziennej obsługi mieszkańców sekcji handel i naprawy, powiat spadł z przedostatniej na ostatnią (19.) pozycję wśród powiatów ziemskich - o ile w 2000 roku prezentował wskaźnik na poziomie ok. 80% średniej dla powiatów ziemskich, to w roku 2005 było to tylko 75%,
 - w bardzo ważnej - ze względu na turystyczny charakter powiatu - sekcji hotele i restauracje, powiat utrzymuje 7. pozycję,
 - podobnie jak w roku 2000, także w 2005 powiat wykazuje najwyższy wskaźnik w zakresie szeroko pojmowanej administracji publicznej - w roku 2005 był to poziom ok. 200% średniej dla powiatów ziemskich,
 - podobnie jak w roku 2000, także w 2005 powiat wykazuje bardzo wysoką pozycję pod względem wskaźnika dla sekcji edukacja - wprowadzie obniżył lokatę z 3. na 4. ale wskaźnik wynosi ok. 135% średniej,
 - bardzo wysoki wzrost - z 6. pozycji na 1. zanotowano w zakresie wskaźnika dla sekcji rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo (zmiana z poziomu 108 do 170% średniej) - w dużej mierze wysoka wartość wskaźnika wiąże się z dobrym stanem rozwoju działalności związanych z pozyskaniem i przetwórstwem drewna, ale wskaźnik ten jest dosyć złożony i nie może być interpretowany bez bliższych analiz dla bardziej szczegółowych podziałów (grup, klas a nawet podklas) działalności.

Zarówno w roku 2000, jak i 2005 powiat należał do grupy powiatów o wysokim (ale nie najwyższym) wskaźniku bezrobocia, przy czym dystans, który dzieli te powiaty od obszarów o najlepszych wskaźnikach utrzymuje się na zbliżonym poziomie ok. 40-50%.

Reasumując, należy stwierdzić, że pod względem stanu rozwoju przedsiębiorczości, powiat należy do obszarów o najgorszych wskaźnikach w województwie. Oprócz niskiego wskaźnika ogólnego, bardzo niepokojące są także wskaźniki cząstkowe dla kilku bardzo ważnych dla funkcjonowania powiatu, czy też obsługi ludności - rodzajów działalności. W analizowanym okresie wiele ze wskaźników uległo względnemu (na tle innych powiatów) pogorszeniu, wskutek czego pozycja powiatu jest obecnie jeszcze gorsza, niż 5 lat wcześniej. W zakresie bezrobocia powiat notuje niekorzystną sytuację. Zmiany pozycji na tle innych powiatów są częste (i w okresach corocznych mogą dotyczyć aż kilku lokat), także ze względu na fakt, iż liczna grupa powiatów prezentuje bardzo wyrównany wskaźnik, stąd nawet małe wahania mogą powodować wyraźne zmiany lokat.

i3) turystyka

Funkcja turystyczna jest jedną z cech najbardziej wpływających na *image* powiatu - powiat tucholski jest znany przede wszystkim jako obszar turystyczny i jest postrzegany jako obszar o dużej atrakcyjności i dużym natężeniu zainwestowania i ruchu turystycznego. Z wymienionych powodów, zagadnienia związane z turystyką mają dla powiatu bardzo duże znaczenie także ze względów prestiżowych, a zmiany w zakresie tej dziedziny gospodarki powinny być szczególnie dokładnie monitorowane.

Ostatnia dekada to okres dużych zmian w charakterze i natężeniu ruchu turystycznego - przede wszystkim w wyniku zmiany preferencji, tradycyjne dziedziny turystyki (głównie związane z biernym wypoczynkiem urlopowym - a więc rodzajem ruchu bardzo dobrze rozwiniętym w powiecie) przeżywają wyraźny regres, umacnia się znaczenie różnego rodzaju form aktywnych oraz krajoznawczych (obydwie dziedziny nie są mierzalne i nie jest dostępna na ich temat informacja statystyczna), w dużych miastach także ruchu biznesowo-kongresowego; rośnie znaczenie turystyki indywidualnej (która praktycznie całkowicie wyparła zorganizowany wypoczynek, realizowany w grupach) i ruchu turystów zagranicznych.

Podkreślić należy, że tylko niektóre aspekty turystyki mają charakter mierzalny, stąd analiza statystyczna jest niepełna i nie obejmuje części zagadnień.

W ostatniej dekadzie znaczenie powiatu tucholskiego w obsłudze turystyki na terenie województwa znacznie spadło. W roku 1995 powiat należał (w odniesieniu do obecnego terytorium województwa) do czołowych powiatów pod względem: liczby miejsc noclegowych (2. lokata; 10,4% ogółu w województwie), liczby udzielonych noclegów (2. lokata; 11,7%), liczby udzielonych noclegów turystom zagranicznym (3. lokata; 9,7%) oraz liczby korzystających z noclegów (7. lokata; 4,7%). W roku 2005 jedynym wskaźnikiem sytuującym powiat w czołówce, jest liczba miejsc noclegowych - wynosi ona 9% ogółu miejsc w województwie, co lokuje powiat na 3. pozycji, po powiatach brodnickim i bydgoskim. W zakresie innych mierników bardzo niepokojący jest nie tylko spadek pozycji na tle powiatów (nawet o kilka lokat), co bardzo duży spadek znaczenia powiatu w skali województwa. Pod względem liczby udzielonych noclegów powiat zajmuje obecnie 8. lokatę (1995 - 2.), z udziałem na tle województwa równym zaledwie 4,1% (1995 - 11,7%). Pod względem liczby korzystających z noclegów powiat zajmuje obecnie 10. lokatę (1995 - 7.) z udziałem 3,0% (1995 - 4,7%). W 1995 roku powiat koncentrował 4,2% miejsc całorocznych - w 10 lat później już tylko 1,6%. Powiat tucholski praktycznie stracił jakiegokolwiek znaczenie w obsłudze turystów zagranicznych. Ich liczba na terenie województwa dynamicznie rośnie, podczas gdy w powiecie - zmniejsza się. W 1995 roku powiat obsłużył 1% turystów zagranicznych, ale udzielił im aż 9,7% noclegów (dysproporcja ta wynika z faktu, iż o ile w dużych miastach turyści zagraniczni przebywali bardzo krótko, to na terenie powiatu realizowali pobyty długookresowe). W roku 2005 powiat obsłużył tylko 0,3% turystów zagranicznych przebywających na terenie województwa i udzielił im tylko 0,7% wszystkich noclegów.

Ogromny spadek znaczenia powiatu w obsłudze turystyki zaznaczył się już w końcu lat 90-tych (wskaźniki dla roku 2000 były już znacznie mniej korzystne niż dla roku 1995) i był spowodowany przede wszystkim zmianami preferencji turystycznych. Ten sam proces dotknął także inne powiaty o podobnych walorach i

charakterze zagospodarowania (świecki, bydgoski, mogileński). Pogłębianie tych procesów w kolejnych latach jest już jednak skutkiem niedostosowania oferty turystycznej powiatu do nowych oczekiwań. Przykłady powiatów brodnickiego i żnińskiego, prezentujących podobny typ walorów, wskazują, iż możliwy był rozwój turystyki i znaczne wzmocnienie pozycji na tle regionu.

i4) lokalna infrastruktura techniczna

Pod względem stanu rozwoju sieci wodociągowej, powiat tucholski należy do obszarów wykazujących niskie wskaźniki. W roku 2002 z wodociągu korzystała niespełna 79% mieszkańców, co lokowało powiat na 16. pozycji wśród powiatów ziemskich. W ciągu kolejnych lat nowa sieć objęła tylko około 1 tysiąc mieszkańców, wskutek czego wskaźnik obsługi nieznacznie się poprawił i w roku 2005 z sieci wodociągowej korzystała niespełna 81% ludności powiatu, co nie zmieniło niekorzystnej 16. pozycji. W skali województwa wzrost wskaźnika obsługi był bardzo niewielki (z 89,2 do 89,8%), także w poszczególnych powiatach notuje się niewielkie zmiany. Prawdopodobnie więc poziom obsługi ludności osiągnął poziom bliski maksymalnego z technicznego i ekonomicznego punktu widzenia, stąd nie należy spodziewać się tu dużych zmian w przyszłości (w przypadku powiatu tucholskiego niekorzystnym uwarunkowaniem rzutującym na stan rozwoju sieci jest zapewne duże rozproszenie osadnictwa). Warto zauważyć, że wśród powiatów, które zarówno w 2002 jak i 2005 wykazywały gorszy poziom obsługi, był sąsiedni powiat sępoleński.

Pod względem stanu rozwoju sieci kanalizacyjnej, powiat tucholski już w roku 2002 prezentował korzystne uwarunkowania. Dostęp do sieci posiadało aż 44% mieszkańców powiatu - wprawdzie lokowało to powiat dopiero na 7. pozycji wśród powiatów ziemskich, ale z wyjątkiem bardzo silnie zurbanizowanego powiatu inowrocławskiego (bardzo duży udział ludności w miastach, co w sposób naturalny ułatwia dostęp do infrastruktury - z sieci kanalizacyjnej korzystało 64% mieszkańców) pozostałe, lepsze od tucholskiego, prezentowały podobne wskaźniki i nie przekraczały wartości 50%. W roku 2005 tucholski znacznie poprawił swoją pozycję wśród powiatów, bowiem ze wskaźnikiem równym 53,4% wśród powiatów ziemskich ustępował tylko inowrocławskiemu (65%). Liczba ludności mogącej korzystać z kanalizacji sieciowej zwiększyła się w tym okresie w powiecie aż o 22% co było jednym z najwyższych wzrostów wśród powiatów (średnio w województwie wzrost ten wyniósł tylko niespełna 4%).

Pewną miarą zmian zagospodarowania w zakresie odprowadzania ścieków komunalnych jest także porównanie długości czynnej sieci kanalizacyjnej (nie jest to miernik doskonały, ponieważ nie uwzględnia na ile w początkowym okresie stan ten był wystarczający - w przypadku jednostek dobrze rozwiniętych w początkowym okresie, wielkość zmian będzie niewielka; wskaźnik ten - zwłaszcza w przypadku dużych pozytywnych zmian - pozwala jednak ocenić aktywność samorządów w zakresie rozwoju infrastruktury i obiektywnie wyrazić zakres zmian, które zaszły). W okresie 10-letnim (1995-2005) w skali całego obecnego województwa długość sieci kanalizacyjnej zwiększyła się 2,54-krotnie. Powiat tucholski należał do obszarów o największym przyroście sieci - zanotowano tu wzrost z 56 do 315 km, a więc 5,59-krotny.

Jedynie powiat toruński notował szybsze tempo rozwoju sieci (ponad 7-krotny wzrost), a powiat świecki praktycznie identyczny wskaźnik (wzrost 5,60-krotny). Podkreślić należy, że wśród obszarów o najwyższym wzroście znalazł się także sępoleński (5,5-razy). Powiat tucholski znacznie poprawił więc stan rozwoju tego elementu infrastruktury na tle województwa, choć tak dynamiczny rozwój dotyczył także bezpośrednich sąsiadów - powiatów świeckiego i sępoleńskiego.

Pod względem stanu dróg lokalnych (drogi gminne), powiat prezentuje - na tle innych powiatów województwa - bardzo niekorzystne uwarunkowania. W okresie 2001-2005 zaszły pozytywne zmiany, przejawiające się przede wszystkim bardzo dużym wzrostem długości dróg o nawierzchni twardej i twardej ulepszonej - łącznie ich długość zwiększyła się o prawie 90% - był to 2. najwyższy wzrost wśród powiatów). Pozwoliło to jednak na tylko bardzo nieznaczną poprawę pozycji powiatu - w roku 2001 pod względem udziału dróg gminnych o nawierzchni twardej, powiat lokował się na 18. pozycji wśród 19 powiatów ziemskich, a w roku 2005 - na 16. pozycji (wskaźnik udziału tych dróg w ogólnej sieci dróg gminnych poprawił się z ok. 11 do ok. 20%; o tym jak niski jest to wskaźnik świadczy fakt, że aż w 10 powiatach wskaźnik ten w roku 2005 przekraczał 25%, w tym w 6 - przekraczał 35%). Pod względem udziału dróg gminnych o nawierzchni twardej ulepszonej, powiat w roku 2001 lokował się na 17. a w 2005 - na 15. pozycji. Pod względem udziału dróg o nawierzchni gruntowej - w roku 2001 - na 2. a w roku 2005 - na 4. pozycji. Oceniając sytuację w powiecie należy uwzględnić fakt dużej ilości i długości dróg biegnących przez lasy - duże zalesienie powiatu i duże rozdrobnienie osadnictwa, powodują gorsze na tle innych powiatów, uwarunkowania rozwoju i modernizacji sieci dróg. Trudno więc oceniać sytuację jednoznacznie negatywnie - powiat ma w tej dziedzinie zdecydowanie trudniejsze obiektywne warunki rozwoju.

W zakresie jakości dróg powiatowych, sytuacja powiatu jest znacznie lepsza. Pod względem udziału nawierzchni utwardzonej powiat już w roku 2001 prezentował dosyć wysoki wskaźnik, a w kolejnych latach uległ on dalszej poprawie. W 2005 roku udział dróg o nawierzchni twardej, lokował wprawdzie powiat na dosyć odległej - 12. lokacie, jednak wskaźnik ten wynosił aż 95%, więc powiaty o wyższych wskaźnikach notują sytuację obiektywnie tylko nieznacznie lepszą. Pod względem udziału dróg powiatowych o nawierzchni twardej ulepszonej, powiat poprawił lokatę z 9. na 8.

Reasumując, należy stwierdzić, że w zakresie lokalnej infrastruktury technicznej i drogowej, powiat w ostatnich latach poprawia swoją pozycję na tle innych powiatów - a więc, że rozwój powiatu w tym zakresie przebiega szybciej, niż przeciętnie. Jednocześnie podkreślić jednak należy, że w zakresie różnych aspektów, powiat przedstawia diametralnie różną pozycję na tle województwa:

- pod względem stanu rozwoju sieci kanalizacyjnej należy do zdecydowanych liderów wśród powiatów ziemskich;
- pod względem stanu dróg powiatowych - do grupy jednostek o przeciętnych wskaźnikach,
- pod względem stanu rozwoju sieci wodociągowej, powiat zajmuje wprawdzie bardzo odległe lokaty, jednak

obiektywne wskaźniki nie są niekorzystne, a dystans do najlepszych powiatów nie jest bardzo duży. Pozycję powiatu niewątpliwie pogarszają tu obiektywne warunki naturalne - wysokie zalesienie i duże rozproszenie osadnictwa, znacznie utrudniające rozwój zainwestowania;

- pod względem stanu rozwoju sieci dróg gminnych powiat wykazuje bardzo niekorzystne uwarunkowania związane przede wszystkim z bardzo wysokim udziałem dróg gruntowych - pozycja powiatu na tle innych jednostek jest bardzo odległa, ale w przeciwieństwie do wskaźników sieci wodociągowej - obiektywne wskaźniki stanu rozwoju są także zdecydowanie niekorzystne.

i5) przyroda i zagrożenia środowiska

Jednym z podstawowych wyróżników powiatu na tle województwa jest wysoka jakość środowiska, wynikająca z bardzo małych emisji zanieczyszczeń oraz potwierdzona wysokim udziałem powierzchni objętych ochroną. W ostatnich latach nie zachodziły pod tym względem zasadnicze zmiany i powiat utrzymuje pozycję jednego z najczystszych rejonów województwa.

W stosunku do roku 2000 powiat umocnił swoją pozycję obszaru z bardzo dużym udziałem powierzchni chronionych - o ile w 2000 roku koncentrował 10,9% wszystkich obszarów chronionych w województwie, to w roku 2005 udział ten wynosił 11,9%. Pod tym względem zajmuje 2. lokatę - po powiecie świeckim - przy czym w związku z powiększeniem powierzchni parku krajobrazowego, zmniejszyła się różnica w powierzchni obszarów chronionych - w 2000 roku w powiecie świeckim było ich o ponad 10 tys. ha więcej, niż w tucholskim, podczas gdy w 2005 różnica ta wynosiła ok. 1,5 tys. ha. W związku z powiększeniem powierzchni Krajeńskiego Parku Krajobrazowego, zwiększyło się też znaczenie powiatu w zakresie tej formy ochrony przyrody - w 2000 powiat koncentrował 12,5% całej powierzchni parków w województwie, w 2005 udział ten wzrósł do 14,9% (powiat zajmuje 3. lokatę po sępoleńskim i świeckim). Zmniejszył się udział powiatu w powierzchni chronionej jako rezerwat przyrody - z 15,8 do 14,6%.

Minimalnie zmniejszyło się znaczenie powiatu pod względem powierzchni leśnych. W roku 2000 lasy z terenu powiatu stanowiły 12,83% ogółu lasów w województwie, a w roku 2005 - 12,62%. Podobnie jak w roku 2000, także w 2005 powiat zajmował 3. pozycję pod względem powierzchni lasów (za bydgoskim i świeckim), przy czym w roku 2000 ustępował drugiemu pod tym względem powiatowi świeckiemu o 205 ha, a w roku 2005 - o 49 ha.

Pod względem wielkości emisji zanieczyszczeń (pyłowych, gazowych, nagromadzonych odpadów, ilości ścieków), zarówno w roku 2000 jak i 2005 powiat należał do grupy 4-5 powiatów o minimalnych ilościach generowanych zanieczyszczeń. Dokonanie szczegółowych porównań nie jest możliwe ze względu na niekompletność danych lub też inny sposób przedstawienia tych zagadnień dla poszczególnych okresów.

Konkurencyjność i atrakcyjność powiatu. Najważniejsi rywale w polityce regionalnej

„Rywalem” („konkurentem”) dla danej jednostki (obszaru, ośrodka) w polityce regionalnej jest jednostka (jednostki)², która w **zakresie pewnych cech (na pewnych płaszczyznach)** wykazuje podobną **atrakcyjność**, wskutek czego w procesie podejmowania decyzji co do **wyboru lokalizacji**, może być celem tego wyboru („zamiast” lub „oprócz” interesującej nas jednostki), wskutek czego zyska pewną dodatkową wartość (**korzyść**) w stosunku do innych podobnych jednostek (będzie beneficjentem tego wyboru i wskutek tego osiągnie przewagę nad jednostkami, które nie zostały wybrane).

Proces „wyboru lokalizacji” jest dwuetapowy. Już w pierwszym etapie określa się **na jakiej płaszczyźnie** zmierza się realizować swoje zamierzenie i eliminuje się jednostki nie spełniające tego podstawowego kryterium (np. inwestor zainteresowany lokalizacją zakładu w mieście ponad 200-tysięcznym odrzuca mniejsze miasta, turysta zainteresowany wypoczynkiem nad morzem poszukując szczegółowej lokalizacji już na wstępie odrzuca ośrodki nie leżące nad morzem). Drugim etapem jest analiza **szczegółowych cech składających się na atrakcyjność** danej jednostki - spośród grona jednostek spełniających wstępne kryterium poszukuje się tej, która w największym stopniu realizuje szczegółowe potrzeby i oczekiwania.

W kreowaniu atrakcyjności inwestycyjnej danego obszaru istotne jest więc określenie na jakich płaszczyznach w ogóle dany obszar może być postrzegany jako atrakcyjny dla wyboru lokalizacji, a następnie w jaki sposób podnieść atrakcyjność obszaru w zakresie szczegółowych cech, które będą istotne dla każdej z tych płaszczyzn.

Dalsze analizy konkurencyjności powiatu będą przeprowadzone w oparciu o następujące podstawowe założenia:

- 1) rywalizują ze sobą jednostki „podobne” - leżące na tej samej „płaszczyźnie konkurencyjności” - to znaczy wykazujące podobne cechy i podobny charakter istotny z punktu widzenia podmiotu dokonującego wyboru; kryteria „podobieństwa” podobnie jak „warunki atrakcyjności” dla każdej z płaszczyzn, na których odbywa się rywalizacja są specyficzne (często odmienne w stosunku do tych istotnych na innych płaszczyznach);
- 2) podmiotem dokonującym wyboru lokalizacji (czyli „szukającym miejsca” do zrealizowania swojego celu), mogą być: inwestorzy (np. lokalizacja miejsc pracy), samorząd województwa (lokalizacja zadań leżących w gestii samorządu województwa), budżet państwa (lokalizacja zadań leżących w gestii agend rządowych), osoby prywatne (ta grupa jest szczególnie ważna w obszarach turystycznych, gdzie od liczby i charakteru turystów zależy powodzenie ekonomiczne działalności turystycznych);
- 3) dodatkową korzyścią wynikającą z wyboru właśnie danej jednostki na realizację celu, są zawsze

2 Odpowiadająca charakterem i rangą: miasta konkurują z miastami, gminy z gminami, powiaty z powiatami, województwa z województwami.

korzyści finansowe i społeczne, realizowane bądź w sposób bezpośredni (np. utworzenie nowych miejsc pracy, pozyskanie dochodów z ruchu turystycznego), bądź w sposób pośredni (wynikające z realizacji infrastruktury, np. związane z realizacją drogi, szkoły wyższej, parku rozrywki, itp.);

- 4) w przypadku gdy beneficjentem jest tylko jedna z wielu „podobnych” (czyli rywalizujących na tej samej płaszczyźnie) jednostek, ma to szczególnie dużą rangę, ponieważ zyskuje się dużą „przewagę konkurencyjną”; jeżeli beneficjentami jest wiele spośród „podobnych” jednostek, fakt wyboru ma dużo mniejsze znaczenie (korzyść ma charakter powszechny, a nie unikatowy); jeżeli dana jednostka nie uzyskała korzyści, którą uzyskała tylko jedna z licznych „podobnych” jednostek, to „strata konkurencyjna” nie jest bardzo duża, jednak jeżeli dana jednostka nie uzyskała korzyści, którą uzyskało liczne grono „podobnych” jednostek, to jej „strata konkurencyjna” jest bardzo duża i zaczyna mieć charakter „zapóźnienia w rozwoju” w stosunku do innych jednostek.

Podstawowe znaczenie dla identyfikacji głównych istniejących lub potencjalnych rywali (konkurentów) powiatu tucholskiego w polityce regionalnej, ma więc określenie na jakich płaszczyznach konkurencyjności powiat jest podmiotem konkurencyjności regionalnej, a następnie identyfikacja na każdej z tych płaszczyzn, powiatów będących najważniejszymi konkurentami. Dla powiatu tucholskiego można wyróżnić następujące płaszczyzny rywalizacji:

a) rywalizacja związana z podobieństwem funkcji i charakteru powiatu

Powiat tucholski jest powszechnie utożsamiany z funkcją turystyczną, z wysokim zalesieniem (kompleks leśny noszący nazwę pochodzącą od siedziby powiatu) i z wysoką jakością środowiska przyrodniczego. Cechy te - o jednoznacznie pozytywnych konotacjach - w największym stopniu składają się na *image* powiatu i „racją stanu” powiatu jest podtrzymywanie i wzmacnianie tego wizerunku.

Na terenie województwa każdy powiat posiadający rozwiniętą funkcję turystyczną jest ważnym rywalem powiatu tucholskiego, ponieważ potencjalnie może zmniejszyć liczbę osób korzystających z oferty turystycznej powiatu, a powiaty wykazujące podobny (pojezierny) typ walorów są szczególnie ważnymi konkurentami, ponieważ ich oferta kierowana jest do tej samej kategorii potencjalnych odbiorców turystyki.

Powiatami o znaczącej funkcji turystycznej w regionie są: aleksandrowski, brodnicki, bydgoski, chełmiński, inowrocławski, mogileński, świecki, tucholski, żniński oraz miasta Bydgoszcz i Toruń.

Powiatami o bardzo podobnym do tucholskiego typie walorów, są: brodnicki i żniński, a w mniejszym stopniu także świecki, bydgoski i mogileński (w tych powiatach notuje się bardzo duży ruch turystyczny i podobne walory, ale są one skoncentrowane w pojedynczych gminach - odpowiednio: Osie, Koronowo i Jeziora Wielkie).

Wzajemnie uzupełniające się: wysoka lesistość i korzystny stan środowiska są cechami bardzo trwałymi (wynikają z pewnej utrwalonej i w praktyce niemal niezmiennej struktury funkcjonalno-przestrzennej

regionu). Pod względem stanu środowiska jest kilka powiatów o podobnych bardzo niskich wskaźnikach zanieczyszczeń (tucholski, sępoleński, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, wąbrzeski), ale tylko tucholski wykazuje tak wysoki stan lesistości (kolejne - co najmniej dwukrotnie niższe), a tylko sępoleński ma wyższy udział powierzchni chronionych. Ten czynnik ma stosunkowo małe znaczenie w budowaniu konkurencyjności i w rywalizacji między powiatami - ma charakter dodatkowy, a nie decydujący, niemniej jednak może i powinien być wykorzystywany w działaniach marketingowych powiatu (ma duże znaczenie marketingowe i powinien być jednym z najważniejszych elementów, na których powiat będzie budował swą strategię promocji).

W ujęciu bardziej szczegółowym aspekt ten dotyczy także położenia w kompleksie Borów Tucholskich, które dla wszystkich jednostek tu leżących stwarzają podobne istotne uwarunkowania: wysoką atrakcyjność turystyczną, wysoką jakość środowiska, przeciętny lub słaby potencjał rolnictwa, dobry stan rozwoju działalności związanych z pozyskaniem i przetwórstwem drewna, położenie w podobnym oddaleniu od głównych ośrodków miejskich. W stosunku do innych obszarów leżących w Borach Tucholskich, marketingowa przewaga powiatu tucholskiego wynika z faktu nazwy Borów - wskazują one, iż właśnie tu jest ich centrum („serce”) i tu w największym stopniu przejawia się ich charakter.

b) rywalizacja związana z ogólnym stanem rozwoju społeczno-gospodarczego

Powiat tucholski prezentuje niski stan rozwoju gospodarczego wyrażany wskaźnikami przedsiębiorczości i bezrobocia (zalicza się do obszarów o najmniej korzystnych wskaźnikach). Dla licznych rodzajów działalności, obszary o takim charakterze są atrakcyjne, ponieważ łatwo tu pozyskać siłę roboczą, tym bardziej, iż średnia płaca w powiecie (niska na tle województwa) wskazuje, iż koszty pracy są relatywnie niewielkie. Bardzo podobne wskaźniki w województwie wykazują powiaty: chełmiński, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, mogileński, rypiński, sępoleński, toruński, wąbrzeski, żniński - zaliczane do kategorii potencjalnych konkurentów w tym zakresie. Uwagę zwraca obecność w tej grupie powiatów zachodniej części województwa - sępoleńskiego, mogileńskiego i żnińskiego.

c) rywalizacja związana z potencjałem i charakterem ośrodka powiatowego

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego większość typowych ośrodków powiatowych wykazuje zbliżony potencjał demograficzny (10 - 20 tys. mk) oraz zbliżony charakter - są prężnymi ośrodkami usługowymi o znaczeniu powiatowym, z podobnie rozwiniętą sferą instytucji obsługi ludności i firm, pełnią rolę podregionalnego węzła komunikacyjnego, przy czym zazwyczaj nie należą do ośrodków przemysłowych. Większość ośrodków powiatowych prezentuje także dosyć podobne wskaźniki bezrobocia i przedsiębiorczości. Są więc miastami podobnymi do siebie i nie wykazującymi bardzo silnej odrębności. Do kategorii tej - oprócz Tucholi - zaliczyć należy następujące miasta: Aleksandrów Kujawski, Chełmno, Golub-Dobrzyń, Lipno, Mogilno, Nakło, Rypin, Wąbrzeźno, Żnin. Wszystkie te miasta są potencjalnymi rywalami

ponieważ prezentują szereg bardzo podobnych cech. Warto zauważyć, że spośród ośrodków powiatowych zdecydowanie wyróżniają się potencjałem demograficznym, konkurujące z Tucholą na innych płaszczyznach - Brodnica i Świecie, ale jednocześnie mniejszym i znacznie słabszym ośrodkiem jest inne sąsiednie miasto - Sępólno Krajeńskie.

Wśród ośrodków powiatowych kilka dodatkowo pełni funkcję ośrodka obsługi turystyki i ośrodka turystycznego, co czyni je jeszcze bardziej podobnymi pod względem charakteru funkcjonalnego: Tuchola, Brodnica, Chełmno, Żnin, Golub-Dobrzyń.

Szczegółowe porównanie atrakcyjności i konkurencyjności Tucholi na tle innych ośrodków powiatowych przedstawiono w odrębnym rozdziale.

d) rywalizacja związana z miejscem w polityce regionalnej i z pozyskiwaniem ponadlokalnych inwestycji publicznych finansowanych z budżetu województwa

Dla rozwoju powiatu bardzo duże znaczenie ma sposób, w jaki jest postrzegany w dokumentach charakteryzujących zamierzenia w zakresie polityki regionalnej województwa. „Strategia rozwoju województwa” oraz „Plan zagospodarowania przestrzennego województwa” są podstawowymi dokumentami wyrażającymi poglądy i zamierzenia władz regionu na temat jego całościowego rozwoju w perspektywie co najmniej kilku lat. Szczególnie duże znaczenie mają zamierzenia związane z realizacją zadań własnych samorządu województwa (bowiem spośród wszystkich zapisanych w dokumentach regionalnych zadań, na realizację właśnie tych, samorząd wojewódzki ma realny wpływ), w tym przede wszystkim - bardzo istotne dla rozwoju obszarów - zamierzenia dotyczące dróg wojewódzkich oraz realizacji kolejowych przewozów regionalnych (dofinansowywanych z budżetu województwa). Spośród najważniejszych ustaleń dokumentów kształtujących politykę regionalną, należy zasygnalizować kilka głównych uwarunkowań, określających pewne „ramy funkcjonowania”:

- **miejsce siedziby powiatu w sieci osadniczej województwa** - Tuchola (podobnie jak Brodnica i Inowrocław) wskazywana jest jako ośrodek podregionalny - ośrodek centralny dla strefy polityki przestrzennej, co lokuje miasto na wyższym poziomie hierarchicznym, niż inne ośrodki powiatowe oraz wskazuje, iż obszar oddziaływania miasta i związany z tym charakter jego wyposażenia, powinny wykroczać poza granice powiatu;
- **najważniejsze przypisywane dla danego obszaru funkcje** - dla powiatu tucholskiego w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wskazano, jako funkcję wyspecjalizowaną na tle regionu - turystykę; podobny charakter i duże znaczenie (obszar realizacji funkcji turystycznej w stosunku do obszaru powiatu) przypisano powiatom: sępoleńskiemu, bydgoskiemu, brodnickiemu; Tuchola została określona jako „ośrodek obsługi ruchu turystycznego o znaczeniu regionalnym” co nie jest eksponowaną rangą na tle regionu (wyższą rangę nadano 9 ośrodkom, tę samą - kilku innym); inną cechą charakterystyczną jest wskazanie znacznej części powiatu tucholskiego jako obszaru do ochrony przyrody - tak dużą rangę jak w powiecie tucholskim, przypisuje się temu zagadnieniu tylko w powiecie sępoleńskim, w przypadku powiatu brodnickiego obszary do ochrony zajmują wyraźnie mniejszą powierzchnię, jeszcze

mniejszą - choć zaznaczającą się - w inowrocławskim, natomiast w pozostałych powiatach skala zakładanej ochrony przyrody jest znacznie mniejsza;

- **rola i znaczenie dróg wojewódzkich** - szczególnie ważne znaczenie ma to zagadnienie w powiatach, w których ze względu na małą liczbę lub brak dróg krajowych, drogi wojewódzkie są podstawową siecią zapewniającą dostępność z zewnątrz - podobne do powiatu tucholskiego uwarunkowania (powiat jest całkowicie zależny w zakresie dostępności od tej kategorii dróg) ma tylko powiat rypiński; powiat wąbrzeski, choć także obsługiwany praktycznie wyłącznie przez drogi wojewódzkie, leży pomiędzy biegnącą w sąsiedztwie drogą krajową, a realizowaną autostradą, stąd jego dostępność jest, a tym bardziej będzie w przyszłości, nieporównywalnie korzystniejsza; spośród siedzib powiatów, za pomocą wyłącznie dróg wojewódzkich obsługiwane są: Tuchola, Golub-Dobrzyń, Rypin, Wąbrzeźno oraz Mogilno i Aleksandrów Kujawski (jednak te dwa ośrodki położone są w bezpośrednim sąsiedztwie dróg krajowych, a Aleksandrów - także planowanego węzła autostradowego);
- **położenie w sieci linii kolejowych znaczenia regionalnego** - na głównych liniach kolejowych znaczenia międzyregionalnego ruch pasażerski nie jest zasadniczo zagrożony, natomiast problem ten dotyczy linii, które nie łączą dużych aglomeracji i służą głównie połączeniu mniejszych ośrodków z dużymi węzłami - samorząd wojewódzki corocznie negocjuje utrzymywanie komunikacji na tych liniach, ewentualnie wspiera ich funkcjonowanie poprzez dofinansowanie, czy też zakup taboru (np. autobusów szynowych); na terenie województwa zagadnienie to w bardzo dużym stopniu dotyczy powiatu tucholskiego (2 najważniejsze linie mają tu właśnie taki charakter), a w skali całego regionu istotne jest także dla powiatów: świeckiego (dotyczy tych samych linii co w powiecie tucholskim) oraz brodnickiego, sępoleńskiego i żnińskiego (w tych powiatach celem jest wznowienie przewozów).

Rywalizacja związana z miejscem w polityce regionalnej województwa i z pozyskiwaniem ponadlokalnych inwestycji publicznych finansowanych z budżetu województwa jest więc bardzo ważnym aspektem konkurencyjności powiatu tucholskiego - w aktualnych dokumentach kształtujących politykę regionalną, powiat nie tylko jest dostrzegany (co świadczy o specyfice i posiadaniu swoistych cech istotnych z punktu widzenia rozwoju całego regionu) ale jest dosyć mocno eksponowany jako ważny dla rozwoju województwa element jego struktury.

Podkreślić jednak należy pewne związane z tym zagadnieniem zagrożenia: dokumenty kształtujące politykę regionalną województwa podlegają okresowej aktualizacji, a zamierzenia planistyczne - dopóki nie zostaną zrealizowane, nie mają trwałego charakteru - istnieje ryzyko mniejszych lub większych zmian ogólnej koncepcji rozwoju województwa i utraty korzystnych dla powiatu zapisów w dokumentach. Ponadto - aktualizacja zamierzeń rozwojowych województwa odbywa się w oparciu o diagnozę jego stanu, a więc analizę bieżącego potencjału. Niektóre niezbyt korzystne procesy, charakteryzujące powiat w ostatnich latach (zwłaszcza dotyczące turystyki), jak również brak wyraźnej poprawy w innych aspektach (zwłaszcza przedsiębiorczość, czy rozwój funkcji podregionalnych) mogą skutkować zmianą sposobu postrzegania

powiatu i Tucholi jako jego siedziby.

e) rywalizacja związana z potencjałem społecznym i terytorialnym powiatu

Powiatami najbardziej podobnymi pod względem liczby mieszkańców są: rypiński, mogileński, golubsko-dobrzyński i chełmiński, a więc powiaty o znacznie mniejszej (nawet niemal 2-krotnie) powierzchni, natomiast pod względem zajmowanej powierzchni: lipnowski, brodnicki i nakielski, a więc powiaty o znacznie większej liczbie ludności (66-85 tys.). Pod względem gęstości zaludnienia powiat jest obszarem o zdecydowanie najniższym wskaźniku (kolejny - sępoleński - notuje wartość o prawie 20% wyższą). Uwzględniając powyższe cechy, a także fakt, iż siedziba powiatu jest jedynym miastem na jego terenie (co nie jest nietypowe - choć dotyczy to zazwyczaj powiatów znacznie mniejszych), powiat tucholski wykazuje dużą odmienność i specyfikę na tle regionu i w praktyce nie ma powiatów o podobnych uwarunkowaniach.

f) rywalizacja z powiatami sąsiednimi

Istotnymi konkurentami są zawsze powiaty sąsiednie i to niezależnie od potencjału i charakteru jaki prezentują. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż przestrzeń geograficzna ma charakter ciągły, stąd większość uwarunkowań charakterystycznych dla danego powiatu będzie obecnych także w powiatach sąsiednich. Powiaty sąsiednie charakteryzują się zazwyczaj także podobną ogólną sytuacją społeczno-gospodarczą. Znaczne różnice mogą się wiązać ze stanem realizacji zadań własnych (zarówno powiatu, jak i jego gmin) oraz z dostępnością w komunikacji międzyregionalnej, czy też w położeniu względem ośrodka regionalnego. Spośród powiatów sąsiednich, leżących w kujawsko-pomorskim:

- **bydgoski** (poprzez gminę Koronowo) jest konkurentem w zakresie funkcji turystycznej - gmina Koronowo wykazuje bardzo zbliżone walory, stąd też jej oferta turystyczna kierowana jest do tego samego kręgu potencjalnych odbiorców. Warto jednak zauważyć, że zarówno powiat tucholski jak i gmina Koronowo mogą wykreować wspólny produkt turystyczny, który może przynieść korzyści ekonomiczne dla obydwu jednostek - wiąże się z to z faktem, iż prezentują one walory, wykształcone na bazie tych samych zasobów (Dolina Brdy, kompleks Borów) - a więc w relacjach z gminą Koronowo oprócz kwestii konkurencyjności warto uwzględnić także aspekt współpracy w celu konkurowania z innymi obszarami. Poza tym, powiat bydgoski wykazuje całkowicie inny charakter (jest silnie zurbanizowany, ma cechy typowo podmiejskie) i zasadniczo nie stanowi konkurencji dla większości pozostałych powiatów województwa, zwłaszcza powiatów słabiej zurbanizowanych;
- **świecki** - północna część jest konkurentem w zakresie funkcji turystycznej (prezentuje ten sam typ walorów na bazie Borów i jezior, jednak funkcja ta jest ważna pod względem ekonomicznym praktycznie tylko w gminie Osie) oraz w zakresie pozyskiwania i przetwórstwa drewna; powiat świecki jest zarazem znacznie bardziej wielofunkcyjny, a siedziba jest znacznie większym miastem o dużym potencjale przemysłu i dużym znaczeniu jako węzeł komunikacyjny; zasadniczo powiat świecki ma - ze względu na wielofunkcyjny charakter - lepsze warunki rozwoju jednak bardzo silną barierą jest acentralne położenie

miasta i słaba integralność wewnętrzna powiatu;

- **sepoleński** - prezentuje nieco inny charakter i znacznie słabszy potencjał ośrodka powiatowego (Sepólno jest mniejszym miastem, a dodatkowo część funkcji powiatowych realizowana jest w Więcborku); pewnym zagrożeniem dla powiatu tucholskiego może być rozwój funkcji turystycznych, ponieważ powiat sepoleński posiada predyspozycje turystyczne, co potencjalnie może ograniczać liczbę turystów korzystających z oferty powiatu tucholskiego; podobieństwo polega także na znacznym udziale powierzchni chronionych i występowaniu podobnych złożonych problemów społeczno-gospodarczych; pomimo iż przez powiat sepoleński biegnie droga krajowa, w praktyce powiat ma nieco peryferyjny charakter, a dostępność międzyregionalna jest podobna, jak w powiecie tucholskim.

g) główni konkurenci leżący poza województwem kujawsko-pomorskim

Istotnymi konkurentami powiatu tucholskiego są także niektóre powiaty położone w sąsiednich województwach, prezentujące podobny charakter, stąd też mieszczące się na podobnych płaszczyznach konkurencyjności. Liczne sąsiednie powiaty, położone w południowej części województwa pomorskiego i we wschodniej części zachodniopomorskiego, podobnie jak tucholski, cechują się dużymi powierzchniami, niskim zaludnieniem, a więc także niskimi wskaźnikami gęstości zaludnienia, wysoką lesistością i predyspozycjami dla rozwoju turystyki o podobnych walorach (zbliżonej atrakcyjności), jak powiat tucholski.

Analizę porównawczą w zakresie podstawowych wskaźników społeczno-gospodarczych przeprowadzono dla kilkudziesięciu powiatów województw: kujawsko-pomorskiego, pomorskiego, wschodniej części zachodniopomorskiego oraz północnej części wielkopolskiego. Tabela zestawienia przedstawiono w załączniku do opracowania. Bliższe analizy przeprowadzono dla powiatów leżących w promieniu ok. 100 km od Tucholi. Obszar ten uznano za realną strefę, gdzie ma miejsce konkurencja między powiatami.

Przeprowadzone analizy prowadzą do następujących wniosków:

- dosyć liczna jest grupa powiatów wykazujących bardzo podobny do tucholskiego, charakter walorów turystycznych, a więc podobną atrakcyjność, jak również dobrze rozwiniętą bazę noclegową - powiaty te stanowią praktycznie równorzędną kategorię i silnie wzajemnie konkurują o pozyskanie klienteli na prezentowaną ofertę; zaliczyć tu można powiaty: chojnicki, kościerski, człuchowski, drawski, kartuski, bytowski, wałecki, starogardzki. **Powiaty te (chojnicki, kościerski, człuchowski, drawski, kartuski, bytowski, wałecki, starogardzki) należy uznać, obok położonych na terenie kujawsko-pomorskiego - żnińskiego, brodnickiego i świeckiego - za najważniejszych konkurentów powiatu tucholskiego pod względem rozwoju turystyki - prezentują podobne walory, podobną atrakcyjność i konkurują o pozyskanie tej samej kategorii klienteli oferty turystycznej.** Warto zauważyć, że wprawdzie pod względem wartości bezwzględnych charakteryzujących bazę i ruch turystyczny, powiat tucholski ustępuje wielu z nich, jednak pod względem wskaźników odniesionych do liczby mieszkańców powiatu lokuje się w ścisłej czołówce (oznacza to, iż funkcja turystyczna jest tu silniej rozwinięta w stosunku do wewnętrznego

potencjału powiatu)

- liczne powiaty nadmorskie wykazują zdecydowanie (nawet wielokrotnie) wyższe wskaźniki zainwestowania i ruchu turystycznego - prezentują inny rodzaj walorów (bazują przede wszystkim na nadmorskim położeniu, uznawanym powszechnie za znacznie atrakcyjniejsze dla wypoczynku) i wprawdzie sensu largo teoretycznie stanowią konkurencję dla turystyki w powiecie tucholskim (bowiem skupiają ruch turystyczny, a każdy turysta dysponuje tylko określonym czasem i określonymi zasobami finansowymi, które może przeznaczyć na wypoczynek, a więc wypoczywając nad Bałtykiem w praktyce wyklucza pobyt na terenie powiatu), jednak nie ma tu konkurencji sensu stricte (ze względu na zdecydowanie odmienny charakter walorów - turysta zdecydowany na pobyt nad morzem nie będzie poszukiwał oferty na pojezierzach) - do grupy tej zaliczają się powiaty: nowodworski, lęborski, koszaliński, kołobrzeski (w tym przypadku rangę i znaczenie w ruchu turystycznym wzmacnia także funkcjonowanie jednego z największych w kraju uzdrowisk), pucki, sławieński
- duża część analizowanych powiatów prezentuje zupełnie odmienny charakter i w praktyce nie należą one do jednostek konkurujących z powiatem tucholskim - zaliczyć tu należy między innymi powiaty grodzkie oraz powiaty o innym obliczu funkcjonalnym - np. dużym znaczeniu rolnictwa, dużym znaczeniu funkcji produkcyjnych, powiaty podmiejskie
- na analizowanym obszarze obserwuje się bardzo duże zróżnicowanie potencjału siedzib powiatów; w województwach pomorskim, zachodniopomorskim i wielkopolskim przeciętna wielkość siedziby powiatu jest większa, niż w kujawsko-pomorskim - o ile w kujawsko-pomorskim wśród siedzib powiatów dominują miasta 10-20 tysięczne, to w sąsiednich regionach większe jest znaczenie miast 20-50 tysięcznych, wykazujących już zdecydowanie odmienny charakter i znacznie większy potencjał społeczno-gospodarczy (wykazują one zazwyczaj już ponadpowiatowe oddziaływanie związane z działającymi tu instytucjami obsługi ludności, miejscami pracy, szerokim zakresem usług komercyjnych, czy też wynikające z lokalizacji węzła komunikacyjnego). Tuchola należy - na tle porównywanego obszaru - do stosunkowo małych siedzib powiatów, co jest uwarunkowaniem nieco utrudniającym (w porównaniu do większych miast) rozwój. Sąsiednimi ośrodkami powiatowymi - o relatywnie dużym potencjale - są Chojnice oraz (leżący jednak w większej odległości) Starogard Gdański. W zakresie niektórych działalności (np. szkolnictwo wyższe, bankowość, usługi kulturalne, otoczenie biznesu) oddziaływanie Chojnic może powodować efekt rozwoju „w ich cieniu” czyli blokowanie rozwoju tych funkcji w Tucholi ze względu na brak popytu powodowany korzystaniem przez mieszkańców z szerokiej oferty tych działalności w tych większych ośrodkach. Z kolei ośrodkami o potencjale podobnym (porównywalnym) z Tucholą, są w nieodległym sąsiedztwie Człuchów, Kartuzy, Bytów, Złotów; wyraźnie wyższy potencjał prezentują natomiast Kościerzyna i Wałcz.

h) Tuchola na tle siedzib powiatów. Najważniejsi konkurenci Tucholi jako ośrodka powiatowego

Tuchola należy do grupy typowych w województwie pod względem liczby mieszkańców ośrodków powiatowych. Podkreślić należy, że w kujawsko-pomorskim ma miejsce bardzo duże zróżnicowanie wielkości miast powiatowych. Wprawdzie największa ich liczba liczy od 10 do 20 tys. mk, ale wyróżniają się także takie ośrodki jak Radziejów (5,8 tys.) będący jednym z najmniejszych miast powiatowych w kraju, jak i Inowrocław (77,3 tys.) będący jedną z największych siedzib powiatu ziemskiego w kraju. W sąsiednich województwach ośrodkami powiatowymi są zazwyczaj miasta nieco większe – w pomorskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim duża liczba miast powiatowych liczy ponad 20 tys. mk ale liczne są też ośrodki kilkudziesięciotysięczne.

Tabela. Porównanie gęstości sieci miast w powiatach województwa

powiat	liczba miast	powiat	powierzchnia obsługiwana przez 1 miasto (km. kw.)	powiat	ludność obsługiwana przez 1 miasto
włocławski	6	toruński	1230,0	toruński	88773
inowrocławski	5	tucholski	1076,0	chełmiński	51515
nakielski	4	świecki	737,0	świecki	48492
żniński	4	bydgoski	698,0	bydgoski	47421
sępoleński	3	rypiński	586,0	tucholski	47231
brodnicki	3	chełmiński	527,0	rypiński	44398
aleksandrowski	3	wąbrzeski	502,0	wąbrzeski	34957
lipnowski	3	grudziądzki	364,0	inowrocławski	33105
świecki	2	brodnicki	346,7	brodnicki	25013
grudziądzki	2	lipnowski	338,7	mogileński	23506
golubsko-dobrzyński	2	mogileński	337,5	golubsko-dobrzyński	22573
mogileński	2	golubsko-dobrzyński	306,5	lipnowski	22091
bydgoski	2	radziejowski	303,5	nakielski	21199
radziejowski	2	nakielski	280,0	radziejowski	21197
toruński	1	sępoleński	263,7	grudziądzki	19210
chełmiński	1	żniński	246,3	aleksandrowski	18393
rypiński	1	włocławski	245,5	żniński	17452
tucholski	1	inowrocławski	245,0	włocławski	14245
wąbrzeski	1	aleksandrowski	158,3	sępoleński	13632

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podkreślić należy, że liczba mieszkańców miasta ma istotne znaczenie dla możliwości jego rozwoju ponieważ najczęściej jest silnie skorelowana z potencjałem instytucji obsługi mieszkańców w nim działających (potencjał szkół ponadgimnazjalnych, lecznictwa specjalistycznego i szpitalnego, instytucji finansowych, wyspecjalizowanego handlu, usług kulturalno-rozrywkowych, szkolnictwa wyższego, itp.). Wraz ze wzrostem wielkości miasta ilość i zróżnicowanie tego typu infrastruktury systematycznie się zwiększa, w pewnym przedziale wielkościowym pojawiają się także instytucje niespotykane w mniejszych

miastach. Oczywiście każde z miast powiatowych pełni funkcje egzogeniczne (skierowane na zewnątrz, polegające na obsłudze obszarów otaczających), a więc potencjał ludnościowy miasta jest tu wspierany przez mieszkańców obszarów otaczających. W wielu powiatach łączna liczba ludności nie może być jednak miarodajnym wskaźnikiem popytu na usługi miasta powiatowego, ponieważ obecność innych miast lub lokalizacja części zadań powiatowych na obszarach wiejskich (co jest dosyć częste np. w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego) osłabia podaż usług w siedzibie powiatu. Pod tym względem sytuacja Tucholi jest korzystniejsza, ponieważ w przeciwieństwie do większości miast powiatowych, miasto pozbawione jest konkurencji innych ośrodków miejskich.

Tabela. Ludność miast powiatowych województwa kujawsko-pomorskiego

miasto	ludność
Bydgoszcz	366 074
Toruń	208 007
Włocławek	119 939
Grudziądz	99 578
Inowrocław	77 313
Brodnica	27 588
Świecie	25 660
Chełmno	20 428
Nakło nad Notecią	19 456
Rypin	16 591
Lipno	14 830
Żnin	14 105
Tuchola	13 975
Wąbrzeźno	13 834
Golub-Dobrzyń	13 057
Mogilno	12 399
Aleksandrów Kujawski	12 376
Sępólno Krajeńskie	9 254
Radziejów	5 771

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Konkurencyjność Tucholi jako ośrodka powiatowego należy rozpatrywać w kilku aspektach. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na grupę 10 miast - siedzib powiatów o bardzo podobnym potencjale społeczno-gospodarczym i zbliżonej liczbie mieszkańców: w przedziale wielkościowym 12,4 - 20,4 tys. mk sytuują się (od najmniejszego): Aleksandrów Kujawski, Mogilno, Golub-Dobrzyń, Wąbrzeźno, Tuchola, Żnin, Lipno, Rypin, Nakło, Chełmno. Miasta te tworzą w sposób naturalny grupę ośrodków będących potencjalnie silnymi rywalami w polityce kreowania rozwoju. Każde z tych miast jest w pełni rozwiniętym ośrodkiem powiatowym - z zakresem funkcji i działalności typowych dla tego szczebla podziału administracyjnego (umożliwiających w zasadzie - pomimo zróżnicowanych wskaźników - właściwą obsługę mieszkańców). Wszystkie te miasta stanowią główny ośrodek obsługi i „motor” rozwoju swoich powiatów, na tle których są największym, zazwyczaj (choć są w tej grupie miast wyjątki) centralnie położonym,

miastem i głównym węzłem komunikacyjnym. Ich zbliżony potencjał demograficzny i potencjał obsługi mieszkańców, a także podobne zadania jakie spełniają, sytuują je w podobnej klasie konkurencyjności - miasta te będą wzajemnie konkurować o tego samego rodzaju wsparcie w polityce regionalnej i o tego samego rodzaju inwestorów.

Tabela. Liczba placówek bankowych i bankomatów w miastach – siedzibach powiatów

miasto	banki	bankomaty
Aleksandrów Kujawski	5	4
Brodnica	12	12
Bydgoszcz	103	143
Chełmno	5	8
Golub-Dobrzyń	3	3
Grudziądz	23	37
Inowrocław	20	23
Lipno	5	5
Mogilno	3	4
Nakło	4	7
Radziejów	4	3
Rypin	7	5
Sępólno Kraj.	2	4
Świecie	8	17
Toruń	68	86
Tuchola	4	6
Wąbrzeźno	3	6
Włocławek	38	49
Żnin	3	4
miasta powiatowe	320	426
województwo razem	426	489

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych www.karty.pl (stan na kwiecień 2007)

Tabela. Porównanie wskaźnika przedsiębiorczości w miastach - siedzibach powiatów (2005 rok)

miasto	wskaźnik na 1000 mk
Radziejów	130,1
Bydgoszcz	127,6
Rypin	126,8
Lipno	122,1
Toruń	121,3
Włocławek	120,1
Mogilno	113,0
Aleksandrów Kujawski	112,3
Nakło nad Notecią	110,6
Świecie	109,2
Brodnica	107,3
Golub-Dobrzyń	106,0
Tuchola	101,6
Żnin	100,7
Sępólno Krajeńskie	97,8
Grudziądz	90,3
Inowrocław	87,5
Wąbrzeźno	87,1
Chełmno	83,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pewnym czynnikiem konkurencyjności jest także liczba mieszkańców bezpośredniego zaplecza siedziby powiatu - dla wielu rodzajów działalności (wyspecjalizowany handel, wyspecjalizowane usługi komercyjne, usługi finansowe, komercyjne instytucje kultury i rozrywki, niektóre rodzaje przedsiębiorczości) bardzo istotnym czynnikiem lokalizacyjnym jest wielkość grona potencjalnych odbiorców (pewnych rodzajów działalności nie opłaca się rozwijać przy zbyt małym popycie, pewnych rodzajów wyspecjalizowanej przedsiębiorczości nie można rozwijać przy braku odpowiednio wykwalifikowanych pracowników wywodzących się z miasta i jego bliskiego otoczenia). Pod tym względem Tuchola jest mniej konkurencyjna od części z wymienionych powyżej miast, ponieważ powiat tucholski charakteryzuje się dużą lesistością, małą liczbą mieszkańców i małą gęstością zaludnienia.

Istotną słabością Tucholi jest także relatywnie niski wskaźnik przedsiębiorczości ogółem i w zakresie niektórych - istotnych z punktu widzenia obsługi powiatu (a w przypadku Tucholi, ze względu na pozycję w sieci osadniczej województwa, także sąsiednich powiatów) - sekcji. Wskaźnik przedsiębiorczości jest postrzegany często jako miara stopnia kreatywności i otwarcia społeczeństwa danego obszaru, a więc może stanowić dobrą lub złą prognozę dla lokowania nowych działalności. Wskaźnik bezrobocia natomiast sytuuje miasto na najlepszej pozycji wśród analizowanej grupy - wg danych z marca 2007 roku, stosunek bezrobotnych do ludności w wieku produkcyjnym wynosił niespełna 12%, podczas gdy w pozostałych miastach zawierał się w przedziale 13-16%.

Tabela. Porównanie wskaźników przedsiębiorczości w wybranych miastach powiatowych (2005 r.)

miasto	ogółem	przetwórstwo przemysłowe	budownictwo	handel i naprawy	hotele i restauracje	transport, gosp. magazynowa i łączność	pośrednictwo finansowe	obsługa nieruchomości	administracja publiczna, obrona narodowa	edukacja	ochrona zdrowia
Rypin	126,8	11,8	15,9	50,7	2,7	9,5	3,0	15,1	1,0	3,0	5,2
Lipno	122,0	10,1	10,8	60,7	2,5	8,5	2,4	10,4	0,9	2,6	6,3
Mogilno	113,0	11,0	12,5	45,2	2,9	7,0	4,4	14,3	0,9	1,9	5,2
Aleksandrów Kujawski	112,3	10,4	11,3	47,0	2,7	6,1	3,4	14,9	1,3	2,5	3,1
Nakło nad Notecią	110,6	14,6	9,3	40,6	2,9	5,4	4,7	16,7	0,8	2,4	5,1
Golub-Dobrzyń	106,0	14,8	9,7	38,1	2,8	8,1	3,3	13,3	1,1	2,2	4,9
Tuchola	101,6	11,6	11,6	30,8	2,6	3,4	2,5	16,9	0,9	5,1	5,8
Żnin	100,7	10,8	9,9	35,2	2,7	5,8	3,6	11,6	0,8	4,1	6,8
Wąbrzeźno	87,1	9,4	7,1	31,7	2,5	3,5	4,2	15,3	1,0	2,2	3,9
Chełmno	83,4	6,8	6,9	28,1	2,4	4,2	3,5	14,3	0,9	2,2	5,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Czynnikami podnoszącym konkurencyjność Tucholi w grupie porównywanych ośrodków, jest natomiast fakt, iż jest jedynym miastem w powiecie, co wyklucza wewnętrzną rywalizację pomiędzy miastami

powiatu. Wprawdzie z punktu widzenia interesów ludności, większa liczba miast wiąże się z łatwiejszą dostępnością do oferowanych przez nie instytucji obsługi mieszkańców, jednak w przypadku powiatu tucholskiego centralne położenie ośrodka powiatowego powoduje, iż nie notuje się problemów wynikających z dostępem do usług (co jest np. poważnym problemem sąsiedniego powiatu świeckiego).

Istotnym czynnikiem konkurencyjności miasta jest jego dostępność komunikacyjna. W tym zakresie wśród analizowanej grupy 10 miast wyróżniają się przede wszystkim: Aleksandrów Kujawski, Mogilno i Nakło leżące przy lub w bezpośrednim sąsiedztwie, dróg krajowych i ważnych linii kolejowych z komunikacją międzyregionalną. Tuchola jako jedno z 3 miast nie leży w sąsiedztwie ani drogi krajowej, ani ważnej linii kolejowej z komunikacją dalekobieżną. Dostępność Tucholi należy ocenić jako porównywalną z Golubiem-Dobrzyń i lepszą, niż dostępność Rypina.

Tabela. Porównanie dostępności komunikacyjnej wybranych miast powiatowych (2007 r.)

	miasta leżące w pobliżu drogi krajowej	miasta leżące w oddaleniu od drogi krajowej
miasta leżące w pobliżu linii kolejowej z komunikacją międzyregionalną	Aleksandrów Kujawski Mogilno Nakło	Wąbrzeźno
miasta leżące w oddaleniu od linii kolejowej z komunikacją międzyregionalną	Chełmno Lipno Żnin	Golub-Dobrzyń Rypin Tuchola

Źródło: Opracowanie własne.

Tuchola posiada dwa (powiązane ze sobą) bardzo istotne walory dające miastu duże przewagi konkurencyjne w stosunku do pozostałych miast powiatowych. Pierwszym jest układ osadniczy województwa, z którego wynika, iż w północno-zachodniej części regionu Tuchola nie posiada „konkurenta” w postaci ośrodków miejskich. Sąsiednia siedziba powiatu - Sępólno Krajeńskie - prezentuje wyraźnie mniejszy potencjał (osłabiany dodatkowo przez fakt dekoncentracji funkcji powiatowych na Sępólno i Więcbork). W kierunku wschodnim rozciąga się największy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego obszar położony pomiędzy dwoma miastami (Tucholę i Świecie dzieli odległość ok. 45 km), a czynnikiem dodatkowo sprzyjającym jest fakt, że siedziba bardzo dużego pod względem powierzchni, ludności oraz liczby gmin powiatu świeckiego, położona jest skrajnie acentralnie, w bardzo dużym oddaleniu od Tucholi. W kierunku południowym od Tucholi w odległości ok. 35 km leży Koronowo, jednak miasto to, pomimo dosyć dużej liczby mieszkańców (ok. 11 tys.) w praktyce pozbawione jest funkcji ponadlokalnych (o zasięgu obsługi wykraczającym poza granice gminy). W obowiązującym do roku 1998 podziale administracyjnym, silnym ośrodkiem usługowym, obsługującym północno-zachodnią część województwa, były Chojnice - miasto leżące w odległości 25 km, z liczbą ludności sięgającą 40 tys. i potencjałem społeczno-gospodarczym znacznie przewyższającym Tucholę. Reforma administracyjna i ściśle z nią związana reforma kompetencji samorządów spowodowała, iż granice województw i powiatów stały się dosyć „szczelne” w zakresie

pełnienia funkcji obsługi mieszkańców (kompetencje poszczególnych szczebli samorządu powodują, iż zadania własne realizowane są w granicach administracyjnych - tym samym mimo fizycznej bliskości - Chojnice zarówno w polityce władz powiatu chojnickiego jak i województwa pomorskiego nie są postrzegane jako ośrodek centralny dla powiatu tucholskiego, czy sępoleńskiego). Chojnice mogą być natomiast miastem mocno konkurencyjnym wobec Tucholi w zakresie lokalizacji usług komercyjnych.

Drugim walorem miasta, bezpośrednio wynikającym z opisanego powyżej, jest rola i znaczenie przypisywane Tucholi w polityce regionalnej władz województwa kujawsko-pomorskiego. W hierarchii sieci osadniczej województwa wyróżnia się następując poziomy: ośrodki stołeczne, ośrodki subregionalne („podregionalne” - uzupełniające oddziaływanie Bydgoszczy i Torunia w zakresie funkcji regionalnych i o zasięgu obsługi obejmującym nawet kilka powiatów), ośrodki powiatowe, ośrodki gminne (z podziałem na miejskie i wiejskie). Tuchola, ze względu na kształt sieci osadniczej w regionie i miejsce miasta w tej sieci, jest lokowana w kategorii miasta „przewidywanego” do roli ośrodka subregionalnego (Strategia rozwoju województwa, str. 47). W grupie miast subregionalnych znalazły się Włocławek, Grudziądz i Inowrocław (a więc miasta o zdecydowanie większym potencjale społeczno-gospodarczym, z liczbą mieszkańców 80 - 120 tys.), natomiast analogicznie jak Tucholę określono także Brodnicę (docelowo jako ośrodek subregionalny dla części północno-wschodniej; podkreślić należy że także Brodnica jest miastem znacznie większym od Tucholi, tym samym Tuchola jest prawdopodobnie nawet w skali całego kraju najmniejszym miastem, któremu przypisuje się funkcje ośrodka uzupełniającego siedziby województwa w zakresie funkcji regionalnych). W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego w koncepcji rozwoju województwa określono nawet przybliżony zakres docelowego obszaru oddziaływania Tucholi jako ośrodka subregionalnego - obejmuje on oprócz powiatu tucholskiego, także powiat sępoleński i zachodnią część powiatu świeckiego.

Takie umiejscowienie Tucholi w polityce regionalnej województwa stanowi bezpośrednią konsekwencję wyłączenia Chojnic z granic regionu i wiąże się z koniecznością „zapełnienia luki” w obsłudze mieszkańców tej części województwa w zakresie funkcji regionalnych. Podkreślić należy, że taka klasyfikacja miasta w sieci osadniczej regionu stanowi potencjalnie wielką przewagę konkurencyjną nad innymi miastami powiatowymi, bowiem dla szczebla miast powiatowych w „Strategii rozwoju województwa” przewiduje się przede wszystkim realizację założeń polityki spójności (czyli głównie rozwoju podstawowej infrastruktury w celu likwidacji zapóźnień i osiągnięcia akceptowalnych standardów), podczas gdy dla szczebla ośrodków subregionalnych zakłada się realizację zarówno założeń polityki spójności, jak i założeń polityki konkurencyjności (a więc rozwoju działalności bezpośrednio przekładających się na tworzenie i rozpowszechnianie innowacji, nowoczesnych technologii, gospodarki opartej na wiedzy - w praktyce są to szkoły wyższe, placówki badawczo-rozwojowe, parki technologiczne, instytucje finansowe, itp.). W przypadku ośrodków subregionalnych finansowanie projektów rozwojowych dotyczących tych kategorii, będzie znacznie łatwiejsze, niż w przypadku ośrodków powiatowych, ponieważ jest to jeden z celów strategii rozwoju całego regionu.

Powiat tucholski wobec głównych wyzwań polityki regionalnej województwa kujawsko-pomorskiego

Istotnym zewnętrznym uwarunkowaniem rozwoju powiatu są jego relacje w stosunku do priorytetów polityki rozwoju regionalnego województwa. Województwo posiada pewną wizję rozwoju, będącą wypadkową zarówno jego uwarunkowań i predyspozycji, jak też woli społeczno-politycznej (wyrażanej w dokumentach opisujących wizję rozwoju regionu - różnego rodzaju strategiach, planach i programach). Ulokowanie danego obszaru w sferze tych priorytetów rozwoju jest bardzo korzystne, gdyż pozwala przypuszczać, iż uwarunkowania zewnętrzne rozwoju będą sprzyjające (rozwój powiatu będzie wzmacniany niejako „przy okazji” realizacji przez województwo własnych zamierzeń rozwojowych). Z kolei brak identyfikacji rozwoju powiatu z tymi celami, jest niekorzystny z dwóch względów - po pierwsze - powiat nie zyskuje tych dodatkowych impulsów, a po drugie - inne obszary leżące w sferze oddziaływania czy też realizacji tych celów, zyskują przewagi konkurencyjne wobec powiatu.

Do najważniejszych priorytetów rozwoju regionu w najbliższej dekadzie, mających charakter prorozwojowy, które nie mają charakteru powszechnego (a więc nie dotyczą w równej mierze wszystkich gmin i powiatów), ale są w jakiś sposób umiejscowione przestrzennie i będą dotyczyły pewnych części województwa w sposób silniejszy, niż innych, należy zaliczyć:

a) rozwój Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego

Cel ten związany jest z dążeniem do wykreowania na terenie województwa obszaru metropolitalnego na bazie potencjału Bydgoszczy i Torunia oraz obszarów podmiejskich tych miast. Obszar metropolitalny ma być węzłem generowania i propagowania szeroko rozumianych impulsów rozwojowych.

Powiat tucholski, podobnie jak większość obszaru województwa odniesie korzyści pośrednie związane z poprawą potencjału społeczno-gospodarczego BTOM, natomiast nie będzie bezpośrednim beneficjentem jego rozwoju. Nie jest położony w strefie bezpośredniego oddziaływania Bydgoszczy i/lub Torunia (nie jest więc w praktyce możliwa lokalizacja na terenie powiatu funkcji i działalności metropolitalnych). Możliwość odniesienia korzyści pośrednich jest natomiast w dużym stopniu warunkowana połączeniami komunikacyjnymi powiatu z BTOM (brak częstych połączeń będzie w tym zakresie barierą, a inne powiaty lepiej skomunikowane odniosą większe korzyści).

b) rozwój infrastruktury komunikacyjnej znaczenia międzyregionalnego

Do infrastruktury tego typu zaliczyć należy przede wszystkim: port lotniczy w Bydgoszczy, autostradę A-1, drogi krajowe ekspresowe S5 i S10 oraz linie kolejowe w relacjach Szczecin - Bydgoszcz - Toruń - Warszawa/Łódź, Poznań - Toruń - Olsztyn oraz Gdynia - Bydgoszcz - Śląsk.

Powiat leży w oddaleniu od wymienionej infrastruktury i może być tylko pośrednim beneficjentem jej rozwoju (skorzysta na fakcie ogólnej poprawy dostępności regionu), gdyż żadne z zadań nie będzie realizowane na jego terenie (a nawet nie w sąsiedztwie powiatu). Dodatkowo - na realizacji tych zadań znacznie zyskają niektóre inne powiaty, których konkurencyjność (dostępność komunikacyjna jest jednym z

podstawowych czynników atrakcyjności i konkurencyjności) znacznie wzrosnie (dotyczy to na przykład w zachodniej części województwa powiatów świeckiego, nakielskiego, znińskiego).

c) kształtowanie hierarchii sieci osadniczej województwa

Jednym z założeń rozwoju społeczno-gospodarczego województwa jest ukształtowanie węzłów sieci osadniczej w sposób, który umożliwi optymalną obsługę mieszkańców całego regionu. Centralnie położone ośrodki regionalne - Bydgoszcz i Toruń, powinny być wspierane przez ośrodki podregionalne - do których zaliczono Włocławek, Grudziądz, Inowrocław, Brodnicę i Tucholę. Ośrodki te pomimo, iż formalnie pełnią funkcje siedzib powiatów mają w zakresie pełnionych zadań i działalności wykraczać poza zadania powiatowe a przestrzenny zasięg ich oddziaływania ma wykraczać poza granice powiatów.

Umieszczenie Tucholi w tej kategorii ośrodków jest bardzo korzystne, ponieważ uprzywilejowuje miasto wobec innych siedzib powiatów, w tym także większych pod względem demograficznym, potencjału społecznego i gospodarczego. Pewnym zagrożeniem jest jednak fakt, iż ustalenia te nie mają charakteru stałego i w przypadku niewykorzystania przez Tucholę tej korzystnej pozycji, mogą ulec weryfikacji.

d) rozwój obszarów wiejskich

Priorytet ma na celu przede wszystkim poprawę efektywności gospodarowania w rolnictwie oraz poprawę jakości życia mieszkańców wiejskich. Jest związany przede wszystkim z obszarami o intensywnej gospodarce rolnej, stąd też w dużo mniejszym zakresie dotyczy powiatu tucholskiego, który ze względów środowiskowych nie należy do czołowych producentów żywności, a funkcja rolnicza zaznacza się silniej w zasadzie tylko w południowej części. Działania w tym kierunku będą natomiast korzystne dla innych powiatów - potencjalnych rywali powiatu tucholskiego.

e) szersze wykorzystanie turystyki dla aktywizacji gospodarczej

Priorytet ma na celu rozwój różnego rodzaju działalności turystycznych, wypoczynkowych i rekreacyjnych dla aktywizacji gospodarczej. Jest to uwarunkowanie korzystne dla powiatu tucholskiego, jako obszaru o dużych walorach i istotnym wciąż znaczeniu w obsłudze turystyki, jednak należy pamiętać, iż w jeszcze większym stopniu dotyczy obszarów (jednostek, rejonów) o walorach kulturowych i uzdrowiskowych oraz obszarów dotąd niewykorzystywanych turystycznie. Stąd też ten pozornie korzystny priorytet może mieć negatywne skutki dla powiatu, gdyż zwiększy podaż oferty turystycznej w regionie (wzmocni konkurencję w regionie) jednocześnie podnosząc jakość i zwiększając zróżnicowanie oferty, co może wpływać na wielkość sprzedaży turystyki w powiecie.

f) ochrona przyrody

Priorytet w większym stopniu ma na celu utrzymanie dotychczasowych form ochrony przyrody, przy dokonywaniu czynności porządkowych w zakresie formalno-organizacyjnym (np. uzupełnianie

dokumentacji, planów ochrony, itp.) niż tworzenie nowych form lub zaostrzanie rygorów ochrony.

Powiat tucholski należy do obszarów dla których działanie to ma szczególnie duże znaczenie ze względu na powierzchnię obszarów objętych ochroną. Zagadnienie ochrony przyrody jest w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego, interpretowane dwojako - jako ograniczenie dla pewnego rodzaju działalności oraz jako uwarunkowanie pozytywne wskazujące na wysoką jakość środowiska. Jak się wydaje, fakt objęcia znacznej części powiatu różnymi formami ochrony należy postrzegać w kategorii uwarunkowań pozytywnych. Na terenie województwa wciąż nie jest znany ostateczny kształt sieci obszarów Natura 2000. Z dostępnych materiałów przedstawiających obecny stan, wynika, iż systemem tym zostanie objęta znaczna część terenów poza powiatem tucholskim, co pośrednio zwiększy udział obszarów chronionych w tych obszarach i podniesie reżimy ochronne. W niektórych przypadkach, obszary Natura 2000 mogą stanowić potencjalną barierę przy podejmowaniu inwestycji, natomiast problemu tego jest pozbawiony powiat tucholski, gdzie Natura 2000 obejmuje obszary już obecnie chronione - w dużej mierze na prawach rezerwatu przyrody, a więc już obecnie bardzo rygorystycznie.

g) realizacja stopnia wodnego na Wiśle - w okolicach Nieszawy

Działanie to zapisywane jest we wszystkich dokumentach z zakresu polityki regionalnej od początku funkcjonowania województwa kujawsko-pomorskiego, jako jeden z priorytetów. Oprócz podstawowego celu jakim jest zapobieżenie katastrofie stopnia wodnego we Włocławku, wskazuje się na liczne korzyści społeczno-gospodarcze dla obszarów w bezpośrednim i nieco dalszym sąsiedztwie stopnia i zalewu (między innymi znaczny impuls na rynku pracy, rozwój infrastruktury komunikacyjnej i technicznej, rozwój rekreacji i turystyki, znaczne korzyści prestiżowo-marketingowe). Z punktu widzenia interesów powiatu tucholskiego podjęcie tej inwestycji nie jest korzystne, między innymi ze względu na wzmocnienie potencjału powiatów aleksandrowskiego, włocławskiego i lipnowskiego, należących do grona konkurentów powiatu tucholskiego.

Reasumując, należy stwierdzić, iż większość priorytetów rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego nie wiąże się z wystąpieniem bezpośrednich korzyści dla powiatu tucholskiego. Realizacja zadań przyczyni się wprawdzie do wystąpienia pośrednich korzyści - związanych z poprawą ogólnego stanu rozwoju województwa - jednak będą to korzyści, które dotkną także inne powiaty, w tym niektóre wskutek ich realizacji mogą zyskać znaczne impulsy rozwojowe - dotyczy to także bezpośrednich konkurentów powiatu w rywalizacji międzyregionalnej. Niektóre z priorytetów będą się wręcz wiązały z wystąpieniem niekorzystnych dla powiatu tucholskiego uwarunkowań związanych np. z rozwojem działalności konkurencyjnych w innych powiatach (wystąpienie „przewag konkurencyjnych”) oraz zmian układów relacji między powiatami i potencjałów poszczególnych powiatów, w wyniku czego niektóre powiaty mogą znacznie wzmocnić swoją pozycję, także kosztem osłabienia pozycji powiatu tucholskiego.

Podsumowanie

Powiat tucholski na tle kujawsko-pomorskiego cechuje się wyraźną specyfiką. Pod względem ogólnego charakteru i pełnionych funkcji silnie odróżnia się od pozostałych powiatów, wskutek czego nie ma praktycznie na terenie regionu innych powiatów, które byłyby pod wieloma względami podobne do tucholskiego. Najważniejsze cechy wyróżniające powiat, to:

- bardzo wysokie zalesienie,
- ogólnie niekorzystne warunki rozwoju rolnictwa i małe znaczenie rolnictwa,
- obecność tylko jednego miasta, przy relatywnie dużym obszarze powiatu,
- nieco peryferyjne położenie względem głównych ciągów komunikacyjnych i głównych osi rozwoju województwa,
- jednoznaczne utożsamianie powiatu z obszarem o bardzo wysokim stanie środowiska.

Specyfika powiatu powoduje, iż w przeciwieństwie do wielu innych powiatów (zarówno w województwie jak też poza jego granicami) nie prezentującymi, podobnie jak tucholski dużego potencjału społecznego czy gospodarczego, powiat jest dobrze znany i łatwo identyfikowany, a cechy które się mu przypisuje budzą zazwyczaj pozytywne skojarzenia.

Główną płaszczyzną podobieństwa powiatu tucholskiego z innymi obszarami jest pełnienie przez niektóre powiaty funkcji turystycznej o podobnym charakterze oraz posiadanie siedzib o podobnym do Tucholi potencjale społeczno-gospodarczym. Ten brak „powiatów podobnych” stanowi także sytuację szczególną, bowiem na terenie województwa można znaleźć liczne powiaty, które pod wieloma względami są bardzo podobne i ich porównania pozwalają w łatwy sposób zidentyfikować różnice w stanie rozwoju oraz mocne i słabe strony.

Szeroko pojmowane uwarunkowania zewnętrzne można ocenić jako **umiarkowanie niekorzystne** uwarunkowanie rozwoju powiatu.

Najważniejsze szanse i mocne strony powiatu wynikające z analizy uwarunkowań zewnętrznych, to:

- bardzo dobra sytuacja powiatu w zakresie wielu zagadnień świadcząca o dobrym stanie rozwoju lub występowaniu pozytywnych uwarunkowań rozwoju - dotyczy to np. stanu środowiska, procesów i struktur demograficznych, podstawowej infrastruktury technicznej, częściowo przedsiębiorczości oraz pewnych aspektów turystyki - w zakresie wielu z tych zagadnień powiat wykazuje na tle innych powiatów bardzo korzystne wskaźniki, niejednokrotnie sytuujące wśród liderów;
- wciąż bardzo korzystne postrzeganie roli i pozycji powiatu w opracowaniach regionalnych (jako lidera turystyki i obszaru o bardzo wysokich walorach ekologicznych);
- bardzo korzystne postrzeganie roli Tucholi jako ośrodka o charakterze ponadpowiatowym;
- brak realnego konkurenta dla Tucholi w tej części województwa - w północno-zachodniej części

województwa (na północ od Nakła i na zachód od Świecia) ze względu na charakter sieci osadniczej, Tuchola nie ma konkurencji wśród miast - jest jedynym istotnym ośrodkiem obsługi o pełnym potencjale miasta powiatowego (sąsiednia siedziba powiatu - Sępólno - wykazuje znacznie mniejszy potencjał).

Najważniejsze zagrożenia i słabe strony powiatu wynikające z uwarunkowań zewnętrznych, to:

- zbyt mały potencjał Tucholi jako ośrodka ponadpowiatowego - wciąż nie wykształca się strefa silnych i wyraźnych ciąż do miasta z innych powiatów,
- położenie powiatu na peryferiach najważniejszych realizowanych i planowanych przedsięwzięć związanych z podnoszeniem konkurencyjności (BTOM, komunikacja, innowacyjność) - w kolejnych latach istnieje ryzyko pogłębienia już dziś peryferyjnego charakteru powiatu;
- realne ryzyko wzmocnienia niektórych ważnych konkurentów powiatu w kolejnych latach (dotyczy to zarówno powiatów, jak też siedzib powiatów, na terenie których będą miały miejsce realizacje inwestycji, głównie o charakterze komunikacyjnym);
- silna konkurencja ze strony innych powiatów wykazujących podobieństwo funkcji turystycznej i ogólnego potencjału - zarówno na terenie województwa (brodnicki, zniński, mogileński, świecki, sępoleński) jak też w sąsiednich regionach - zwłaszcza sąsiedztwo silnych powiatów chojnickiego i starogardzkiego;
- regres tradycyjnej turystyki i spadek znaczenia powiatu w tej dziedzinie (oprócz skutków ekonomicznych, to także bardzo istotna kwestia prestiżu i image'u powiatu - dziedzina, z której powiat słynął i czerpał wymierne korzyści jest obecnie znacznie mniej popularna, niż kilkanaście lat wcześniej, jednocześnie wzrasta rola powiatów wykazujących predyspozycje dla innego charakteru ruchu turystycznego).

Wskazania do kierunków rozwoju wynikające z uwarunkowań zewnętrznych:

- szukanie „nisz”, czyli rozwój specjalizacji na bazie specyfiki powiatu (szukanie dziedzin, w których powiat prezentuje ponadprzeciętnie dobrą sytuację i mogą one pełnić rolę dźwigni rozwoju);
- presja na samorząd regionalny w kierunku wsparcia rozwoju powiatu - dotyczy to zarówno potencjału Tucholi jako siedziby, jak też infrastruktury komunikacyjnej (w tym społeczne znaczenie linii kolejowych) i wsparcia dla rozwoju i restrukturyzacji bazy turystycznej;
- wyrównywanie / nadrabianie zapóźnień wynikających z zadań własnych (w tym m.in. lokalna sieć dróg, lokalna infrastruktura techniczna);
- intensywny marketing i promocja.

Załącznik – zestawienia tabelaryczne, ilustracje

Tab. Miasta powiatowe w województwach Polski północno-zachodniej. Porównanie liczby ludności (2005 r.)

miasto powiatowe	nazwa powiatu	rodzaj powiatu, którego miasto jest siedzibą	województwo	liczba ludności (2004 r.)
Radziejów	radziejowski	ziemski	kujawsko-pomorskie	5771
Kamień Pomorski	kamieński	ziemski	zachodniopomorskie	9123
Sępólno Krajeńskie	sępoleński	ziemski	kujawsko-pomorskie	9254
Nowy Dwór Gdański	nowodworski gdański	ziemski	pomorskie	9957
Sztum	sztumski	ziemski	pomorskie	10001
Łobez	łobeski	ziemski	zachodniopomorskie	10659
Międzychód	międzychodzki	ziemski	wielkopolskie	10930
Puck	pucki	ziemski	pomorskie	11319
Czarnków	czarnkowsko-trzcianecki	ziemski	wielkopolskie	11437
Drawsko Pomorskie	drawski	ziemski	zachodniopomorskie	11512
Myślibórz	myśliborski	ziemski	zachodniopomorskie	11890
Aleksandrów Kujawski	aleksandrowski	ziemski	kujawsko-pomorskie	12376
Mogilno	mogileński	ziemski	kujawsko-pomorskie	12399
Pyrzyce	pyrzycki	ziemski	zachodniopomorskie	12682
Golub-Dobrzyń	golubsko-dobrzyński	ziemski	kujawsko-pomorskie	13057
Sławno	sławieński	ziemski	zachodniopomorskie	13325
Wolsztyn	wolsztyński	ziemski	wielkopolskie	13587
Grodzisk Wielkopolski	grodziski wielkopolski	ziemski	wielkopolskie	13698
Wąbrzeźno	wąbrzeski	ziemski	kujawsko-pomorskie	13834
Tuchola	tucholski	ziemski	kujawsko-pomorskie	13975
Żnin	żniński	ziemski	kujawsko-pomorskie	14105
Słupca	śłupecki	ziemski	wielkopolskie	14451
Ostrzeszów	ostrzeszowski	ziemski	wielkopolskie	14580
Człuchów	człuchowski	ziemski	pomorskie	14610
Kępno	kępiński	ziemski	wielkopolskie	14713
Lipno	lipnowski	ziemski	kujawsko-pomorskie	14830
Nowy Tomyśl	nowotomyski	ziemski	wielkopolskie	15255
Kartuzy	kartuski	ziemski	pomorskie	15303
Świdwin	świdwiński	ziemski	zachodniopomorskie	15723
Choszczno	choszczeński	ziemski	zachodniopomorskie	15743
Rypin	rypiński	ziemski	kujawsko-pomorskie	16591
Gryfice	gryficki	ziemski	zachodniopomorskie	16773
Bytów	bytowski	ziemski	pomorskie	16788
Pleszew	pleszewski	ziemski	wielkopolskie	17824
Oborniki	obornicki	ziemski	wielkopolskie	17895
Złotów	złotowski	ziemski	wielkopolskie	18451
Szamotuły	szamotulski	ziemski	wielkopolskie	18778
Nakło n. Notecią	nakielski	ziemski	kujawsko-pomorskie	19456
Chodzież	chodzieski	ziemski	wielkopolskie	19716
Chelmno	chelmiński	ziemski	kujawsko-pomorskie	20428
Gostyń	gostyński	ziemski	wielkopolskie	20643
Rawicz	rawicki	ziemski	wielkopolskie	21336
Gryfino	gryfiński	ziemski	zachodniopomorskie	21561
Środa Wielkopolska	średzki wielkopolski	ziemski	wielkopolskie	21640
Goleniów	goleniowski	ziemski	zachodniopomorskie	22480
Kościerzyna	kościerski	ziemski	pomorskie	23031
Koło	kolski	ziemski	wielkopolskie	23101
Pruszcz Gd	gdański	ziemski	pomorskie	23800
Kościan	kościański	ziemski	wielkopolskie	24121

Białogard	białogardzki	ziemski	zachodniopomorskie	24356
Wągrowiec	wągrowiecki	ziemski	wielkopolskie	24574
Świecie	świecki	ziemski	kujawsko-pomorskie	25660
Jarocin	jarociński	grodzki i ziemski	wielkopolskie	25856
Wałcz	wałcki	ziemski	zachodniopomorskie	26220
Brodnica	brodnicki	ziemski	kujawsko-pomorskie	27588
Września	wrzesiński	ziemski	wielkopolskie	28650
Krotoszyn	krotoszyński	ziemski	wielkopolskie	29362
Turek	turecki	ziemski	wielkopolskie	29437
Śrem	śremski	ziemski	wielkopolskie	30283
Police	policki	ziemski	zachodniopomorskie	34319
Lębork	łęborski	ziemski	pomorskie	35120
Kwidzyn	kwidzyński	ziemski	pomorskie	37872
Malbork	malborski	ziemski	pomorskie	38528
Szczecinek	szczecinecki	ziemski	zachodniopomorskie	38864
Chojnice	chojnicki	ziemski	pomorskie	39752
Sopot	Sopot	grodzki	pomorskie	40075
Świnoujście	Świnoujście	grodzki	zachodniopomorskie	40933
Kołobrzeg	kołobrzegi	ziemski	zachodniopomorskie	44887
Wejherowo	wejherowski	ziemski	pomorskie	44977
Starogard Gdański	starogardzki	ziemski	pomorskie	48229
Tczew	tczewski	ziemski	pomorskie	60244
Leszno	Leszno	grodzki i ziemski	wielkopolskie	63970
Gniezno	gnieźnieński	ziemski	wielkopolskie	70145
Stargard Szczeciński	stargardzki	ziemski	zachodniopomorskie	70639
Ostrów Wielkopolski	ostrowski wielkopolski	ziemski	wielkopolskie	72672
Piła	piłski	ziemski	wielkopolskie	75144
Inowrocław	inowrocławski	ziemski	kujawsko-pomorskie	77313
Konin	Konin	grodzki i ziemski	wielkopolskie	80838
Słupsk	Słupsk	grodzki i ziemski	pomorskie	98695
Grudziądz	Grudziądz	grodzki i ziemski	kujawsko-pomorskie	99578
Koszalin	Koszalin	grodzki i ziemski	zachodniopomorskie	107886
Kalisz	Kalisz	grodzki i ziemski	wielkopolskie	108841
Włocławek	Włocławek	grodzki i ziemski	kujawsko-pomorskie	119939
Toruń	Toruń	grodzki i ziemski	kujawsko-pomorskie	208007
Gdynia	Gdynia	grodzki	pomorskie	252791
Bydgoszcz	Bydgoszcz	grodzki i ziemski	kujawsko-pomorskie	366074
Szczecin	Szczecin	grodzki	zachodniopomorskie	411119
Gdańsk	Gdańsk	grodzki	pomorskie	458053
Poznań	Poznań	grodzki i ziemski	wielkopolskie	567882

Tab. Podstawowe parametry wybranych powiatów północno-zachodniej części Polski (2005 r.)

powiat	powierzchnia	ludność	gęstość zaludnienia	liczba gmin ogółem	gminy miejskie	gminy wiejskie	gminy miejsko-wiejskie	liczba miast	REGON / 1000 mk	lesistość (%)
aleksandrowski	476	55 180	115,9	9	3	6	0	3	91,0	7,3
białogardzki	845	48 273	57,1	4	1	2	1	2	96,3	39,5
brodnicki	1 039	75 038	72,2	10	1	7	2	3	70,1	21,3
bydgoski	1 395	94 841	68,0	8	0	6	2	2	87,3	40,6
bytowski	2 193	75 328	34,3	10	0	8	2	2	74,6	51,7
chełmiński	528	51 515	97,6	7	1	6	0	1	59,1	6,7
chodzieski	681	47 034	69,1	5	1	2	2	3	85,5	35,1
chojnicki	1 364	91 410	67,0	5	1	2	2	3	74,4	51,4
czarnkowsko-trzcianecki	1 808	86 175	47,7	8	1	4	3	4	73,3	50,4

człuchowski	1 574	56 867	36,1	7	1	4	2	3	82,1	48,6
drawski	1 765	58 246	33,0	6	0	2	4	4	100,3	45,2
gdański	793	84 711	106,8	8	1	7	0	1	100,7	17,7
golubsko-dobrzyński	613	45 145	73,6	6	1	4	1	2	69,2	19,7
grudziądzki	728	38 420	52,8	6	0	4	2	2	53,9	14,2
inowrocławski	1 225	165 527	135,1	9	1	4	4	5	76,9	10,1
kartuski	1 120	108 560	96,9	8	0	6	2	2	72,1	29,9
kołobrzesci	726	76 020	104,7	7	1	6	0	1	176,5	21,0
koszaliński	1 669	63 968	38,3	8	0	5	3	3	99,1	41,8
kościerski	1 166	66 639	57,2	8	1	7	0	1	63,6	44,3
kwidzyński	835	80 742	96,7	6	1	4	1	2	84,3	22,5
łębski	707	63 708	90,1	5	2	3	0	2	122,7	39,2
lipnowski	1 016	66 273	65,2	9	1	6	2	3	69,6	21,8
malborski	494	63 051	127,6	6	1	4	1	2	87,7	2,0
mogileński	676	47 011	69,5	4	0	2	2	2	67,4	15,9
nakielski	1 120	84 794	75,7	5	0	1	4	4	77,2	23,0
nowodworski	653	35 549	54,4	5	1	3	1	2	95,5	8,4
pilski	1 267	137 162	108,3	9	1	4	4	5	86,1	28,2
pucki	578	73 788	127,7	7	4	3	0	4	129,3	30,2
radziejowski	607	42 394	69,8	7	1	5	1	2	72,4	4,6
rypiński	587	44 398	75,6	6	1	5	0	1	78,8	19,1
sępoleński	791	40 895	51,7	4	0	1	3	3	69,7	24,2
ślawieński	1 044	57 727	55,3	6	2	4	0	2	100,5	28,1
ślupski	2 304	92 102	40,0	10	1	8	1	2	85,7	35,3
starogardzki	1 345	121 878	90,6	13	3	9	1	4	74,0	42,1
szczecinecki	1 765	77 322	43,8	6	1	2	3	4	102,5	43,8
sztumski	731	41 886	57,3	5	0	3	2	2	71,6	16,8
świdwiński	1 093	49 052	44,9	6	1	4	1	2	86,0	34,7
świecki	1 473	96 984	65,8	11	0	9	2	2	71,3	35,3
tczewski	698	112 519	161,2	6	1	3	2	3	80,1	14,4
toruński	1 230	88 773	72,2	9	1	8	0	1	67,7	33,9
tucholski	1 075	47 231	43,9	6	0	5	1	1	68,7	48,2
walecki	1 414	54 779	38,7	5	1	1	3	4	110,2	54,4
wąbrzeski	501	34 957	69,8	5	1	4	0	1	63,1	7,8
wągrowiecki	1 041	67 520	64,9	7	1	4	2	3	86,7	18,7
wejherowski	1 280	180 691	141,2	10	3	7	0	3	85,7	43,3
włocławski	1 472	85 471	58,1	13	1	7	5	6	60,9	18,2
złotowski	1 661	68 533	41,3	8	1	4	3	4	57,9	45,5
żniński	984	69 808	70,9	6	0	2	4	4	72,3	16,7
m.Bydgoszcz	174	366 074	2103,9	1	1	0	0	1	127,6	27,1
m.Gdańsk	262	458 053	1748,3	1	1	0	0	1	128,0	17,4
m.Gdynia	136	252 791	1858,8	1	1	0	0	1	123,7	43,6
m.Grudziądz	59	99 578	1687,8	1	1	0	0	1	90,3	19,3
m.Koszalin	83	107 886	1299,8	1	1	0	0	1	172,8	39,4
m.Ślupsk	43	98 695	2295,2	1	1	0	0	1	140,7	11,7
m.Sopot	17	40 075	2357,4	1	1	0	0	1	186,0	52,8
m.Toruń	116	208 007	1793,2	1	1	0	0	1	121,3	23,5
m.Włocławek	85	119 939	1411,0	1	1	0	0	1	120,1	24,2

Tab. Podstawowe parametry wybranych powiatów północno-zachodniej części Polski (2005 r.)

Powierzchnia (km kw)		Liczba ludności		Gęstość zaludnienia (os/km ²)	
ślupski	2 304	m.Gdańsk	458 053	m.Sopot	2357,4
bytowski	2 193	m.Bydgoszcz	366 074	m.Ślupsk	2295,2
czarnkowsko-trzcianecki	1 808	m.Gdynia	252 791	m.Bydgoszcz	2103,9
drawski	1 765	m.Toruń	208 007	m.Gdynia	1858,8
szczecinecki	1 765	wejherowski	180 691	m.Toruń	1793,2
koszaliński	1 669	inowrocławski	165 527	m.Gdańsk	1748,3
złotowski	1 661	pilski	137 162	m.Grudziądz	1687,8
człuchowski	1 574	starogardzki	121 878	m.Włocławek	1411,0
świecki	1 473	m.Włocławek	119 939	m.Koszalin	1299,8
włocławski	1 472	tczewski	112 519	tczewski	161,2
walecki	1 414	kartuski	108 560	wejherowski	141,2
bydgoski	1 395	m.Koszalin	107 886	inowrocławski	135,1
chojnicki	1 364	m.Grudziądz	99 578	pucki	127,7
starogardzki	1 345	m.Ślupsk	98 695	malborski	127,6
wejherowski	1 280	świecki	96 984	aleksandrowski	115,9
pilski	1 267	bydgoski	94 841	pilski	108,3
toruński	1 230	ślupski	92 102	gdański	106,8
inowrocławski	1 225	chojnicki	91 410	kołobrzesci	104,7
kościerski	1 166	toruński	88 773	chełmiński	97,6
kartuski	1 120	czarnkowsko-trzcianecki	86 175	kartuski	96,9
nakielski	1 120	włocławski	85 471	kwidzyński	96,7
świdwiński	1 093	nakielski	84 794	starogardzki	90,6
tucholski	1 075	gdański	84 711	łęborski	90,1
ślawieński	1 044	kwidzyński	80 742	nakielski	75,7
wągrowiecki	1 041	szczecinecki	77 322	rypiński	75,6
brodnicki	1 039	kołobrzesci	76 020	golubsko-dobrzyński	73,6
lipnowski	1 016	bytowski	75 328	brodnicki	72,2
żniński	984	brodnicki	75 038	toruński	72,2
białogardzki	845	pucki	73 788	żniński	70,9
kwidzyński	835	żniński	69 808	radziejowski	69,8
gdański	793	złotowski	68 533	wąbrzeski	69,8
sępoleński	791	wągrowiecki	67 520	mogileński	69,5
sztumski	731	kościerski	66 639	chodzieski	69,1
grudziądzki	728	lipnowski	66 273	bydgoski	68,0
kołobrzesci	726	koszaliński	63 968	chojnicki	67,0
łęborski	707	łęborski	63 708	świecki	65,8
tczewski	698	malborski	63 051	lipnowski	65,2
chodzieski	681	drawski	58 246	wągrowiecki	64,9
mogileński	676	ślawieński	57 727	włocławski	58,1
nowodworski	653	człuchowski	56 867	sztumski	57,3
golubsko-dobrzyński	613	aleksandrowski	55 180	kościerski	57,2
radziejowski	607	walecki	54 779	białogardzki	57,1
rypiński	587	chełmiński	51 515	ślawieński	55,3
pucki	578	świdwiński	49 052	nowodworski	54,4
chełmiński	528	białogardzki	48 273	grudziądzki	52,8
wąbrzeski	501	tucholski	47 231	sępoleński	51,7
malborski	494	chodzieski	47 034	czarnkowsko-trzcianecki	47,7
aleksandrowski	476	mogileński	47 011	świdwiński	44,9
m.Gdańsk	262	golubsko-dobrzyński	45 145	tucholski	43,9
m.Bydgoszcz	174	rypiński	44 398	szczecinecki	43,8

m.Gdynia	136	radziejowski	42 394	złotowski	41,3
m.Toruń	116	sztumski	41 886	ślupski	40,0
m.Włocławek	85	sępoleński	40 895	walecki	38,7
m.Koszalin	83	m.Sopot	40 075	koszaliński	38,3
m.Grudziądz	59	grudziądzki	38 420	człuchowski	36,1
m.Ślupsk	43	nowodworski	35 549	bytowski	34,3
m.Sopot	17	wąbrzeski	34 957	drawski	33,0

Tabela. Wskaźniki zagospodarowania i ruchu turystycznego na 1000 mk (2005 rok)

miejsca noclegowe ogółem		udzielone noclegi		korzystający z noclegów	
nowodworski	263,78	kołobrzeski	35 924,39	kołobrzeski	3 887,79
kołobrzeski	257,87	ślawieński	17 546,38	m.Sopot	3 339,06
ślawieński	239,75	koszaliński	13 551,62	pucki	2 171,61
koszaliński	220,70	nowodworski	13 361,95	nowodworski	2 016,03
pucki	215,02	pucki	11 888,08	koszaliński	1 952,91
łęborski	200,87	m.Sopot	9 841,52	ślawieński	1 719,63
ślupski	139,56	łęborski	9 533,79	łęborski	1 506,39
m.Sopot	87,11	aleksandrowski	9 507,63	aleksandrowski	1 165,97
kościernicki	64,56	ślupski	9 199,91	ślupski	1 069,33
drawski	50,65	inowrocławski	3 113,35	m.Gdańsk	796,63
tucholski	50,22	kościernicki	2 981,81	m.Toruń	768,11
aleksandrowski	41,95	tucholski	2 063,07	kościernicki	720,46
człuchowski	38,14	m.Gdańsk	1 934,17	bydgoski	514,94
brodnicki	35,66	walecki	1 606,67	żniński	507,94
chojnicki	33,95	drawski	1 580,11	malborski	502,77
mogileński	30,42	chojnicki	1 559,97	walecki	482,01
bydgoski	26,52	mogileński	1 462,62	tucholski	419,45
żniński	25,77	brodnicki	1 346,62	pilski	406,01
kartuski	24,07	włocławski	1 292,41	m.Gdynia	396,28
bytowski	22,48	bydgoski	1 254,29	chojnicki	393,38
m.Gdańsk	21,19	żniński	1 239,21	brodnicki	371,17
walecki	20,46	m.Toruń	1 209,73	m.Włocławek	349,12
świdwiński	15,92	kartuski	1 081,97	m.Koszalin	324,35
sępoleński	13,91	malborski	1 032,56	kartuski	322,96
malborski	13,20	wągrowiecki	973,58	gdański	316,09
świecki	12,70	człuchowski	952,31	wągrowiecki	302,44
inowrocławski	12,63	bytowski	896,16	chodzieski	279,56
czarnkowsko-trzcianecki	11,81	m.Gdynia	892,55	drawski	278,85
włocławski	11,06	świdwiński	811,20	inowrocławski	275,08
pilski	10,47	m.Włocławek	764,87	wejherowski	273,40
m.Toruń	10,07	sępoleński	649,69	m.Grudziądz	273,38
grudziądzki	9,89	pilski	616,14	m.Ślupsk	265,86
rypiński	9,62	świecki	590,38	m.Bydgoszcz	253,53
m.Gdynia	9,55	chodzieski	586,53	człuchowski	227,39
złotowski	9,31	m.Grudziądz	560,41	mogileński	225,52
m.Grudziądz	9,19	szczecinecki	549,00	bytowski	214,94
gdański	9,15	czarnkowsko-trzcianecki	548,52	czarnkowsko-trzcianecki	193,59
starogardzki	8,74	gdański	532,07	świecki	180,57
wągrowiecki	8,66	wejherowski	505,51	toruński	180,17
lipnowski	8,01	m.Koszalin	472,68	białogardzki	177,22
szczecinecki	7,71	m.Ślupsk	469,51	szczecinecki	170,00

chodzieski	7,61	białogardzki	454,89	świdwiński	166,48
wejherowski	6,18	rypiński	450,76	starogardzki	155,08
m. Słupsk	5,99	m. Bydgoszcz	450,48	chełmiński	151,74
wąbrzeski	5,89	starogardzki	445,21	sępoleński	151,73
toruński	5,78	grudziądzki	441,80	lipnowski	142,11
m. Bydgoszcz	5,27	kwidzyński	439,49	włocławski	138,70
m. Włocławek	5,11	złotowski	329,48	wąbrzeski	117,40
chełmiński	5,07	toruński	302,92	kwidzyński	96,05
kwidzyński	4,73	wąbrzeski	302,11	tczewski	92,67
golubsko-dobrzyński	4,30	chełmiński	293,18	rypiński	89,91
białogardzki	4,29	lipnowski	220,10	golubsko-dobrzyński	71,28
m. Koszalin	4,15	golubsko-dobrzyński	185,98	grudziądzki	70,85
radziejowski	3,94	tczewski	153,97	złotowski	66,07
nakielski	1,79	radziejowski	139,29	nakielski	60,50
tczewski	1,60	nakielski	69,37	radziejowski	14,81
sztumski	0,50	sztumski	23,61	sztumski	11,27

Tab. Porównanie potencjału turystycznego wybranych powiatów Polski północno-zachodniej (2005 r.)

obiekty ogółem VII			obiekty całoroczne VII		
pucki	pomorskie	160	kołobrzeski	zachodniopomorskie	61
kołobrzeski	zachodniopomorskie	122	pucki	pomorskie	53
koszaliński	zachodniopomorskie	108	m. Gdańsk	pomorskie	50
łęborski	pomorskie	97	koszaliński	zachodniopomorskie	32
słupski	pomorskie	94	m. Toruń	kujawsko-pomorskie	28
ślawieński	zachodniopomorskie	82	słupski	pomorskie	27
nowodworski	pomorskie	75	m. Sopot	pomorskie	23
m. Gdańsk	pomorskie	73	aleksandrowski	kujawsko-pomorskie	20
kościernicki	pomorskie	41	m. Gdynia	pomorskie	19
chojnicki	pomorskie	40	pilski	wielkopolskie	17
kartuski	pomorskie	36	m. Bydgoszcz	kujawsko-pomorskie	17
bydgoski	kujawsko-pomorskie	31	kartuski	pomorskie	16
m. Toruń	kujawsko-pomorskie	30	łęborski	pomorskie	16
m. Sopot	pomorskie	28	chojnicki	pomorskie	16
aleksandrowski	kujawsko-pomorskie	24	bydgoski	kujawsko-pomorskie	15
drawski	zachodniopomorskie	24	ślawieński	zachodniopomorskie	15
pilski	wielkopolskie	23	nowodworski	pomorskie	14
m. Gdynia	pomorskie	23	żniński	kujawsko-pomorskie	12
tucholski	kujawsko-pomorskie	20	m. Grudziądz	kujawsko-pomorskie	12
bytowski	pomorskie	20	chodzieski	wielkopolskie	12
żniński	kujawsko-pomorskie	20	wejherowski	pomorskie	12
brodnicki	kujawsko-pomorskie	20	kościernicki	pomorskie	12
mogileński	kujawsko-pomorskie	20	inowrocławski	kujawsko-pomorskie	12
m. Bydgoszcz	kujawsko-pomorskie	19	czarnkowsko-trzcianecki	wielkopolskie	11
starogardzki	pomorskie	18	kwidzyński	pomorskie	10
człuchowski	pomorskie	18	drawski	zachodniopomorskie	10
świecki	kujawsko-pomorskie	17	szczecinecki	zachodniopomorskie	9
czarnkowsko-trzcianecki	wielkopolskie	17	gdański	pomorskie	9
wejherowski	pomorskie	17	walecki	zachodniopomorskie	9
walecki	zachodniopomorskie	15	m. Koszalin	zachodniopomorskie	9
włocławski	kujawsko-pomorskie	14	m. Włocławek	kujawsko-pomorskie	9
toruński	kujawsko-pomorskie	14	m. Słupsk	pomorskie	9

chodzieski	wielkopolskie	14	bytowski	pomorskie	8
m.Grudziądz	kujawsko-pomorskie	14	toruński	kujawsko-pomorskie	8
szczecinecki	zachodniopomorskie	13	człuchowski	pomorskie	8
inowrocławski	kujawsko-pomorskie	13	starogardzki	pomorskie	8
sępoleński	kujawsko-pomorskie	12	malborski	pomorskie	8
gdański	pomorskie	11	brodnicki	kujawsko-pomorskie	7
kwidzyński	pomorskie	11	tczewski	pomorskie	6
wąbrzeski	kujawsko-pomorskie	11	świecki	kujawsko-pomorskie	6
m.Słupsk	pomorskie	9	świdwiński	zachodniopomorskie	6
m.Koszalin	zachodniopomorskie	9	wągrowiecki	wielkopolskie	6
wągrowiecki	wielkopolskie	9	chełmiński	kujawsko-pomorskie	6
malborski	pomorskie	9	złotowski	wielkopolskie	5
m.Włocławek	kujawsko-pomorskie	9	włocławski	kujawsko-pomorskie	5
lipnowski	kujawsko-pomorskie	9	golubsko-dobrzyński	kujawsko-pomorskie	5
radziejowski	kujawsko-pomorskie	9	nakielski	kujawsko-pomorskie	4
złotowski	wielkopolskie	8	białogardzki	zachodniopomorskie	4
świdwiński	zachodniopomorskie	8	mogileński	kujawsko-pomorskie	4
rypiński	kujawsko-pomorskie	8	tucholski	kujawsko-pomorskie	3
chełmiński	kujawsko-pomorskie	8	lipnowski	kujawsko-pomorskie	3
golubsko-dobrzyński	kujawsko-pomorskie	7	wąbrzeski	kujawsko-pomorskie	3
tczewski	pomorskie	6	grudziądzki	kujawsko-pomorskie	2
grudziądzki	kujawsko-pomorskie	5	sztumski	pomorskie	2
nakielski	kujawsko-pomorskie	4	rypiński	kujawsko-pomorskie	2
białogardzki	zachodniopomorskie	4	sępoleński	kujawsko-pomorskie	1
sztumski	pomorskie	2	radziejowski	kujawsko-pomorskie	0

Tab. Porównanie potencjału turystycznego wybranych powiatów Polski północno-zachodniej (2005 r.)

miejsca noclegowe ogółem VII			miejsca noclegowe całoroczne VII		
kołobrzeski	zachodniopomorskie	19 603	kołobrzeski	zachodniopomorskie	10 824
pucki	pomorskie	15 866	pucki	pomorskie	5 459
koszaliński	zachodniopomorskie	14 118	m.Gdańsk	pomorskie	5 352
ślawieński	zachodniopomorskie	13 840	słupski	pomorskie	3 645
słupski	pomorskie	12 854	koszaliński	zachodniopomorskie	3 057
łęborski	pomorskie	12 797	ślawieński	zachodniopomorskie	2 689
m.Gdańsk	pomorskie	9 705	m.Sopot	pomorskie	2 282
nowodworski	pomorskie	9 377	aleksandrowski	kujawsko-pomorskie	2 070
kościernicki	pomorskie	4 302	inowrocławski	kujawsko-pomorskie	2 038
m.Sopot	pomorskie	3 491	m.Toruń	kujawsko-pomorskie	1 920
chojnicki	pomorskie	3 103	m.Gdynia	pomorskie	1 695
drawski	zachodniopomorskie	2 950	m.Bydgoszcz	kujawsko-pomorskie	1 678
brodnicki	kujawsko-pomorskie	2 676	nowodworski	pomorskie	1 414
kartuski	pomorskie	2 613	łęborski	pomorskie	1 272
bydgoski	kujawsko-pomorskie	2 515	bydgoski	kujawsko-pomorskie	1 135
m.Gdynia	pomorskie	2 415	piłski	wielkopolskie	990
tucholski	kujawsko-pomorskie	2 372	żniński	kujawsko-pomorskie	911
aleksandrowski	kujawsko-pomorskie	2 315	kartuski	pomorskie	897
człuchowski	pomorskie	2 169	wejherowski	pomorskie	858
m.Toruń	kujawsko-pomorskie	2 094	kościernicki	pomorskie	821
inowrocławski	kujawsko-pomorskie	2 091	chojnicki	pomorskie	705
m.Bydgoszcz	kujawsko-pomorskie	1 928	walecki	zachodniopomorskie	663
żniński	kujawsko-pomorskie	1 799	m.Grudziądz	kujawsko-pomorskie	641
bytowski	pomorskie	1 693	m.Włocławek	kujawsko-pomorskie	613

piłski	wielkopolskie	1 436	m.Słupsk	pomorskie	591
mogileński	kujawsko-pomorskie	1 430	malborski	pomorskie	580
świecki	kujawsko-pomorskie	1 232	starogardzki	pomorskie	552
walecki	zachodniopomorskie	1 121	gdański	pomorskie	523
wejherowski	pomorskie	1 117	brodnicki	kujawsko-pomorskie	485
starogardzki	pomorskie	1 065	m.Koszalin	zachodniopomorskie	448
czarnkowsko-trzcianecki	wielkopolskie	1 018	wągrowiecki	wielkopolskie	430
włocławski	kujawsko-pomorskie	945	drawski	zachodniopomorskie	429
m.Grudziądz	kujawsko-pomorskie	915	włocławski	kujawsko-pomorskie	421
malborski	pomorskie	832	świecki	kujawsko-pomorskie	419
świdwiński	zachodniopomorskie	781	świdwiński	zachodniopomorskie	401
gdański	pomorskie	775	bytowski	pomorskie	393
złotowski	wielkopolskie	638	toruński	kujawsko-pomorskie	371
m.Włocławek	kujawsko-pomorskie	613	kwidzyński	pomorskie	367
szczecinecki	zachodniopomorskie	596	szczecinecki	zachodniopomorskie	358
m.Słupsk	pomorskie	591	czarnkowsko-trzcianecki	wielkopolskie	352
wągrowiecki	wielkopolskie	585	chodzieski	wielkopolskie	321
sępoleński	kujawsko-pomorskie	569	człuchowski	pomorskie	307
lipnowski	kujawsko-pomorskie	531	tucholski	kujawsko-pomorskie	221
toruński	kujawsko-pomorskie	513	białogardzki	zachodniopomorskie	207
m.Koszalin	zachodniopomorskie	448	chełmiński	kujawsko-pomorskie	203
rypiński	kujawsko-pomorskie	427	złotowski	wielkopolskie	200
kwidzyński	pomorskie	382	mogileński	kujawsko-pomorskie	198
grudziądzki	kujawsko-pomorskie	380	tczewski	pomorskie	180
chodzieski	wielkopolskie	358	nakielski	kujawsko-pomorskie	152
chełmiński	kujawsko-pomorskie	261	golubsko-dobrzyński	kujawsko-pomorskie	146
białogardzki	zachodniopomorskie	207	lipnowski	kujawsko-pomorskie	122
wąbrzeski	kujawsko-pomorskie	206	grudziądzki	kujawsko-pomorskie	100
golubsko-dobrzyński	kujawsko-pomorskie	194	wąbrzeski	kujawsko-pomorskie	48
tczewski	pomorskie	180	rypiński	kujawsko-pomorskie	39
radziejowski	kujawsko-pomorskie	167	sępoleński	kujawsko-pomorskie	36
nakielski	kujawsko-pomorskie	152	sztumski	pomorskie	21
sztumski	pomorskie	21	radziejowski	kujawsko-pomorskie	0

Tab. Porównanie potencjału turystycznego wybranych powiatów Polski północno-zachodniej (2005 r.)

korzystający z noclegów ogółem I-XII			korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII		
m.Gdańsk	pomorskie	364 897	m.Gdańsk	pomorskie	147 375
kołobrzesci	zachodniopomorskie	295 550	kołobrzesci	zachodniopomorskie	112 650
pucki	pomorskie	160 239	m.Toruń	kujawsko-pomorskie	49 806
m.Toruń	kujawsko-pomorskie	159 773	m.Sopot	pomorskie	38 156
m.Sopot	pomorskie	133 813	m.Gdynia	pomorskie	34 274
koszaliński	zachodniopomorskie	124 924	koszaliński	zachodniopomorskie	21 057
m.Gdynia	pomorskie	100 177	piłski	wielkopolskie	18 512
ślawieński	zachodniopomorskie	99 269	wejherowski	pomorskie	13 956
słupski	pomorskie	98 487	m.Bydgoszcz	kujawsko-pomorskie	13 864
lęborski	pomorskie	95 969	malborski	pomorskie	12 275
m.Bydgoszcz	kujawsko-pomorskie	92 810	lęborski	pomorskie	10 729
nowodworski	pomorskie	71 668	słupski	pomorskie	7 398
aleksandrowski	kujawsko-pomorskie	64 338	pucki	pomorskie	6 999
piłski	wielkopolskie	55 689	m.Koszalin	zachodniopomorskie	6 438
wejherowski	pomorskie	49 401	m.Słupsk	pomorskie	5 645
bydgoski	kujawsko-pomorskie	48 837	m.Włocławek	kujawsko-pomorskie	5 169

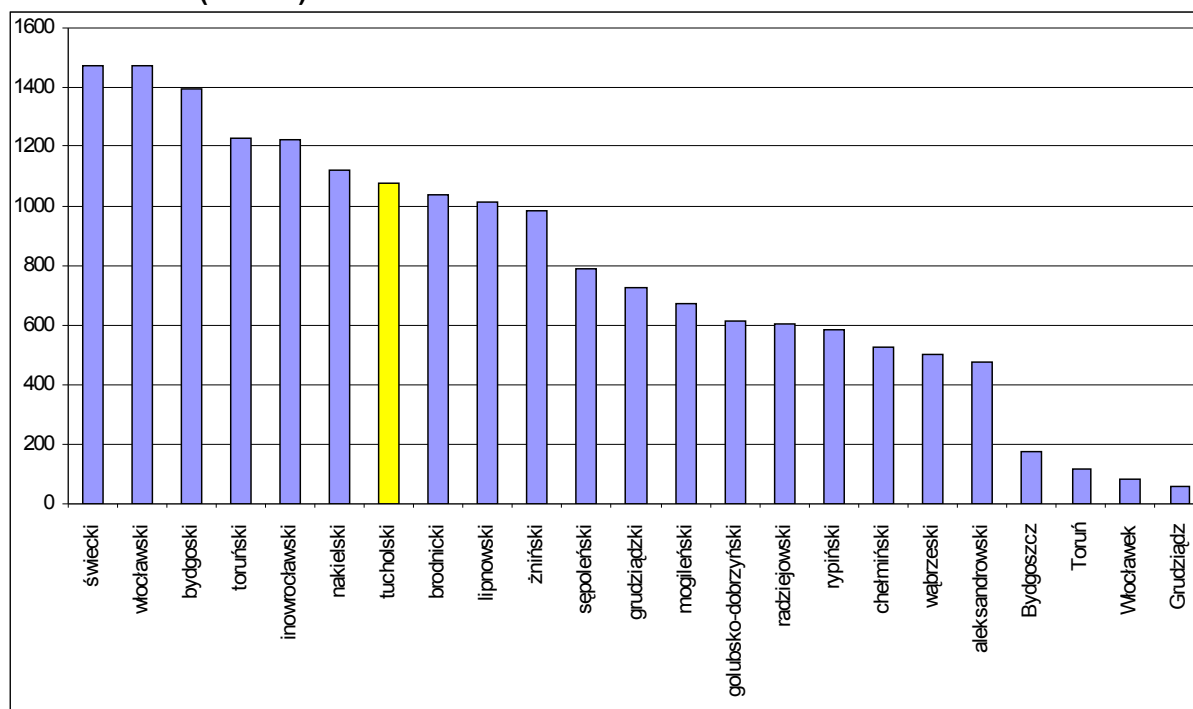
kościerski	pomorskie	48 011	ślawieński	zachodniopomorskie	4 389
inowrocławski	kujawsko-pomorskie	45 533	walecki	zachodniopomorskie	3 040
m.Włocławek	kujawsko-pomorskie	41 873	szczecinecki	zachodniopomorskie	2 905
chojnicki	pomorskie	35 959	gdański	pomorskie	2 791
żniński	kujawsko-pomorskie	35 458	chojnicki	pomorskie	2 715
kartuski	pomorskie	35 061	bydgoski	kujawsko-pomorskie	2 479
m.Koszalin	zachodniopomorskie	34 993	m.Grudziądz	kujawsko-pomorskie	2 466
malborski	pomorskie	31 700	bytowski	pomorskie	2 173
brodnicki	kujawsko-pomorskie	27 852	nowodworski	pomorskie	2 079
m.Grudziądz	kujawsko-pomorskie	27 223	drawski	zachodniopomorskie	1 949
gdański	pomorskie	26 776	świdwiński	zachodniopomorskie	1 863
walecki	zachodniopomorskie	26 404	wągrowiecki	wielkopolskie	1 835
m.Słupsk	pomorskie	26 239	żniński	kujawsko-pomorskie	1 828
wągrowiecki	wielkopolskie	20 421	aleksandrowski	kujawsko-pomorskie	1 675
tucholski	kujawsko-pomorskie	19 811	inowrocławski	kujawsko-pomorskie	1 614
starogardzki	pomorskie	18 901	brodnicki	kujawsko-pomorskie	1 580
świecki	kujawsko-pomorskie	17 512	tczewski	pomorskie	1 551
czarnkowsko-trzcianecki	wielkopolskie	16 683	świecki	kujawsko-pomorskie	1 468
drawski	zachodniopomorskie	16 242	kartuski	pomorskie	1 457
bytowski	pomorskie	16 191	czarnkowsko-trzcianecki	wielkopolskie	1 449
toruński	kujawsko-pomorskie	15 994	kwidzyński	pomorskie	1 410
chodzieski	wielkopolskie	13 149	starogardzki	pomorskie	1 402
szczecinecki	zachodniopomorskie	13 145	białogardzki	zachodniopomorskie	1 401
człuchowski	pomorskie	12 931	lipnowski	kujawsko-pomorskie	1 174
włocławski	kujawsko-pomorskie	11 855	chodzieski	wielkopolskie	1 131
mogileński	kujawsko-pomorskie	10 602	człuchowski	pomorskie	1 070
tczewski	pomorskie	10 427	chełmiński	kujawsko-pomorskie	1 024
lipnowski	kujawsko-pomorskie	9 418	toruński	kujawsko-pomorskie	834
białogardzki	zachodniopomorskie	8 555	sępoleński	kujawsko-pomorskie	481
świdwiński	zachodniopomorskie	8 166	złotowski	wielkopolskie	424
chełmiński	kujawsko-pomorskie	7 817	kościerski	pomorskie	326
kwidzyński	pomorskie	7 755	nakielski	kujawsko-pomorskie	320
sępoleński	kujawsko-pomorskie	6 205	tucholski	kujawsko-pomorskie	288
nakielski	kujawsko-pomorskie	5 130	wąbrzeski	kujawsko-pomorskie	237
złotowski	wielkopolskie	4 528	włocławski	kujawsko-pomorskie	216
wąbrzeski	kujawsko-pomorskie	4 104	mogileński	kujawsko-pomorskie	62
rypiński	kujawsko-pomorskie	3 992	grudziądzki	kujawsko-pomorskie	56
golubsko-dobrzyński	kujawsko-pomorskie	3 218	golubsko-dobrzyński	kujawsko-pomorskie	50
grudziądzki	kujawsko-pomorskie	2 722	sztumski	pomorskie	30
radziejowski	kujawsko-pomorskie	628	radziejowski	kujawsko-pomorskie	0
sztumski	pomorskie	472	rypiński	kujawsko-pomorskie	0

Tab. Porównanie potencjału turystycznego wybranych powiatów Polski północno-zachodniej (2005 r.)

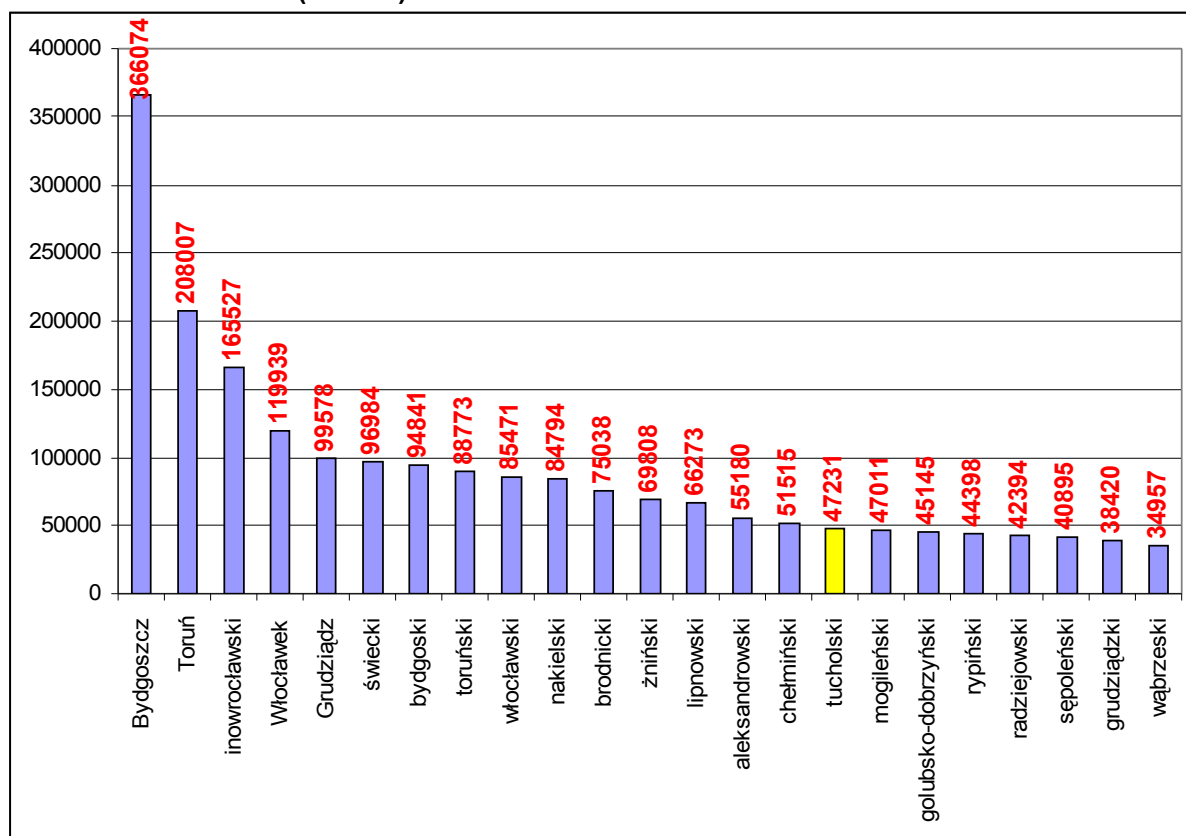
udzielone noclegi ogółem I-XII			udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII		
kołobrzeski	zachodniopomorskie	2 730 972	kołobrzeski	zachodniopomorskie	1 027 703
ślawieński	zachodniopomorskie	1 012 900	m.Gdańsk	pomorskie	345 276
m.Gdańsk	pomorskie	885 951	koszaliński	zachodniopomorskie	106 205
pucki	pomorskie	877 198	m.Sopot	pomorskie	93 673
koszaliński	zachodniopomorskie	866 870	m.Gdynia	pomorskie	80 664
słupski	pomorskie	847 330	m.Toruń	kujawsko-pomorskie	76 609
lęborski	pomorskie	607 379	lęborski	pomorskie	39 699
aleksandrowski	kujawsko-pomorskie	524 631	słupski	pomorskie	37 752

inowrocławski	kujawsko-pomorskie	515 344	ślawieński	zachodniopomorskie	36 667
nowodworski	pomorskie	475 004	m.Bydgoszcz	kujawsko-pomorskie	28 111
m.Sopot	pomorskie	394 399	pucki	pomorskie	27 420
m.Toruń	kujawsko-pomorskie	251 632	pilski	wielkopolskie	26 746
m.Gdynia	pomorskie	225 629	wejherowski	pomorskie	22 346
kościernicki	pomorskie	198 705	malborski	pomorskie	17 665
m.Bydgoszcz	kujawsko-pomorskie	164 909	świdwiński	zachodniopomorskie	13 910
chojnicki	pomorskie	142 597	m.Słupsk	pomorskie	11 082
bydgoski	kujawsko-pomorskie	118 958	m.Włocławek	kujawsko-pomorskie	10 679
kartuski	pomorskie	117 459	m.Koszalin	zachodniopomorskie	10 539
włocławski	kujawsko-pomorskie	110 464	drawski	zachodniopomorskie	8 825
brodnicki	kujawsko-pomorskie	101 048	chojnicki	pomorskie	7 599
tucholski	kujawsko-pomorskie	97 441	nowodworski	pomorskie	7 558
drawski	zachodniopomorskie	92 035	aleksandrowski	kujawsko-pomorskie	7 066
m.Włocławek	kujawsko-pomorskie	91 738	szczecinecki	zachodniopomorskie	6 995
wejherowski	pomorskie	91 341	inowrocławski	kujawsko-pomorskie	6 385
walecki	zachodniopomorskie	88 012	walecki	zachodniopomorskie	5 610
żniński	kujawsko-pomorskie	86 507	m.Grudziądz	kujawsko-pomorskie	5 557
pilski	wielkopolskie	84 511	gdański	pomorskie	5 518
mogileński	kujawsko-pomorskie	68 759	bydgoski	kujawsko-pomorskie	5 296
bytowski	pomorskie	67 506	bytowski	pomorskie	4 827
wągrowiecki	wielkopolskie	65 736	starogardzki	pomorskie	4 030
malborski	pomorskie	65 104	brodnicki	kujawsko-pomorskie	3 923
świecki	kujawsko-pomorskie	57 257	tczewski	pomorskie	3 861
m.Grudziądz	kujawsko-pomorskie	55 805	kartuski	pomorskie	3 672
starogardzki	pomorskie	54 261	wągrowiecki	wielkopolskie	3 623
człuchowski	pomorskie	54 155	kwidziński	pomorskie	3 592
m.Koszalin	zachodniopomorskie	50 996	białogardzki	zachodniopomorskie	3 474
czarnkowsko-trzciancki	wielkopolskie	47 269	świecki	kujawsko-pomorskie	3 228
m.Słupsk	pomorskie	46 338	żniński	kujawsko-pomorskie	3 113
gdański	pomorskie	45 072	złotowski	wielkopolskie	2 851
szczecinecki	zachodniopomorskie	42 450	czarnkowsko-trzciancki	wielkopolskie	2 561
świdwiński	zachodniopomorskie	39 791	chełmiński	kujawsko-pomorskie	2 513
kwidziński	pomorskie	35 485	człuchowski	pomorskie	2 444
chodzieski	wielkopolskie	27 587	chodzieski	wielkopolskie	2 229
toruński	kujawsko-pomorskie	26 891	lipnowski	kujawsko-pomorskie	1 394
sępoleński	kujawsko-pomorskie	26 569	kościernicki	pomorskie	1 348
złotowski	wielkopolskie	22 580	toruński	kujawsko-pomorskie	1 275
białogardzki	zachodniopomorskie	21 959	tucholski	kujawsko-pomorskie	1 155
rypiński	kujawsko-pomorskie	20 013	sępoleński	kujawsko-pomorskie	847
tczewski	pomorskie	17 324	mogileński	kujawsko-pomorskie	650
grudziądzki	kujawsko-pomorskie	16 974	wąbrzeski	kujawsko-pomorskie	431
chełmiński	kujawsko-pomorskie	15 103	nakielski	kujawsko-pomorskie	412
lipnowski	kujawsko-pomorskie	14 587	włocławski	kujawsko-pomorskie	269
wąbrzeski	kujawsko-pomorskie	10 561	grudziądzki	kujawsko-pomorskie	70
golubsko-dobrzyński	kujawsko-pomorskie	8 396	golubsko-dobrzyński	kujawsko-pomorskie	69
radziejowski	kujawsko-pomorskie	5 905	sztumski	pomorskie	52
nakielski	kujawsko-pomorskie	5 882	rypiński	kujawsko-pomorskie	0
sztumski	pomorskie	989	radziejowski	kujawsko-pomorskie	0

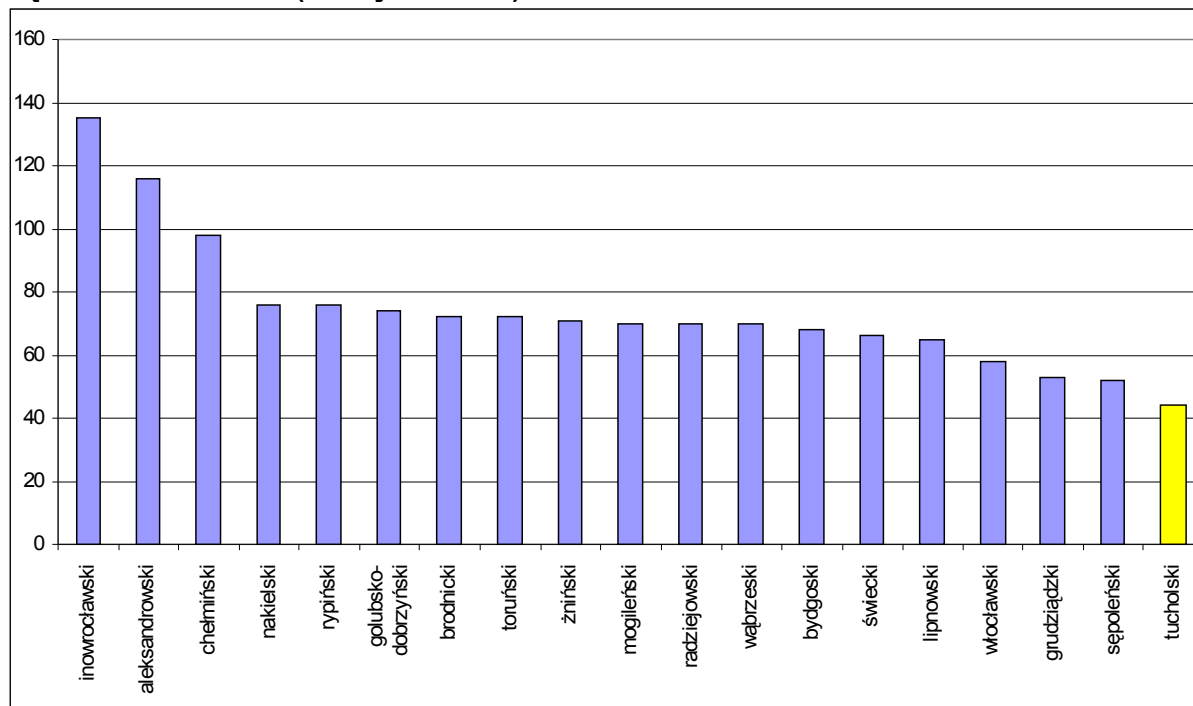
Powierzchnia (km kw)

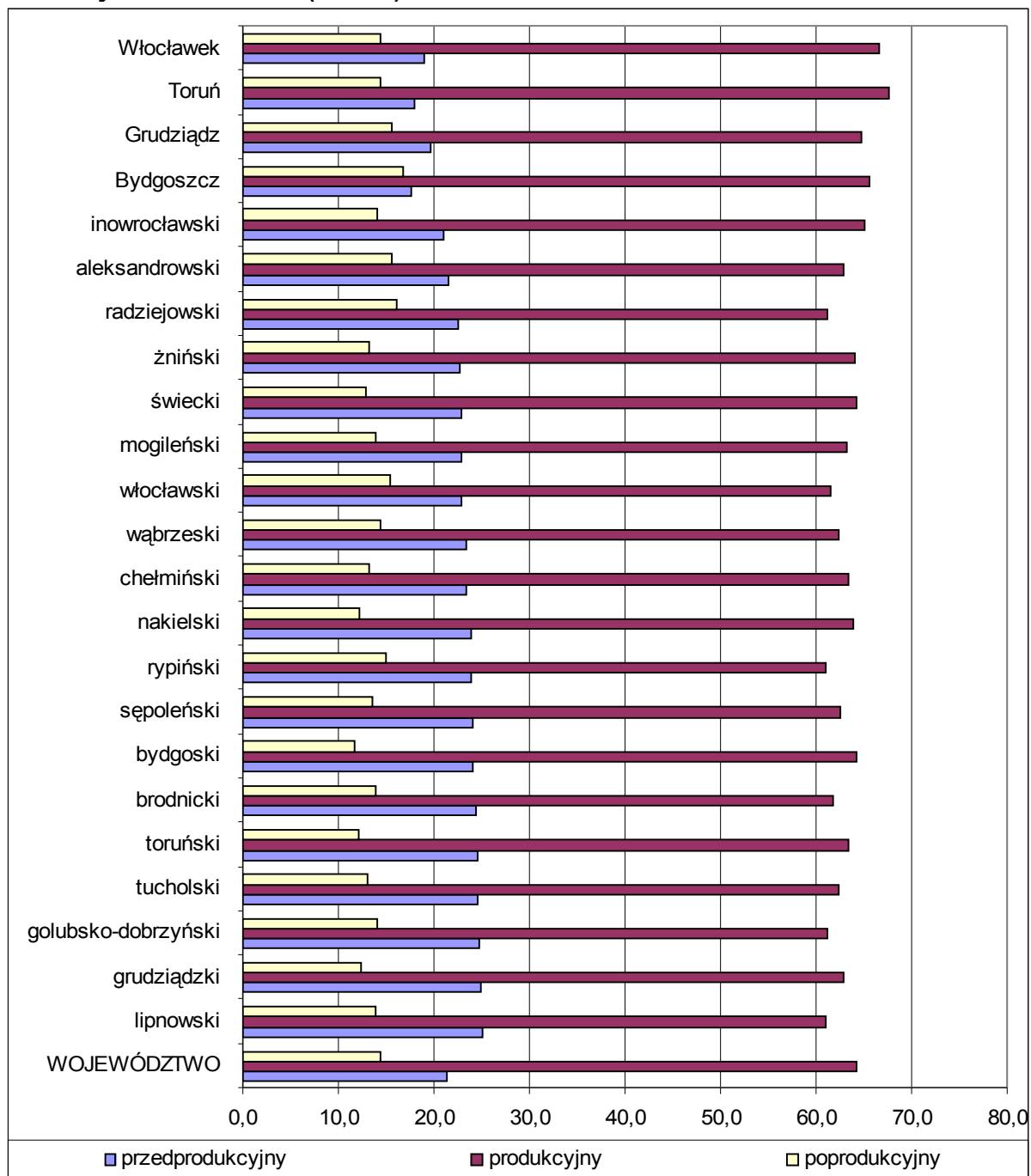
Liczba mieszkańców (2005 r.)

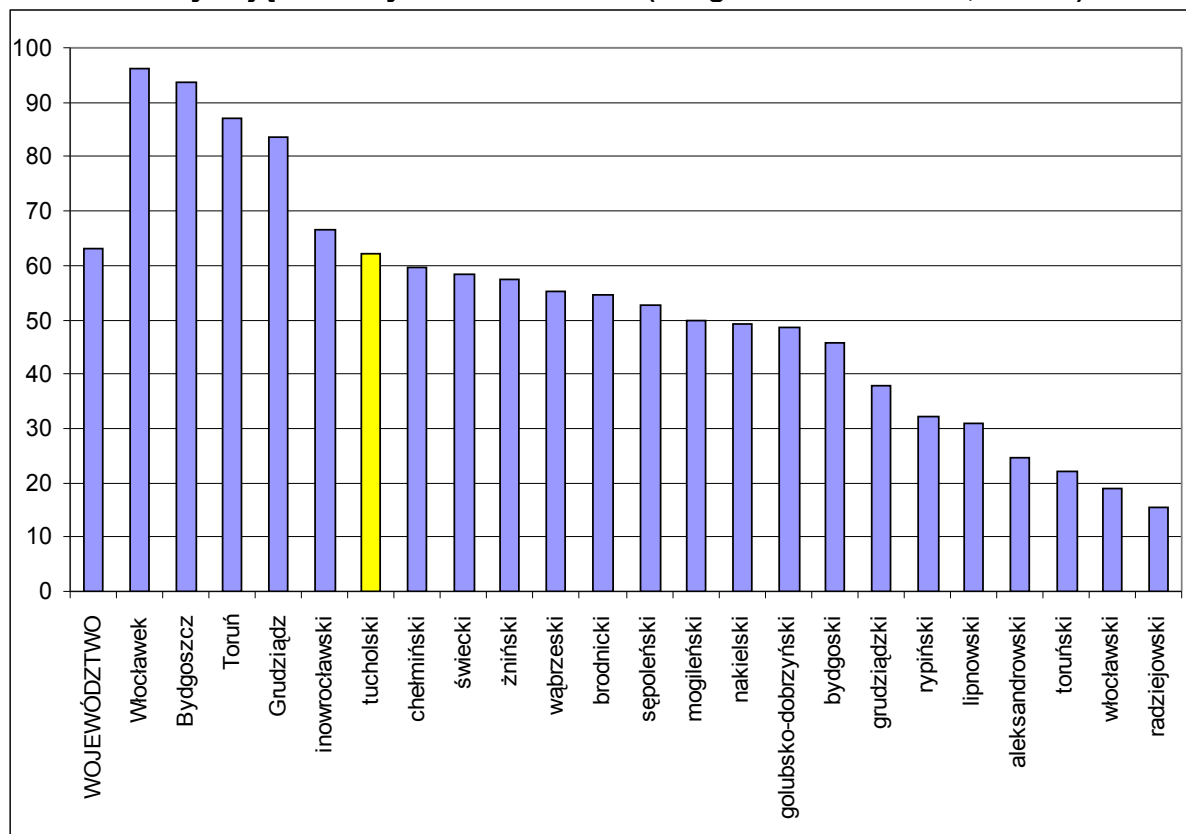
Gęstość zaludnienia (osoby / km kw.)

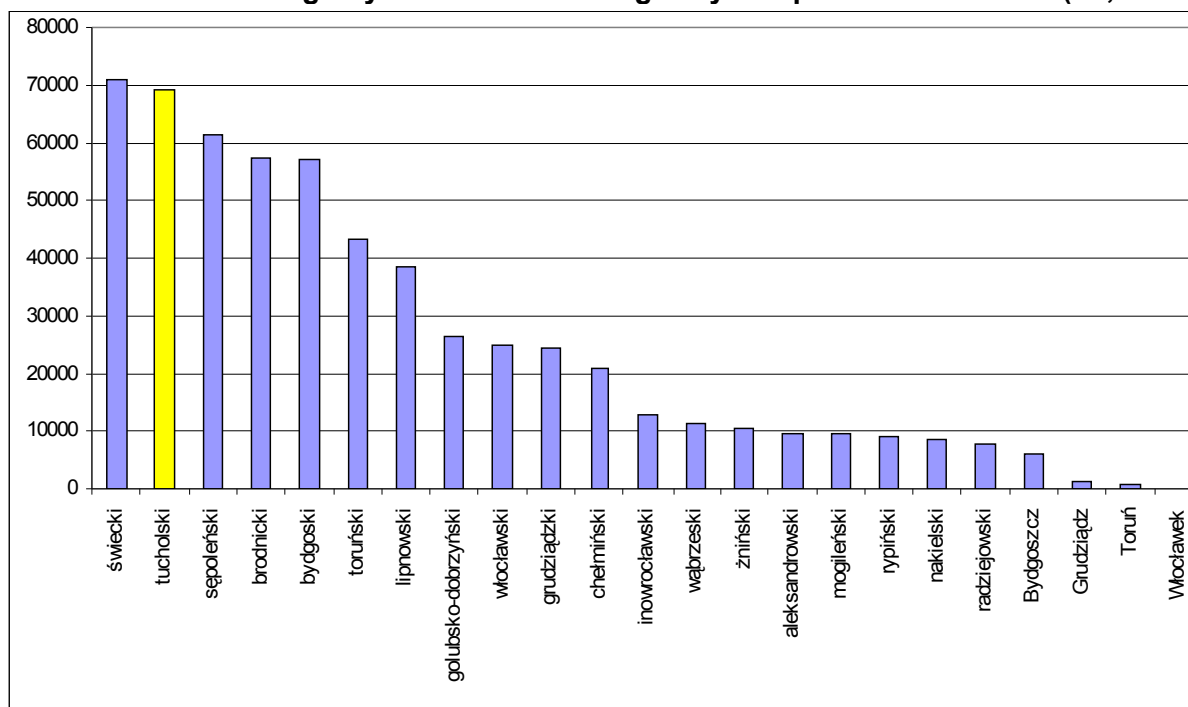
Struktury wieku ludności (2005 r.)

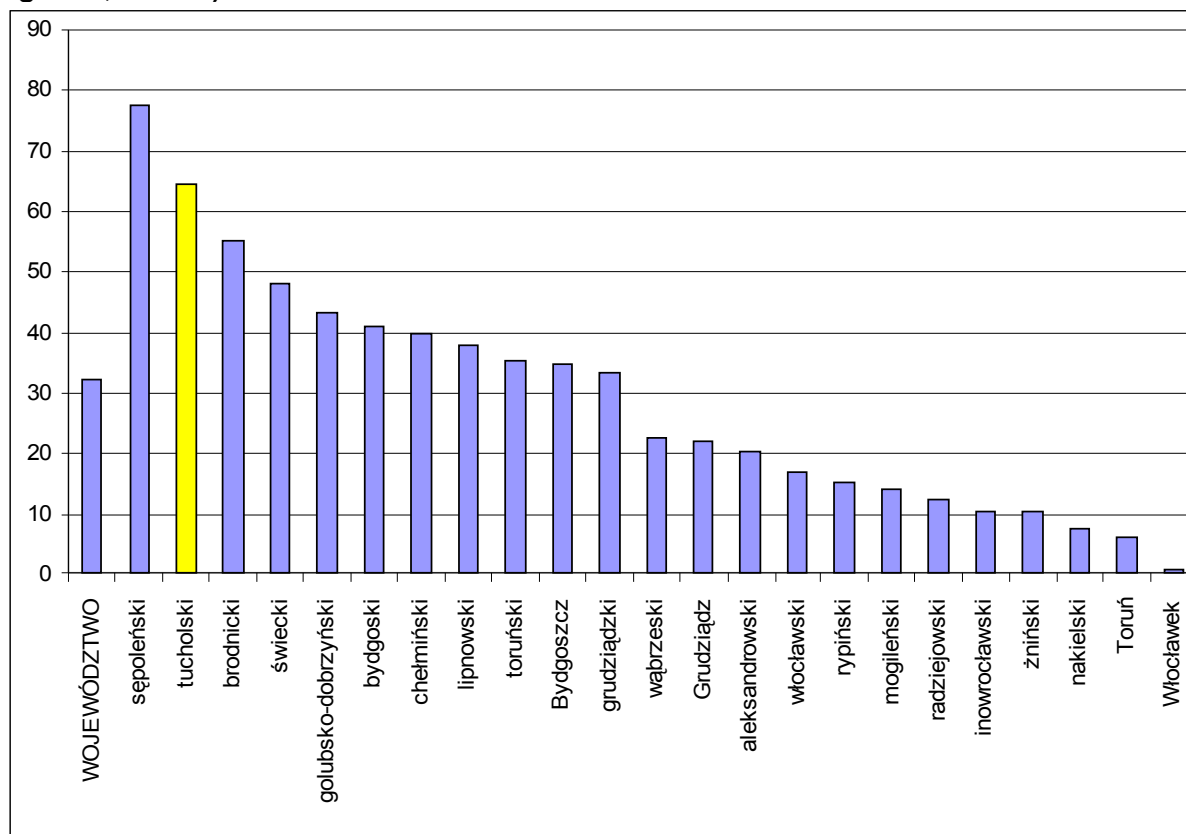
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (% ogółu mieszkańców; 2005 r.)

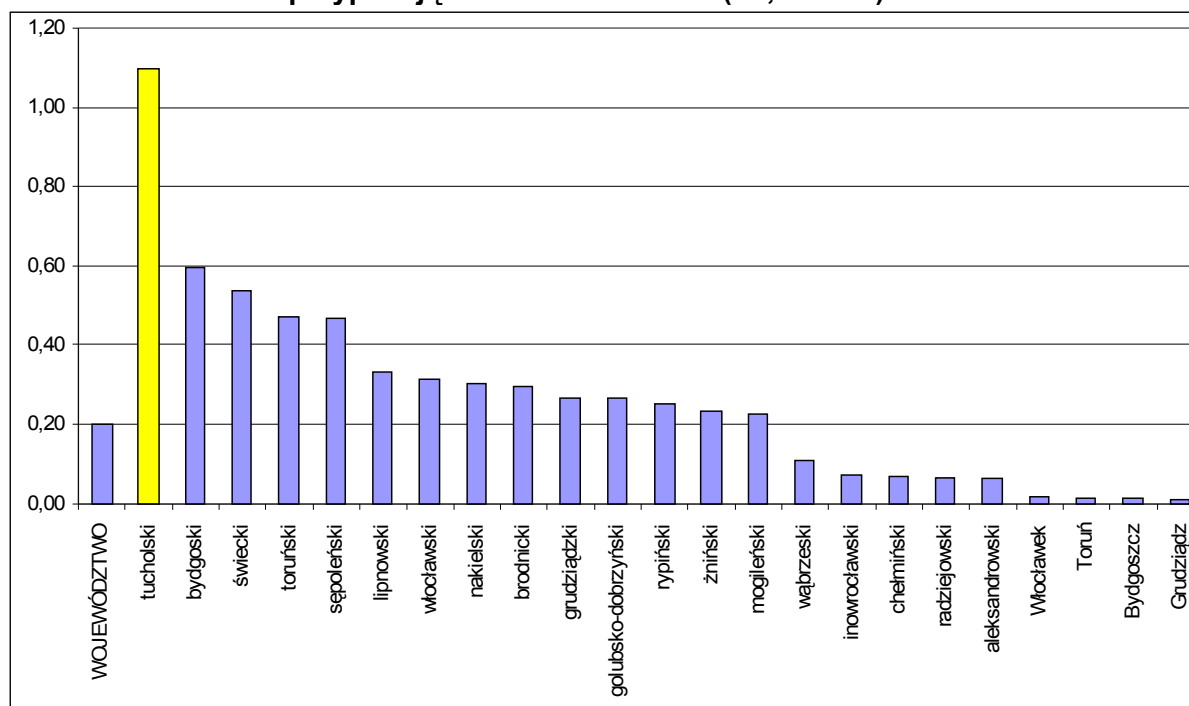
Powierzchnia o szczególnych walorach ekologicznych – prawnie chroniona (ha; 2005 r.)

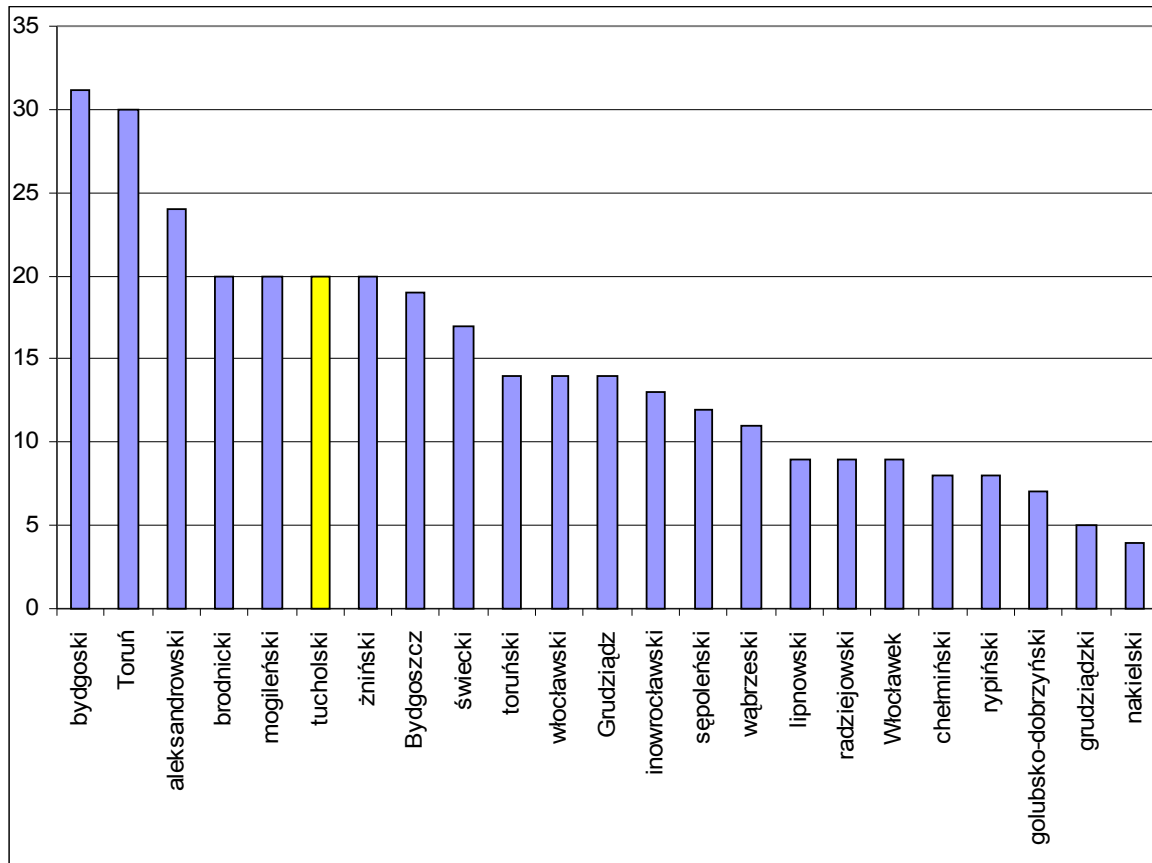
Udział obszarów o szczególnych walorach ekologicznych – prawnie chronionych (% pow. ogółem, 2005 r.)

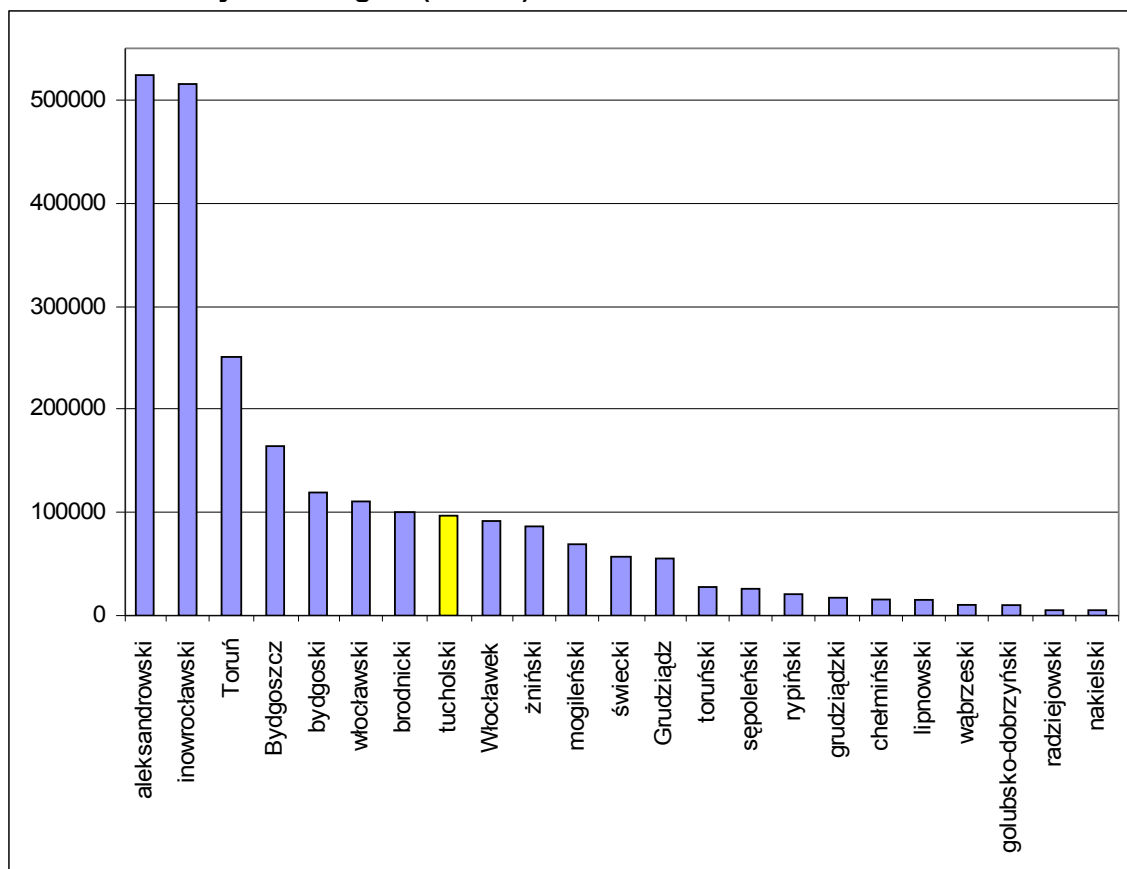
Powierzchnia lasów przypadająca na 1 mieszkańca (ha; 2005 r.)

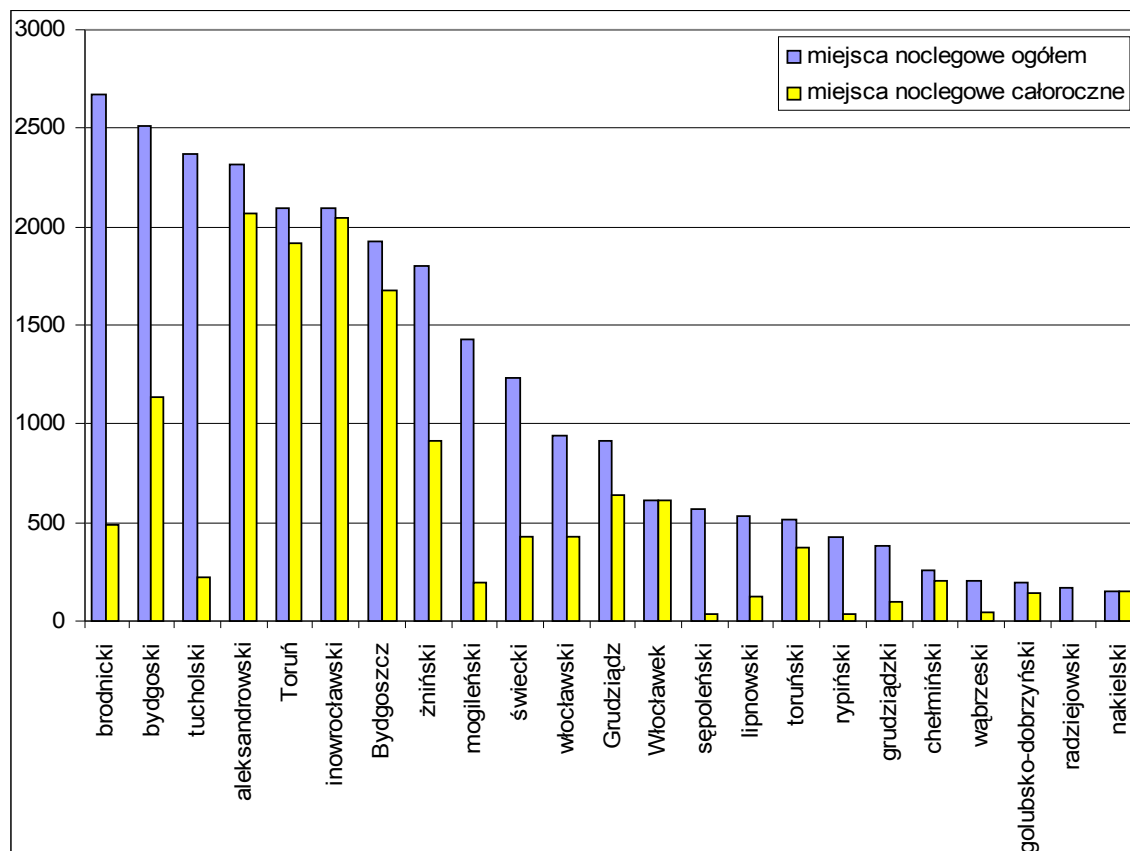
Obiekty zbiorowego zakwaterowania

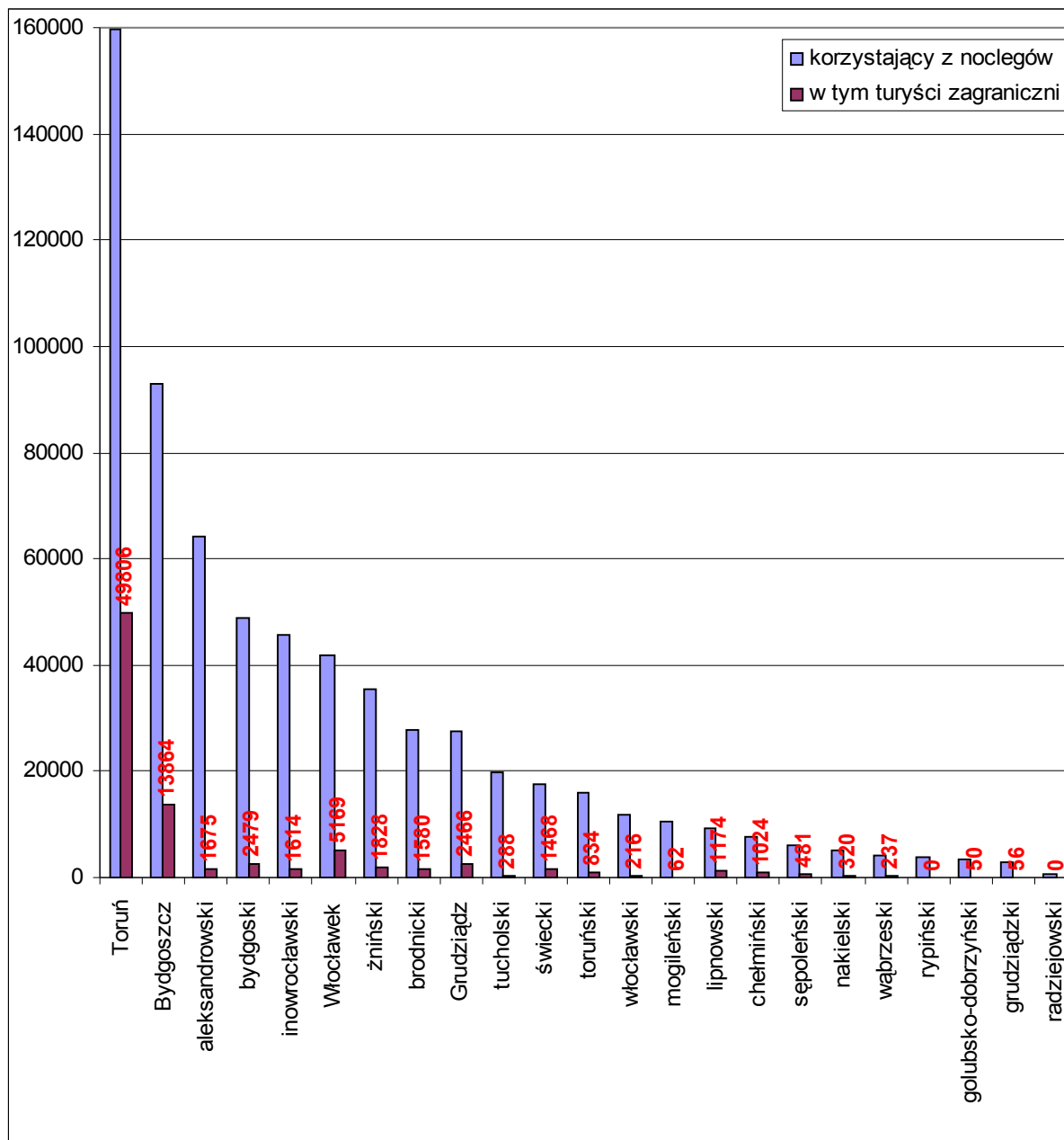
Liczba udzielonych noclegów (2005 r.)

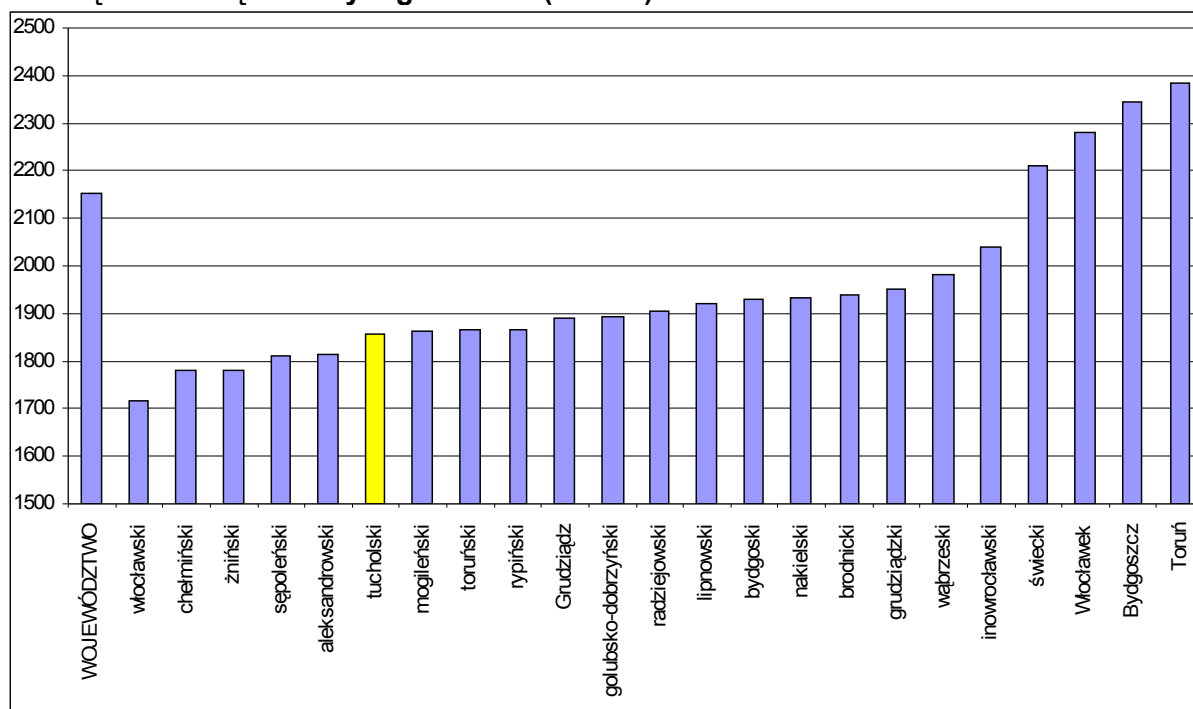
Liczba miejsc noclegowych (2005 r.)

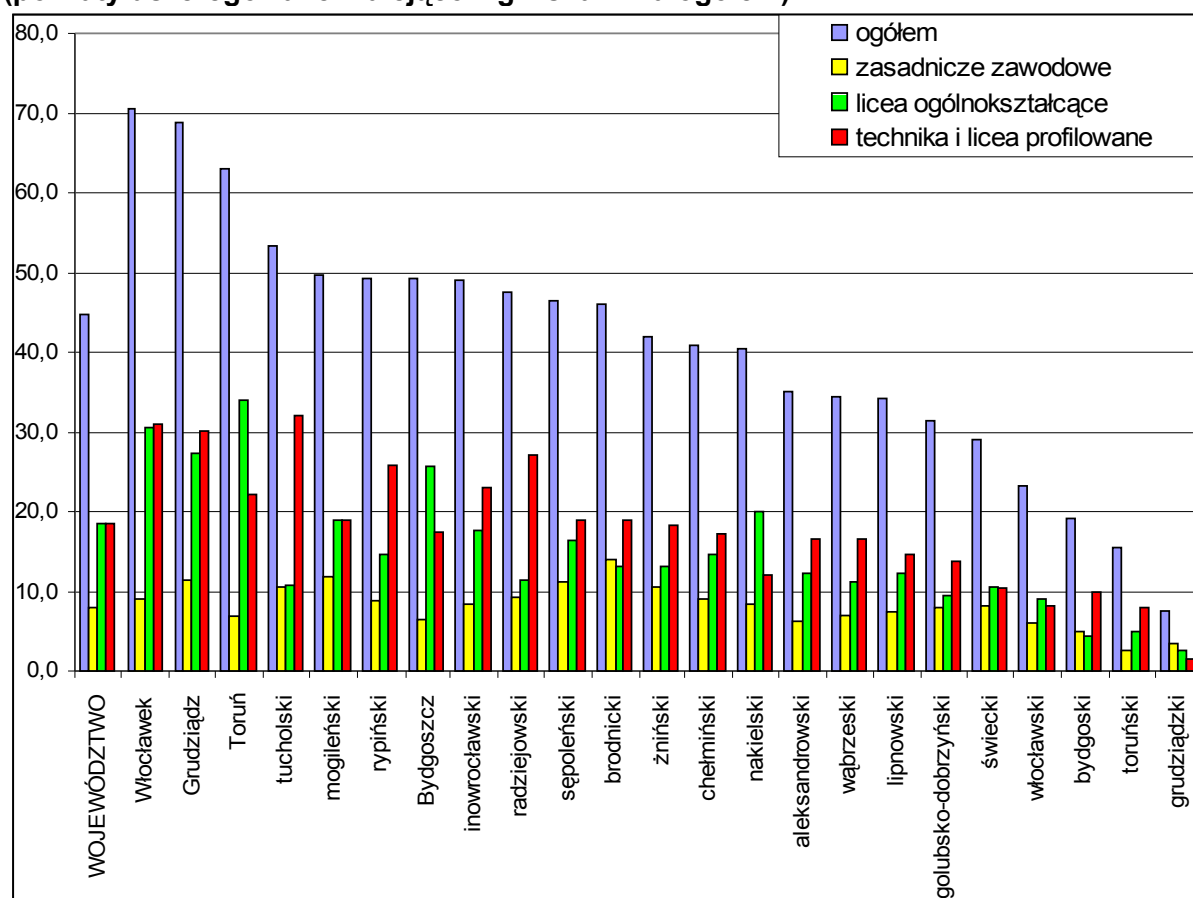
Korzystający z noclegów (2005 r.; kolorem czerwonym podano liczbę turystów zagranicznych)

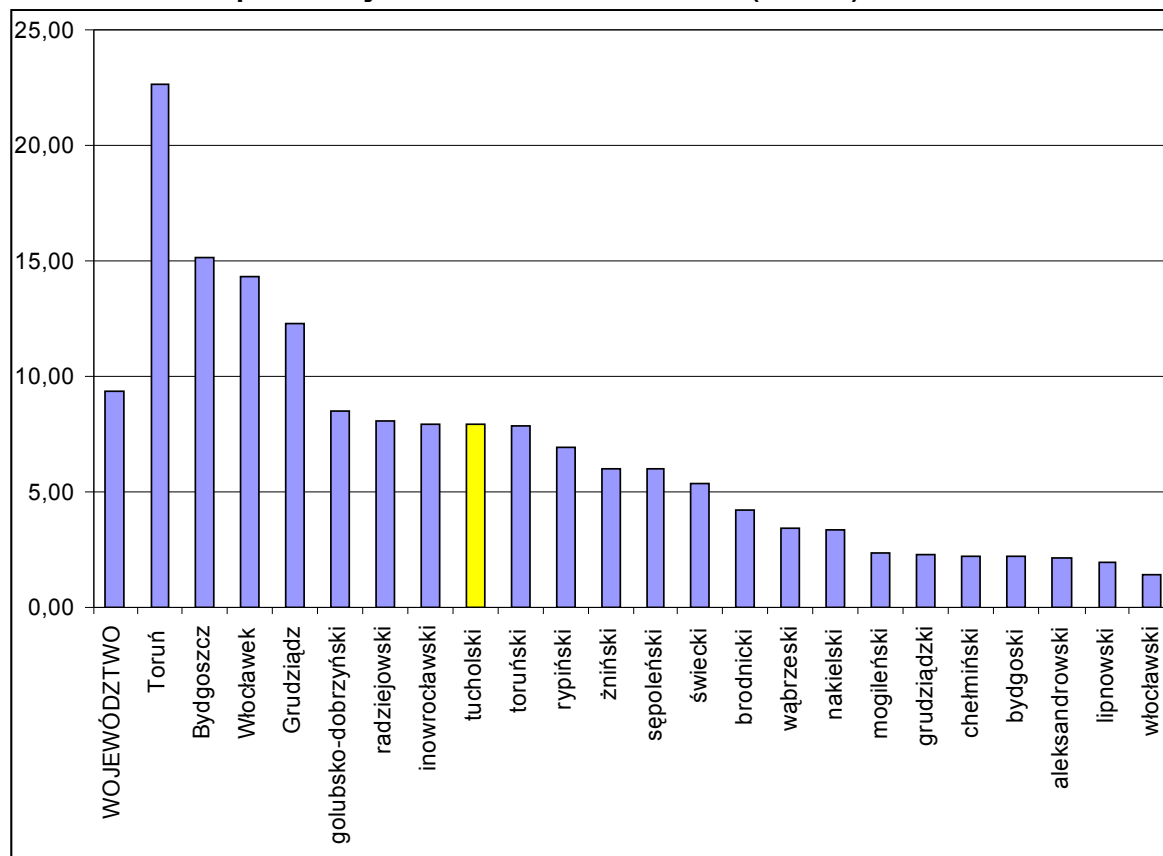
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie (2005 r.)

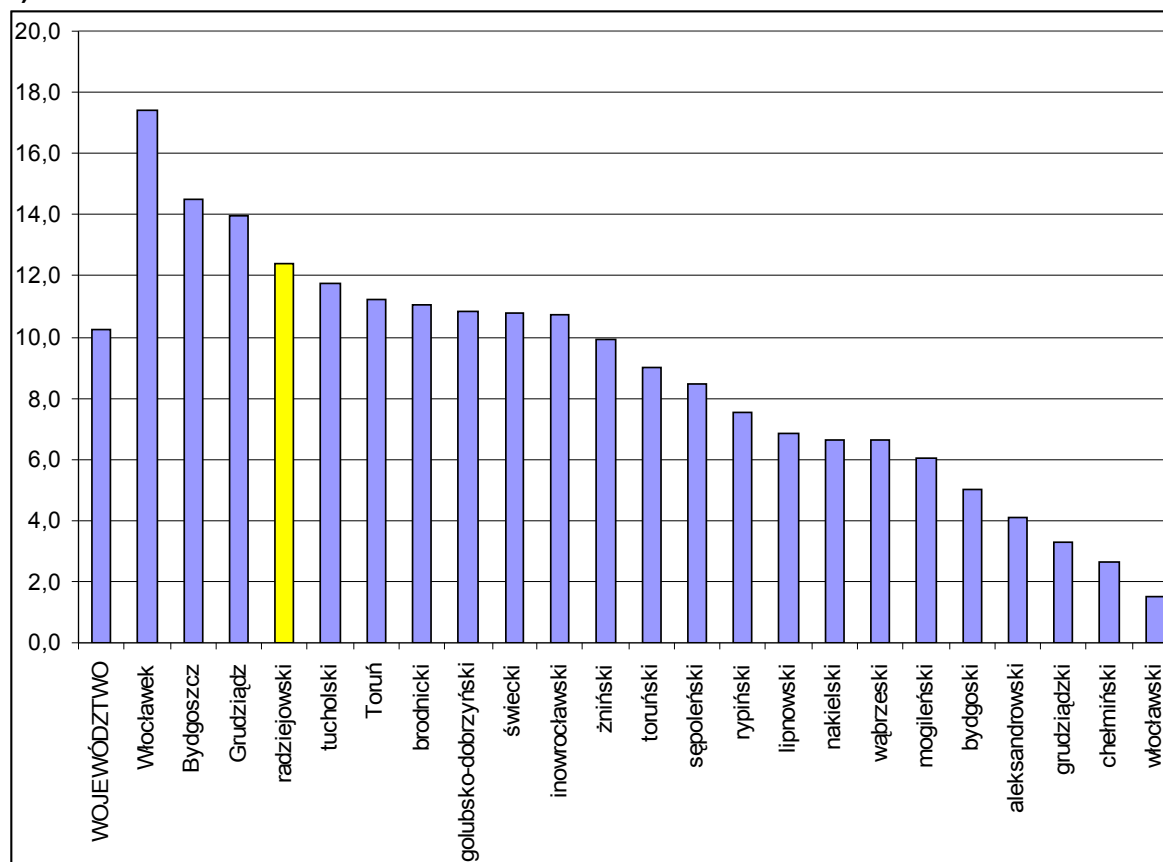
Szkolnictwo ponadgimnazjalne dla młodzieży – wskaźniki liczby uczniów na 1000 mk (powiaty uszeregowane malejąco wg wskaźnika ogółem)

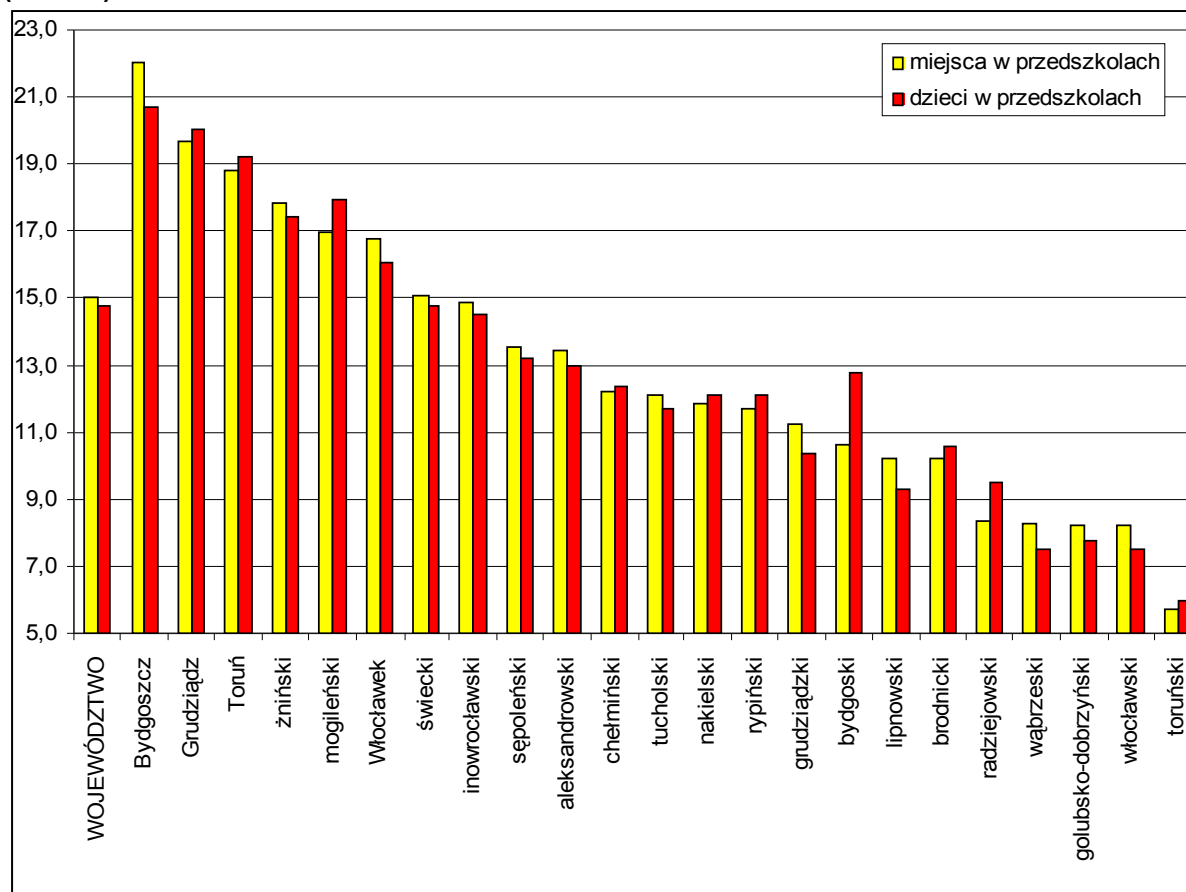
Uczniowie szkół policealnych – wskaźnik na 1000 mk (2005 r.)

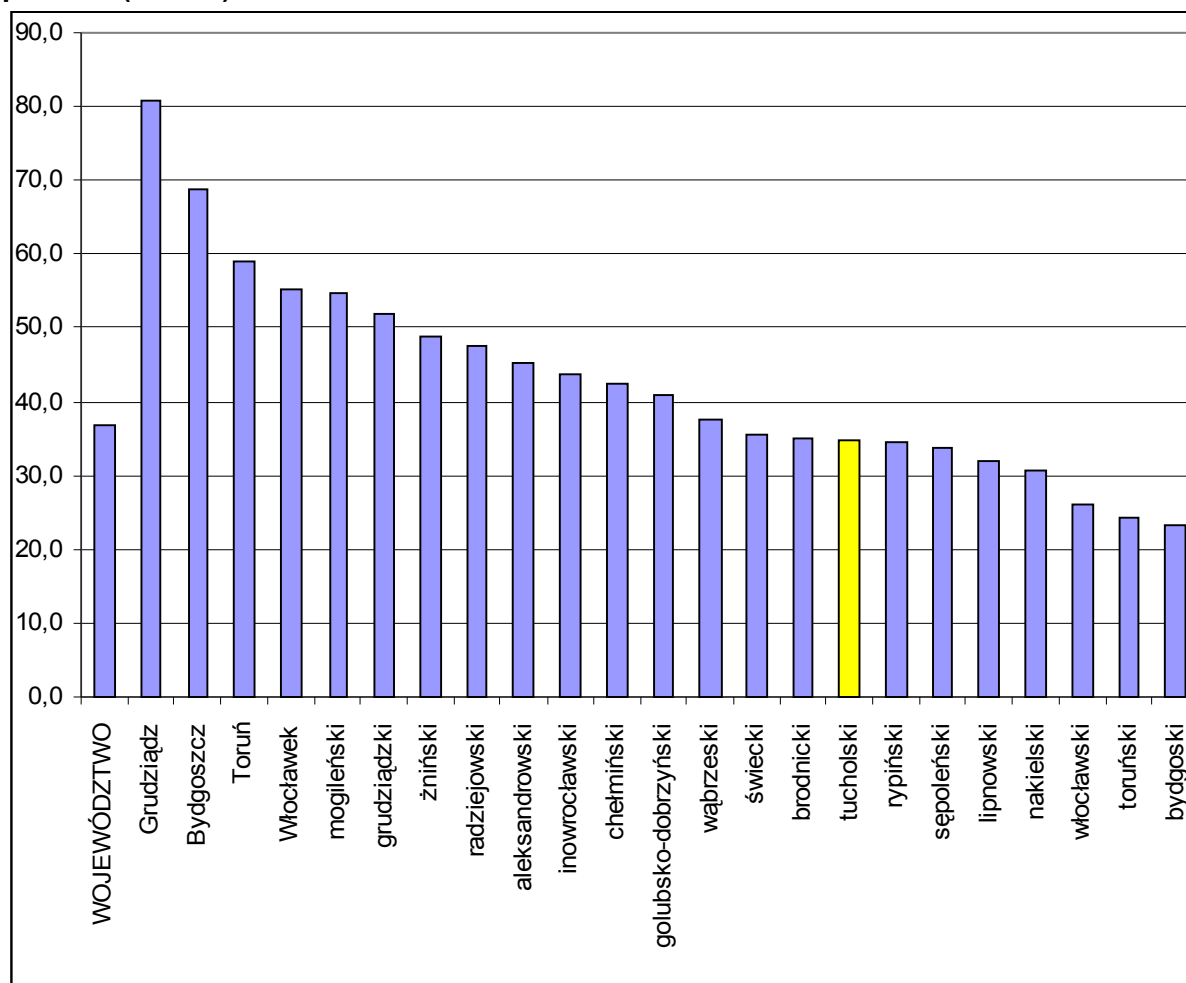
Uczniowie szkół dla dorosłych (ogółem wszystkie typy szkół) – wskaźnik na 1000 mk (2005 r.)

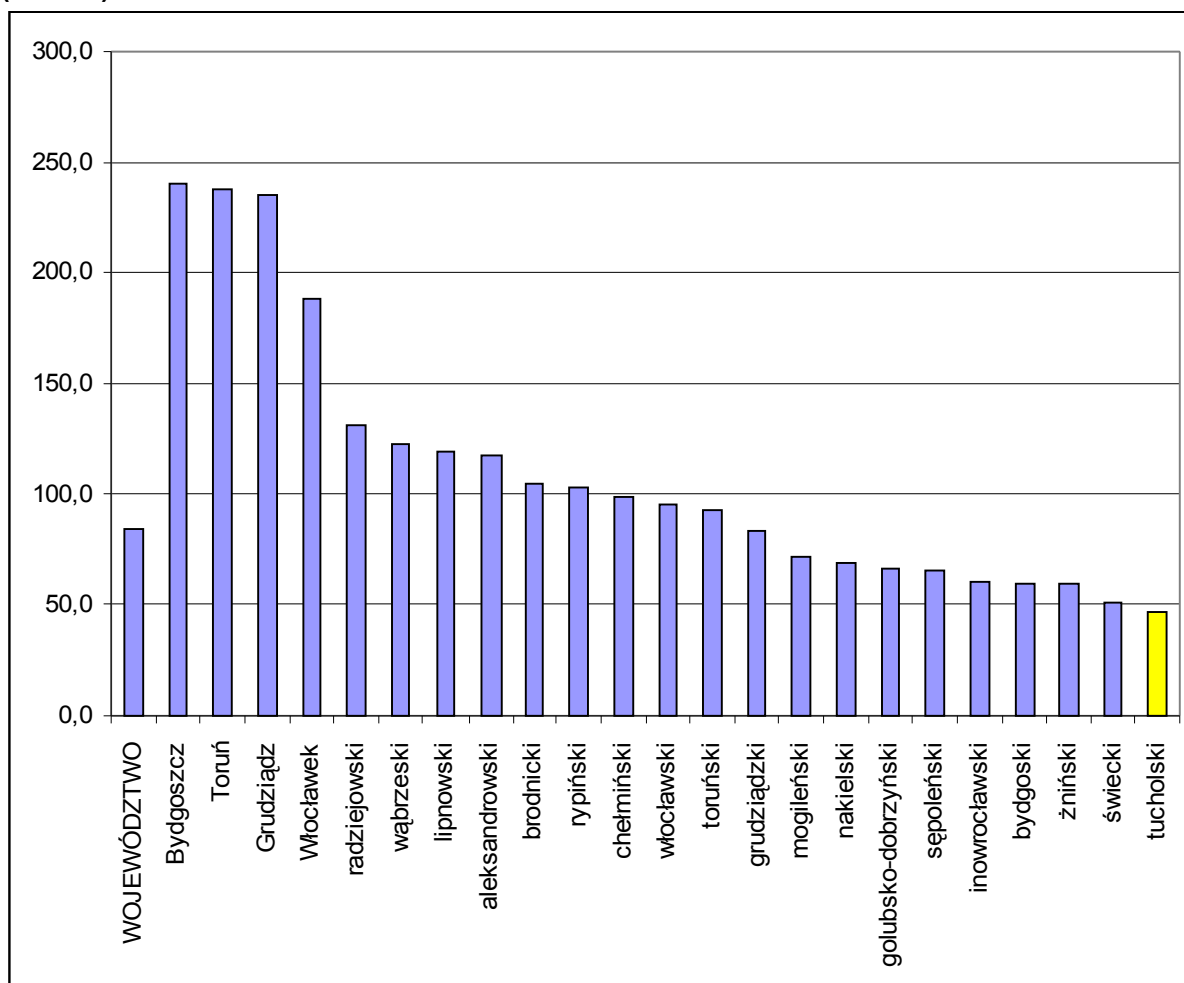
Opieka przedszkolna – wskaźniki liczby miejsc i liczby dzieci w przedszkolach na 1000 mk (2005 r.)

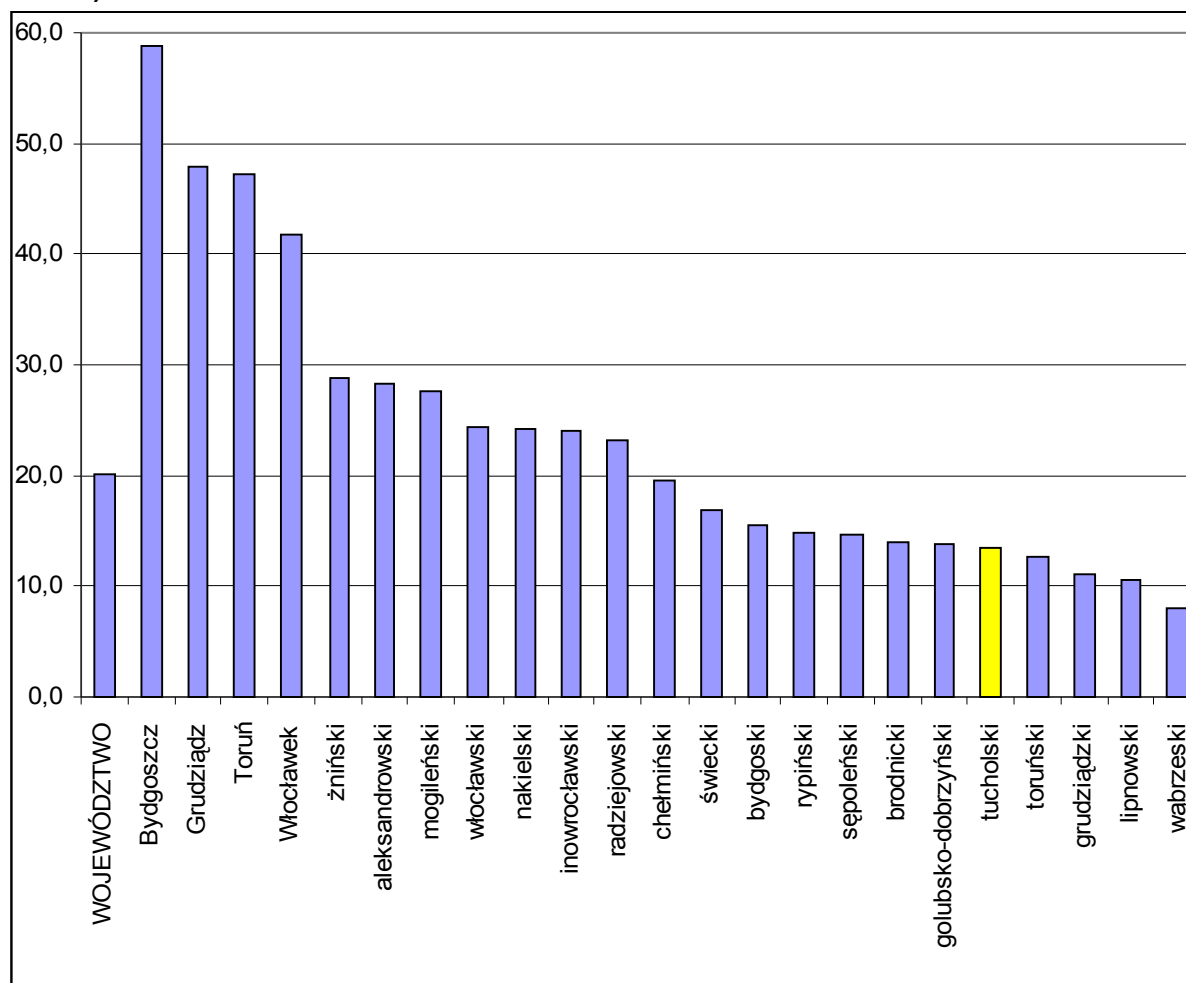
Stan rozwoju dróg powiatowych – gęstość dróg powiatowych na 100 km² powierzchni powiatu (2005 r.).

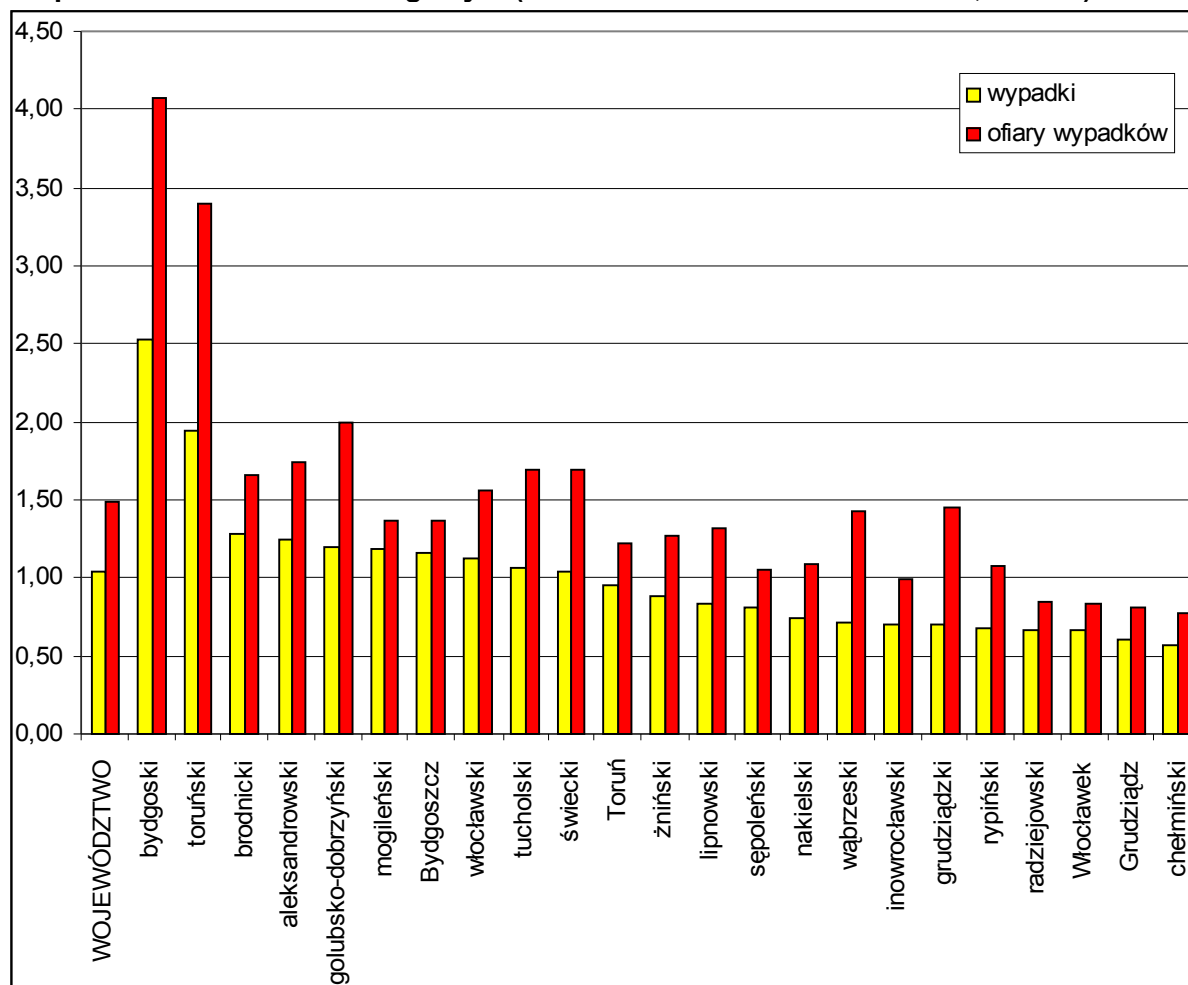
Stan rozwoju dróg gminnych – gęstość dróg gminnych na 100 km² powierzchni powiatu (2005 r.)

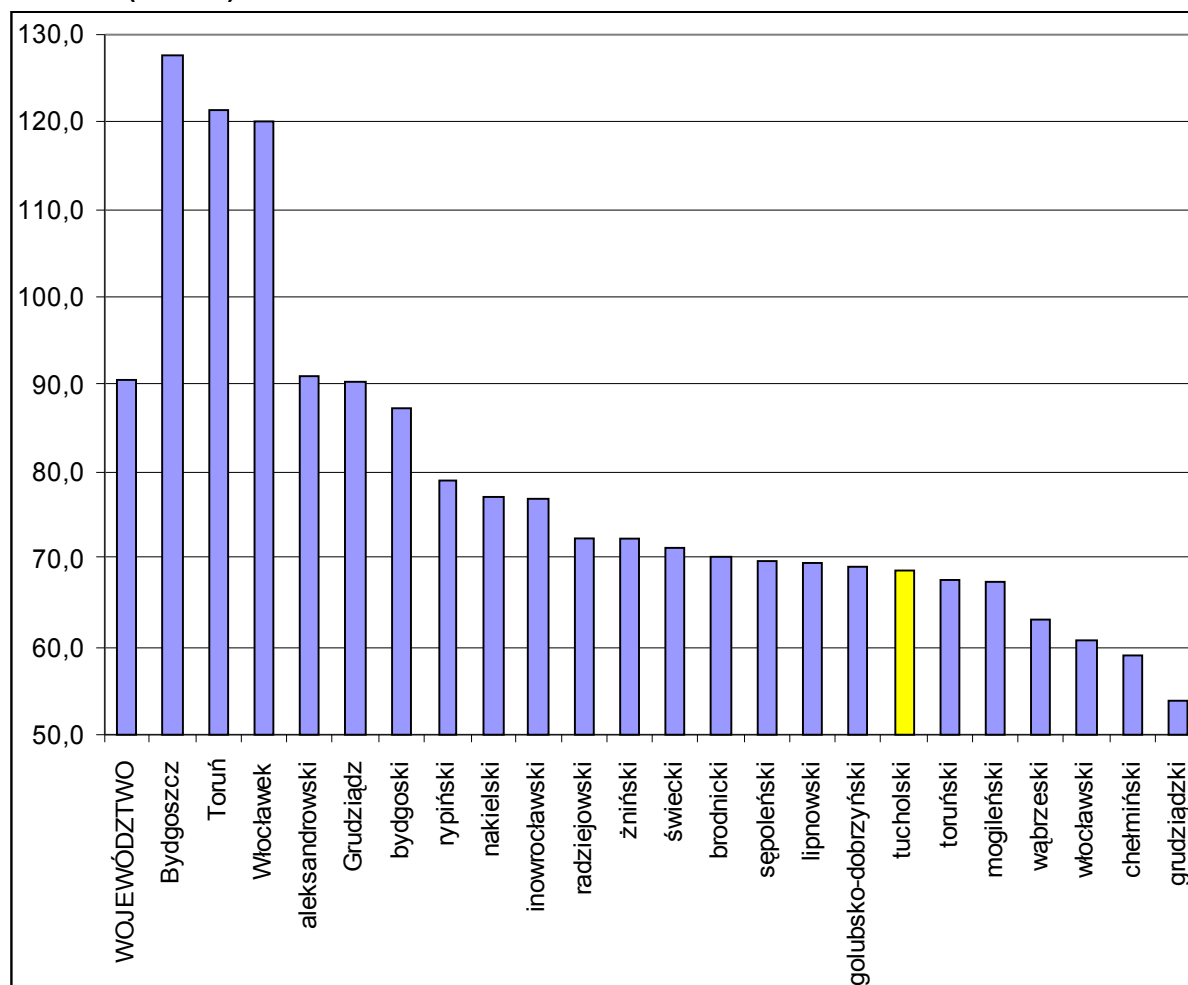
Stan rozwoju dróg gminnych – udział dróg o nawierzchni ulepszonej (% ogólnej długości; 2005 r.)

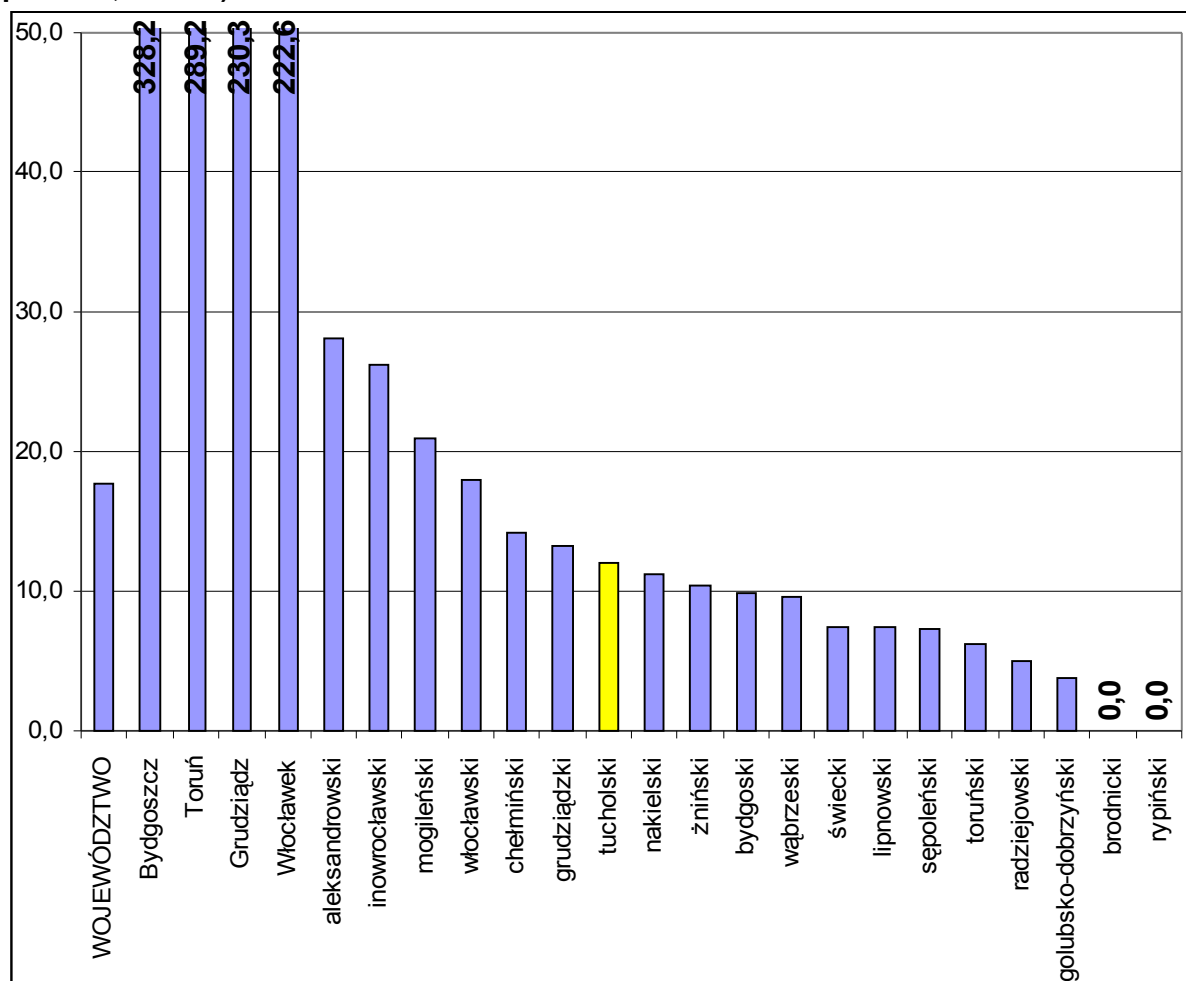
Bezpieczeństwo w ruchu drogowym (wskaźniki na 1000 mieszkańców; 2005 r.)

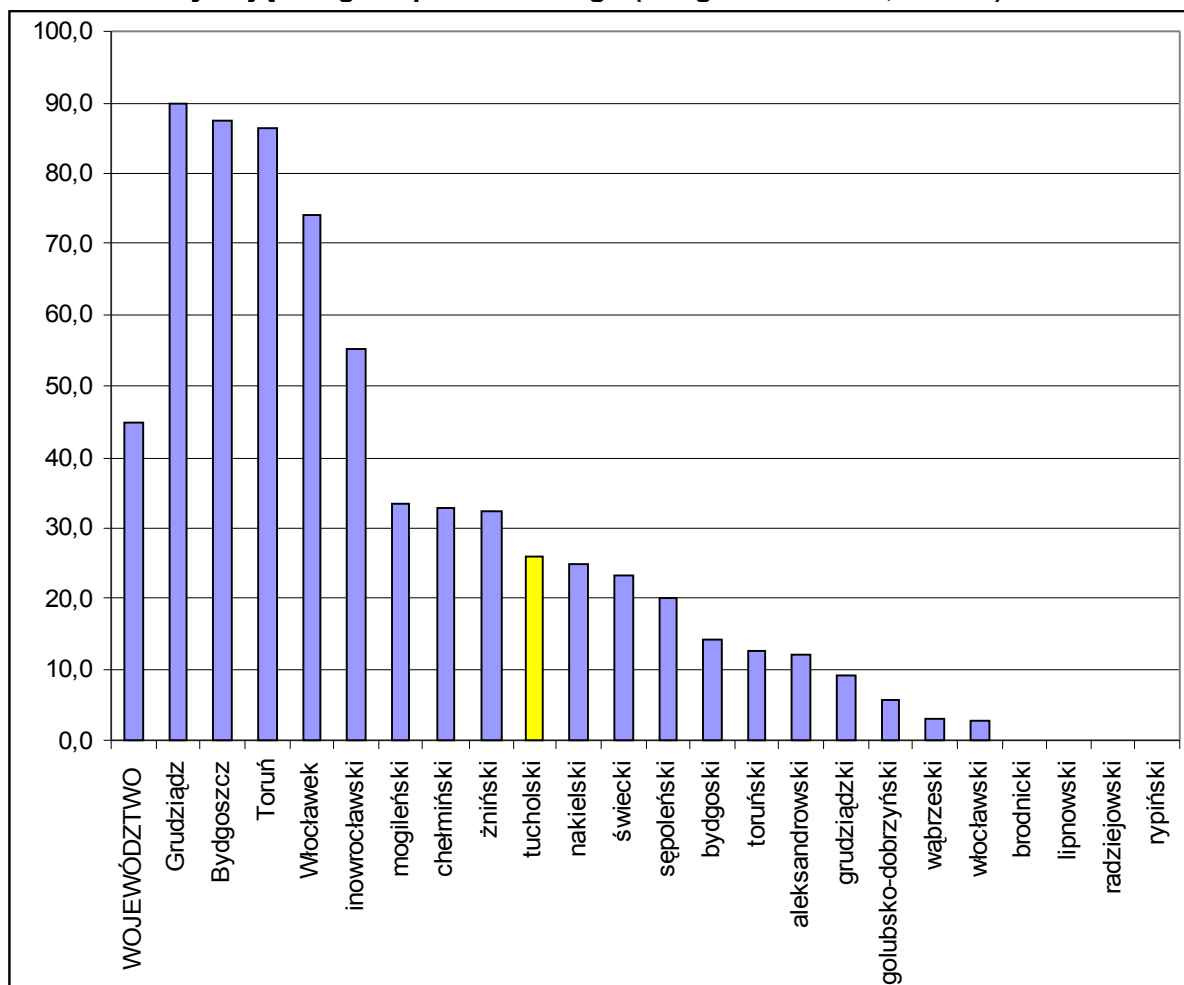
Przedsiębiorczość - podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON na 1000 mk (2005 r.)

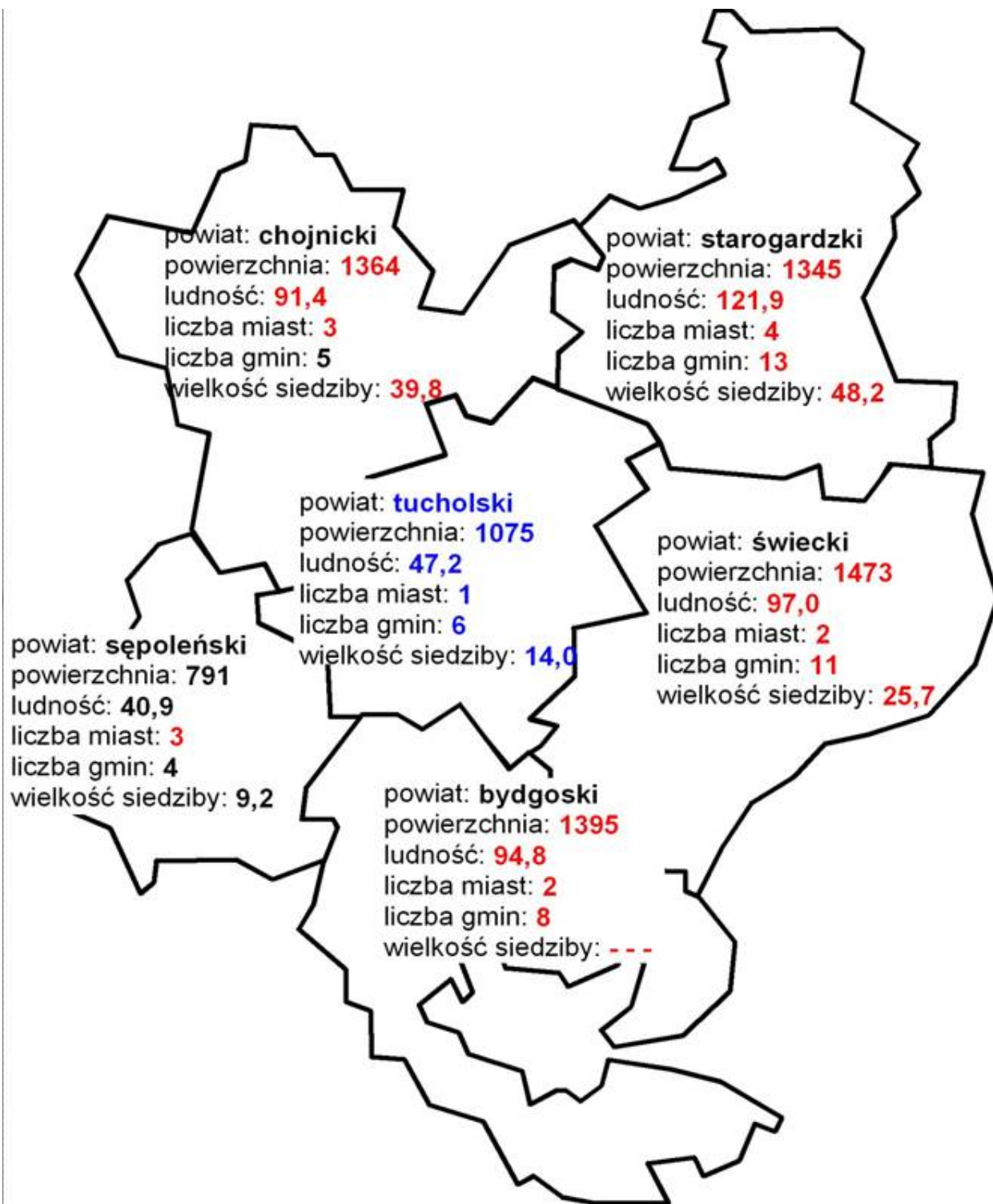

Gęstość sieci gazowej – rozdzielczej i przesyłowej (km sieci na 100 km² powierzchni powiatu, 2005 r.)

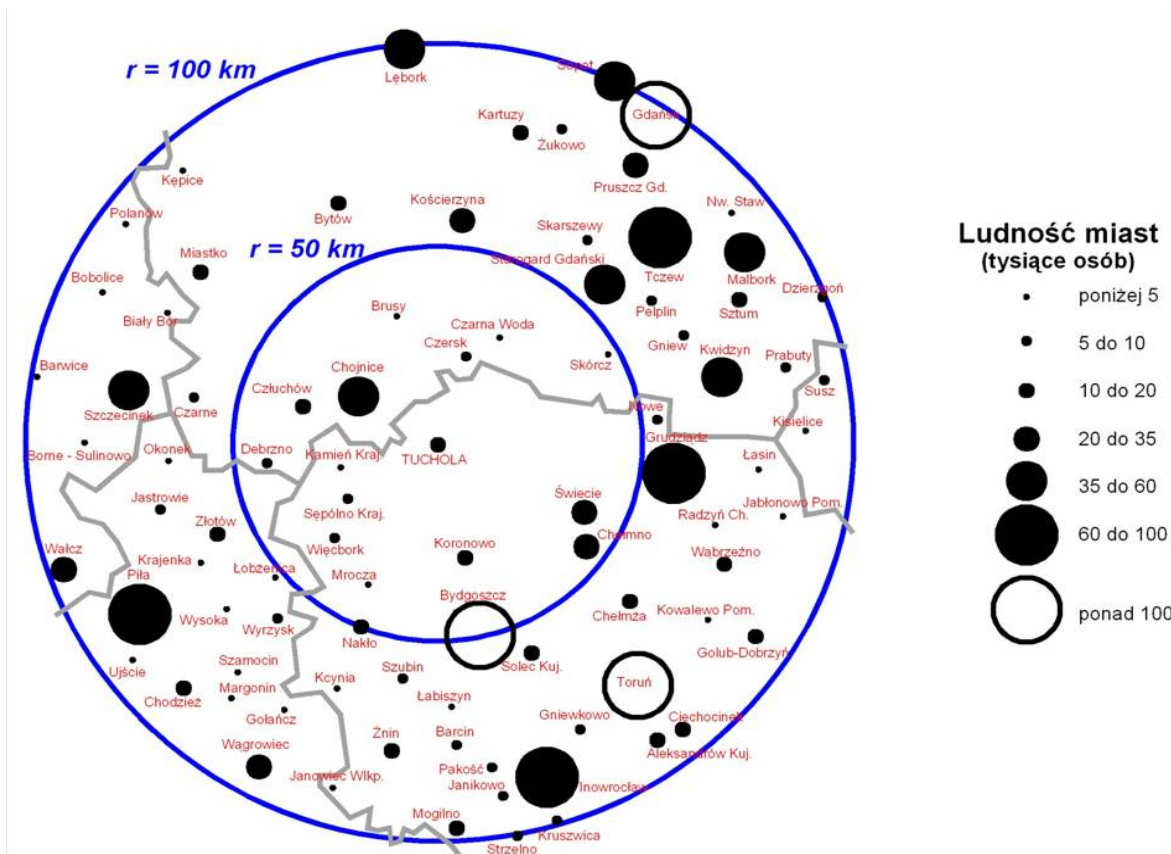

Ludność korzystająca z gazu przewodowego (% ogółu ludności; 2005 r.)

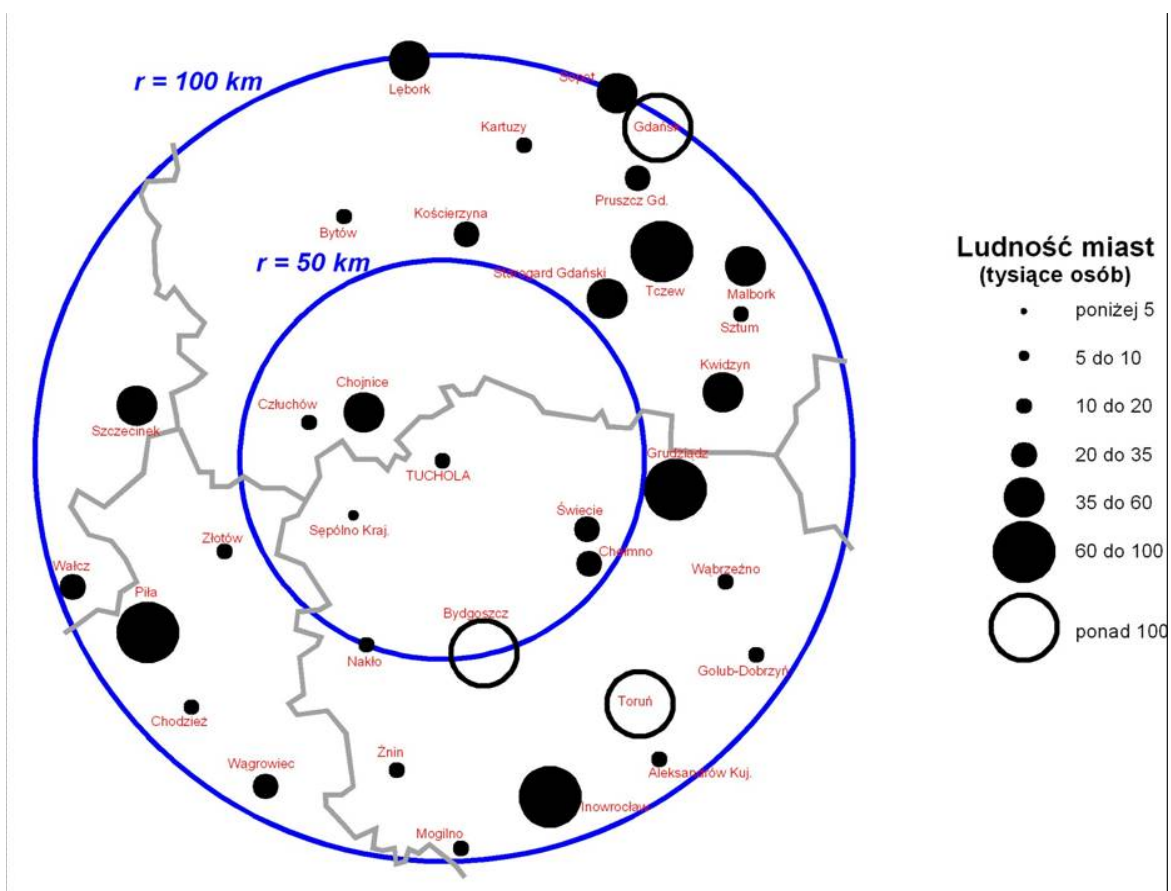

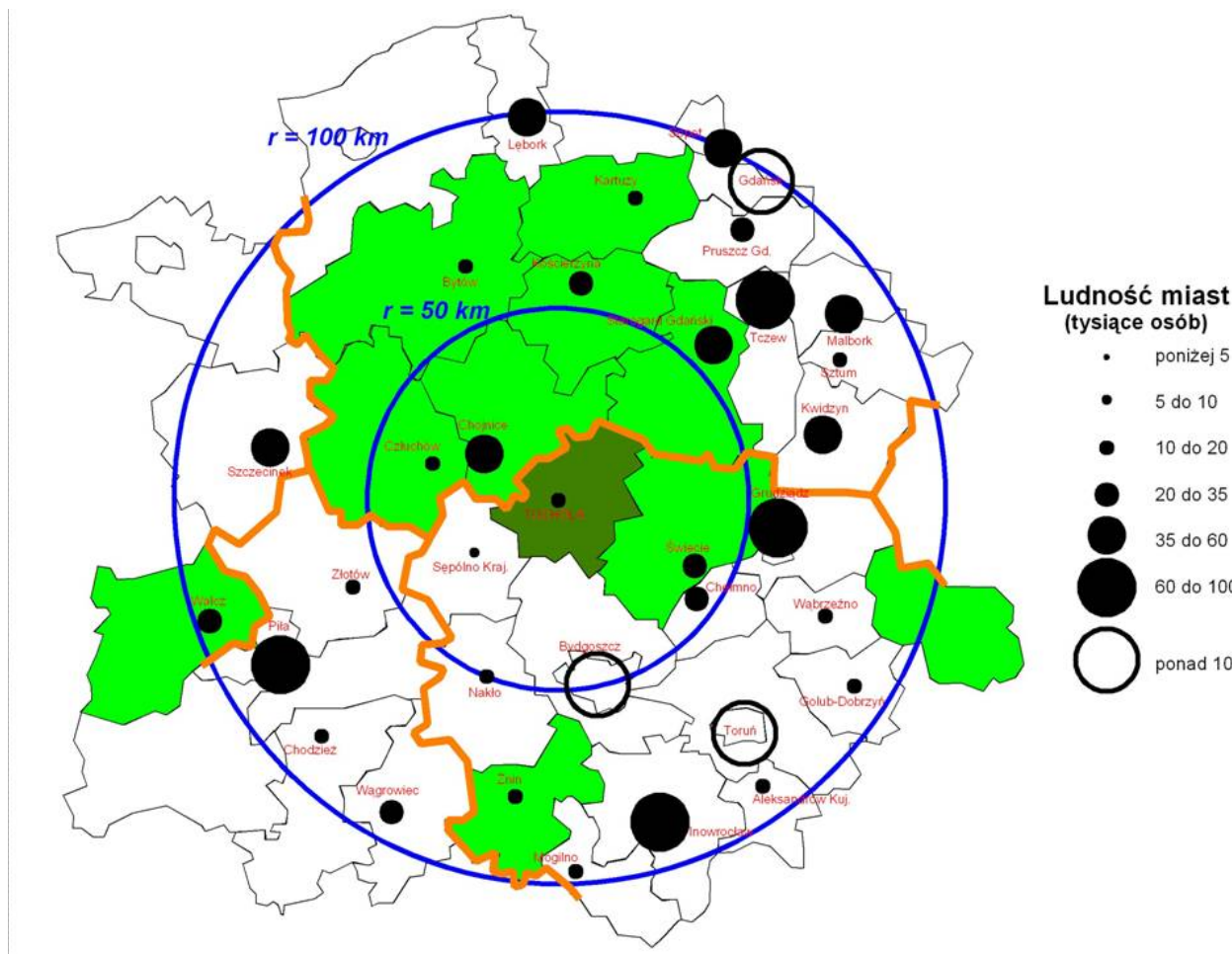
Podstawowe informacje – powiat tucholski na tle powiatów sąsiednich (kolorem czerwonym zaznaczono wartości większe, niż w powiecie tucholskim)

Sieć miast w promieniu ok. 100 km od Tucholi

Sieć miast w promieniu ok. 100 km od Tucholi – siedziby powiatów

Główni konkurenci powiatu tucholskiego w rywalizacji międzypowiatowej (kryteria identyfikacji – w tekście opracowania)

Porównanie podstawowych parametrów charakteryzujących stan zagospodarowania i ruch turystyczny w województwie kujawsko-pomorskim

Jednostka terytorialna	m-sca noclegowe ogółem			m-sca noclegowe całoroczne			korzystający z noclegów			korzystający z noclegów turyści zagraniczni			udzielone noclegi			udzielone noclegi turystom zagranicznym		
	1995	2000	2005	1995	2000	2005	1995	2000	2005	1995	2000	2005	1995	2000	2005	1995	2000	2005
KUJAWSKO-POMORSKIE	28 027	29 960	26 325	8 174	11 997	13 967	502 389	576 344	662 705	77 755	66 942	86 691	1 261 858	2 286 663	2 395 374	33 744	125 009	159 052
aleksandrowski	667	2 137	2 315	498	1 977	2 070	20 013	42 148	64 338	1 392	664	1 675	51 666	427 556	524 631	3 023	3 175	7 066
brodnicki	1 564	2 723	2 676	515	449	485	13 565	25 655	27 852	1 059	724	1 580	80 090	102 736	101 048	2 871	1 954	3 923
bydgoski	3 333	3 202	2 515	928	985	1 135	36 944	46 735	48 837	1 945	1 389	2 479	196 025	132 844	118 958	3 135	2 337	5 296
chełmiński	500	524	261	72	122	203	4 659	3 382	7 817	1 506	290	1 024	9 507	6 462	15 103	44	354	2 513
golubsko-dobrzyński	938	735	194	65	83	146	7 345	5 634	3 218	132	195	50	31 439	16 154	8 396	223	286	69
grudziądzki	0	208	380	0	90	100	0	2 300	2 722	0	120	56	0	8 318	16 974	0	233	70
inowrocławski	576	1 820	2 091	520	1 820	2 038	17 804	41 942	45 533	1 886	1 973	1 614	30 971	437 634	515 344	592	5 378	6 385
lipnowski	225	479	531	32	111	122	2 082	7 624	9 418	133	1 012	1 174	5 065	18 372	14 587	80	1 938	1 394
mogileński	2 155	1 521	1 430	72	137	198	14 170	16 955	10 602	69	47	62	127 294	81 050	68 759	287	343	650
nakielski	616	486	152	98	156	152	5 484	8 438	5 130	282	482	320	14 138	16 430	5 882	221	703	412
radziejowski	675	588	167	15	3	0	3 966	1 624	628	24	8	0	23 583	14 817	5 905	120	68	0
rypiński	257	401	427	22	30	39	2 435	3 291	3 992	15	0	0	10 858	21 465	20 013	35	0	0
sępoleński	1 160	840	569	70	63	36	4 283	5 435	6 205	156	102	481	34 364	35 012	26 569	164	330	847
świecki	2 612	1 872	1 232	755	496	419	30 380	24 912	17 512	1 711	1 896	1 468	137 926	95 495	57 257	1 174	4 376	3 228
toruński	708	661	513	115	281	371	3 566	15 889	15 994	38	1 283	834	28 255	36 516	26 891	38	3 092	1 275
tucholski	2 901	2 473	2 372	341	286	221	23 737	23 392	19 811	781	395	288	147 513	123 099	97 441	3 274	1 301	1 155
wąbrzeski	461	212	206	0	24	48	1 235	1 567	4 104	4	47	237	15 178	9 404	10 561	20	493	431
włocławski	1 160	1 508	945	53	404	421	15 103	11 617	11 855	1 953	351	216	54 726	126 402	110 464	133	658	269
żniński	1 275	1 682	1 799	539	704	911	24 512	30 734	35 458	1 251	1 662	1 828	73 062	77 894	86 507	4 868	4 891	3 113
m.Bydgoszcz	2 729	2 602	1 928	1 683	1 584	1 678	132 558	110 450	92 810	27 039	17 095	13 864	35 659	185 870	164 909	2 696	32 536	28 111
m.Grudziądz	751	855	915	282	439	641	18 876	12 231	27 223	1 607	968	2 466	17 443	50 394	55 805	1 251	2 382	5 557
m.Toruń	2 046	1 746	2 094	1 081	1 094	1 920	88 424	107 373	159 773	31 404	33 070	49 806	118 529	172 297	251 632	8 449	50 861	76 609
m.Włocławek	718	685	613	418	659	613	31 248	27 016	41 873	3 368	3 169	5 169	18 567	90 442	91 738	1 046	7 320	10 679
udział tucholskiego %	10,4	8,3	9,0	4,2	2,4	1,6	4,7	4,1	3,0	1,0	0,6	0,3	11,7	5,4	4,1	9,7	1,0	0,7
pozycja wśród 23 powiatów ogółem	2	4	3	10	12	13	7	10	10	13	14	16	2	7	8	3	13	14
pozycja wśród 19 powiatów ziemskich	2	3	3	7	8	9	4	7	6	9	10	12	2	5	6	2	9	10

rok 1995 - dane przeliczone dla obecnego terytorium województwa kujawsko-pomorskiego; wszystkie dane - GUS